

Χριστίνα Πετρά, έκθεση λυκείου

Α΄ ΜΕΡΟΣ

Περιεχόμενα

Α΄ ΜΕΡΟΣ	1
A. ΠΕΡΙΛΗΨΗ	2
B. ΘΕΩΡΙΑ ΕΚΘΕΣΗΣ	4
B. ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥ	26
1 ^η ΑΣΚΗΣΗ:	27
2 ^η ΑΣΚΗΣΗ	29
3 ^η ΑΣΚΗΣΗ	43
4 ^η ΑΣΚΗΣΗ	48
5 ^η ΑΣΚΗΣΗ	53
6 ^η ΑΣΚΗΣΗ	57
Γ. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΛΟΓΟΥ	59
ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗ ΕΚΘΕΣΗΣ	62
ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ	62
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	65
ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ	67
ΤΟΜΕΙΣ ΑΝΤΛΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΩΝ	71
Αντιμετώπιση των σύγχρονων προβλημάτων	71
Συμβολή των φορέων κοινωνικοποίησης του ατόμου	71
ΤΑ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ .	75
ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ- ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΑ, ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ ΛΑΘΗ	77

A. ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τι είναι ;

Μια συνοπτική απόδοση του αρχικού κειμένου, χωρίς ωστόσο να αποτελεί συνέχειά του, Είναι ένα **νέο** κείμενο, που, χωρίς να προδίδει το αρχικό κείμενο, περιλαμβάνει τα σημαντικότερα σημεία του.

Πως γράφεται μια περίληψη;

1. Διαβάζουμε πολύ καλά το κείμενο, παραπάνω από μία φορές.
2. Αναζητούμε και επισημαίνουμε (υπογραμμίζοντάς τα) το θεματικό κέντρο του αρχικού κειμένου

Στον τίτλο

Στον πρόλογο

Στον επίλογο

Στο υπόλοιπο κείμενο

3. Κρατάμε σημειώσεις σε κάθε παράγραφο :

πλαγιότιτλους

σημαντικές λεπτομέρειες

4. Κάνουμε ένα πλάνο/ σχεδιάγραμμα της περίληψης.

5. Δεν ξεχνάμε ποτέ ότι η περίληψη είναι ένα νέο κείμενο, οπότε πρέπει να έχει αρχή, μέση και τέλος, δηλαδή πρόλογο, κυρίως μέρος και επίλογο.

Πως συντάσσεται μια περίληψη ;

α. Για τον πρόλογο χρησιμοποιούμε εκφράσεις όπως : *«Ο συγγραφέας / αρθρογράφος του κειμένου αναφέρεται, παρουσιάζει, προβάλλει, προβληματίζεται, τονίζει, επισημαίνει, θίγει το θέμα...., πραγματεύεται»*

ακολουθεί το θεματικό κέντρο με το οποίο ολοκληρώνεται η πρώτη περίοδος.

β. Για το κυρίως μέρος της περίληψης χρησιμοποιούμε διαρθρωτικές εκφράσεις όπως : *αρχικά, βασικά, στην αρχή, στη συνέχεια, κατόπιν, εν συνεχεία, επίσης τονίζει, παράλληλα επισημαίνει, επιπλέον υποστηρίζει...*

και στη συνέχεια συμπληρώνουμε τι κείμενο με τους πλαγιότιτλους που έχουμε κρατήσει ως σημειώσεις (γραμμένους στη μορφή κειμένου, όχι στείρα διατυπωμένους).

γ. Για τον επίλογο της περίληψης διαμορφώνουμε την πρόταση / τις προτάσεις με κατάλληλες εκφράσεις, όπως : *εν κατακλείδι, ο συγγραφέας του κειμένου καταλήγοντας, συμπεραίνει, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι...*

δ) αν ζητάται από τους μαθητές να υποθέσουν ότι ενημερώνουν την τάξη (*«Συντάξτε την περίληψη του παραπάνω κειμένου, υποθέτοντας ότι ενημερώνετε την τάξη σας»*), τότε πρέπει να υπάρχει και προσφώνηση: *Συμμαθητές και συμμαθήτριες,*

ή Ο/Η αρθρογράφος, συμμαθητές και συμμαθήτριες, πραγματεύεται...

Τι πρέπει να προσέχουμε στην περίληψη

- i. Υπερβολική γενίκευση και αφαίρεση
- ii. Μίμηση ύφους συγγραφέα
- iii. Επιδοκιμασία ή αποδοκιμασία των επιχειρημάτων του
- iv. Υπερβολική χρήση λέξεων / φράσεων του κειμένου. Όταν τις χρησιμοποιούμε τις βάζουμε σε εισαγωγικά.

Τι επιδιώκουμε

- I. ουδέτερο, πληροφοριακό ύφος
- II. σωστή δομή, ενότητα λόγου, συνάφεια, σωστή σύνταξη, γραμματική και ορθογραφία
- III. αντικειμενική και σωστή απόδοση του κειμένου

Άλλες χρήσιμες εκφράσεις

Διατυπώνει τη γνώμη, εισηγείται, ανακοινώνει, συζητά, παραθέτει, αντιπαραθέτει, σχολιάζει, διευκρινίζει, συμφωνεί, αξιολογεί, περιγράφει, υπογραμμίζει, προσθέτει, εξηγεί, απορεί, ρωτά, εξετάζει...

Προσπερνά βιαστικά, παραλείπει, αναφέρεται επιφανειακά, διεξοδικά, αναλυτικά, έμμεσα, άμεσα, προσθέτει...

Επεξηγεί, συγκεκριμενοποιεί...

Απευθύνει το λόγο, παρεμβαίνει, απαντά, απευθύνεται..

Συνεχίζει, μεταβαίνει, ανακεφαλαιώνει..

Ποιο είναι το σωστό αποτέλεσμα;

Ένα **νέο** κείμενο, το οποίο δεν αντιγράφει το πρωτότυπο, ούτε το σχολιάζει. Ένα κείμενο, επίσης, το οποίο δεν χρειάζεται: **α.** ούτε να μην έχει ούτε μία λέξη/φράση περίληψης (π.χ. ο αρθρογράφος σχολιάζει/πραγματεύεται...), **β.** ούτε να έχει σε κάθε πρόταση μια διαρθρωτική λέξη και μια λέξη περίληψης.

Συνηθισμένα λάθη στις περιλήψεις των μαθητών:

- χρήση του α' πληθυντικού προσώπου (μας)
- χρήση των ρημάτων «λέει», «μιλάει»
- αρχή περίληψης με τη φράση: π.χ. «Το κείμενο/άρθρο αναφέρει» (Ο/Η κειμενογράφος αναφέρει, όχι το κείμενο!)
- εναλλαγή της σύνταξης: π.χ. Στο άρθρο γίνεται λόγος... Τονίζει...»
- υπερβολική χρήση των διαρθρωτικών λέξεων και των ρημάτων
- χωρισμός παραγράφων- η περίληψη είναι ΜΙΑ παράγραφος

Β. ΘΕΩΡΙΑ ΕΚΘΕΣΗΣ

ΔΟΜΗ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥ ή ΔΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥ ή ΜΕΘΟΔΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
Θεματική πρόταση/περίοδος	1. παραδείγματα
Σχόλια/Λεπτομέρειες (Κατακλείδα)	2. αιτιολόγηση
	3. αίτιο -αποτέλεσμα
	4. Σύγκριση-αντίθεση
	5. αναλογία
	6. ορισμός οριστέα έννοια προσεχές γένος ειδοποιός διαφορά
	7. διαίρεση διαιρετέα έννοια διαιρετική βάση μέλη της διαίρεσης
	8. συνδυασμός μεθόδων

Πιθανές ερωτήσεις:

Να βρείτε τα δομικά στοιχεία ή τη δομή της παρακάτω παραγράφου του κειμένου και να αιτιολογήσετε την απάντησή σας : «...»

Να βρείτε τον τρόπο ανάπτυξης της παρακάτω παραγράφου ή τη μέθοδο με την οποία αναπτύσσεται η παρακάτω παράγραφος του κειμένου και να αιτιολογήσετε την απάντησή σας : «...»

Να βρείτε τα δομικά στοιχεία και τον τρόπο ανάπτυξης της παρακάτω παραγράφου του κειμένου και να αιτιολογήσετε την απάντησή σας : «...»

Παραδείγματα για τους τρόπους ανάπτυξης:

- Η φωνολογική ορθογραφία βασίζεται στα φωνήματα, δηλαδή στους φθόγγους μιας γλώσσας που έχουν διαφοροποιητική ή διακριτική λειτουργία ως προς τη σημασία των λέξεων, **όπως λ.χ.** τα μ και π στα μόνος και πόνος, **ενώ** η φωνητική στους φθόγγους, δηλαδή στους έναρθρους ήχους που παράγονται από τα φωνητήρια ή φωνητικά όργανα του ανθρώπου.

(Αργυρόπουλος, Β., *Ο πόλεμος των φθόγγων*)

(Αναπτύσσεται με παραδείγματα («τα μ και π στα μόνος και πόνος») και με σύγκριση-αντίθεση, αφού συγκρίνει τη φωνολογική με τη φωνητική ορθογραφία. Η σύγκριση γίνεται φανερή κι από τη χρήση της διαρθρωτικής λέξης «ενώ»)

- Η μόδα σε όλες της τις μορφές μπορεί επηρεάσει όχι μόνο την καθημερινότητα των ανθρώπων που την ακολουθούν αλλά ολόκληρες κοινωνίες. Αυτό συμβαίνει **γιατί** η μόδα είναι ένας ευρύτερος όρος που εκτός από το ντύσιμο και την εξωτερική εμφάνιση αφορά σε πολλά θέματα, **όπως για παράδειγμα** το στυλ μουσικής που ακούγεται πιο πολύ, ή οι ταινίες που γυρίζονται ακόμα και κάποιου είδους μορφής τέχνης που ακολουθείται τη δεδομένη χρονική στιγμή.

(Ζέφη Καλλίση, Πώς η μόδα επηρεάζει την κοινωνία)

*(Η παράγραφος αναπτύσσεται με συνδυασμό μεθόδων: τη μέθοδο της αιτιολόγησης- αιτιολογείται γιατί η μόδα επηρεάζει την καθημερινότητα των ανθρώπων-φανερό κι από τη χρήση της διαρθρωτικής λέξης «γιατί» (**γιατί** η μόδα είναι ένας ευρύτερος όρος που εκτός από το ντύσιμο και την εξωτερική εμφάνιση αφορά σε πολλά θέματα) και με παραδείγματα, το οποίο καθίσταται φανερό από τη χρήση της φράσης «όπως για παράδειγμα» («**όπως για παράδειγμα** το στυλ μουσικής που ακούγεται πιο πολύ, ή οι ταινίες που γυρίζονται ακόμα και κάποιου είδους μορφής τέχνης που ακολουθείται τη δεδομένη χρονική στιγμή»)).*

- Ως προκατάληψη **ορίζεται** η γνώμη ή άποψη η οποία έχει σχηματιστεί κατά έναν μη αντικειμενικό/επιστημονικό τρόπο. Συχνά σχηματίζεται ως αποτέλεσμα έλλειψης πληροφόρησης ή μειωμένης αντίληψης. Προκαταλήψεις είναι **για παράδειγμα** διάφορες στέρεες πεποιθήσεις που έχει ο άνθρωπος, όχι μέσα από τη γνώση (δηλ. από την αλήθεια), αλλά από διάφορες κατά καιρούς δεισιδαιμονίες, δοξασίες, μυστικισμούς, θρησκοληψίες, τελολογίες, εσχατολογίες, μεταφυσικές πεποιθήσεις, ρατσισμούς, εθνικισμούς, κ.λ.π.

(www.wikipediaideia.gr)

(Η παράγραφος αναπτύσσεται με συνδυασμό ορισμού και παραδειγμάτων: οριστέα έννοια: προκατάληψη, προσεχές γένος (η «μεγαλύτερη» ομάδα στην οποία ανήκει η έννοια): γνώμη ή άποψη και ειδοποιός διαφορά: «άποψη η οποία έχει σχηματιστεί κατά έναν μη αντικειμενικό/επιστημονικό τρόπο. Συχνά σχηματίζεται ως αποτέλεσμα έλλειψης πληροφόρησης ή μειωμένης αντίληψης». Με τη χρήση της φράσης «για παράδειγμα», γίνεται φανερή και η χρήση παραδειγμάτων: «Προκαταλήψεις είναι για παράδειγμα ...εθνικισμούς, κ.λ.π.».)

- Η έννοια "διάλεκτος" ορίζεται συνήθως σε σχέση με την έννοια "γλώσσα". Έτσι συχνά, στον καθημερινό λόγο, ακούγεται ότι κάποιιοι ομιλητές μιλούν διάλεκτο της τάδε γλώσσας ή ότι δεν μιλούν γλώσσα αλλά διάλεκτο. Αυτές οι δύο διατυπώσεις εκφράζουν αντίστοιχα δύο διαφορετικές πτυχές της σχέσης μεταξύ γλώσσας και διαλέκτου: μία τυπική και μία λειτουργική.

(Η παράγραφος αναπτύσσεται με διαίρεση: διαιρετέα έννοια: σχέση διαλέκτου με τη γλώσσα, διαιρετέα βάση (σύμφωνα με ποιο κριτήριο γίνεται η διαίρεση): «στον καθημερινό λόγο, ακούγεται ότι... αλλά διάλεκτο». και μέλη της διαίρεσης: τυπική και λειτουργική.)

• Όμως, η παραμόρφωση και κακοποίηση της γλώσσας μας δυσχεραίνει την επικοινωνία, δημιουργεί στρεβλώσεις, που νοθεύουν τις σχέσεις μας. Συνιστά πολιτιστική άλωση, που **επιφέρει** την υπαρξιακή αλλά και εθνική συρρίκνωση, **γιατί** η γλώσσα υπερβαίνει την τάξη του οργάνου, του εργαλείου και περνά στο επίπεδο της ηθικής, ατομικής και κοινωνικής αξίας είναι πνευματική, νοητική διεργασία. Άλλωστε ο λόγος για τους αρχαίους προγόνους μας σήμαινε σκέψη και ομιλία, μια άρρηκτη, αμφίδρομη σχέση. Η τυποποίηση, λοιπόν, στο λόγο αναπόφευκτα συνιστά τυποποίηση της σκέψης, οδηγεί στην υποταγή της. Και η υποταγμένη σκέψη είναι ομοιόμορφη, απολίτικη, απόλυτα χειραγωγημένη σκέψη.

(Κ.Κατσακιώρης)

(Η παράγραφος αναπτύσσεται με συνδυασμό μεθόδων: α) αίτιο-αποτέλεσμα («η παραμόρφωση...συρρίκνωση»), που αναφέρει τα αποτελέσματα της παραμόρφωσης και συρρίκνωσης της γλώσσας και β) αιτιολόγηση, που γίνεται φανερή κι από τη χρήση της διαρθρωτικής λέξης «γιατί» («γιατί η γλώσσα...σχέση»).

• Αν ένα αρχικά γόνιμο έδαφος δεν καλλιεργηθεί και μείνει εκτεθειμένο στους ανέμους, παρασύρεται το χώμα και επέρχεται η διάβρωση. Έτσι θα συμβεί και με την ψυχή του μικρού παιδιού χωρίς καλλιέργεια. Είθε η τέχνη να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην παιδεία.

(Πολυξένη Ματέυ)

(Η παράγραφος αναπτύσσεται με αναλογία (σύγκριση ομοίων): συγκρίνεται η ψυχή του παιδιού με το γόνιμο έδαφος).

ΣΥΝΟΧΗ (= ο τρόπος με τον οποίο συνδέονται οι προτάσεις, περίοδοι λόγου, παράγραφοι) εξασφαλίζεται με:
1. τη χρήση διαρθρωτικών λέξεων*
2. τη χρήση αντωνυμιών (αυτό, εκείνο)
3. επανάληψη όμοιων όρων
4. νοηματική συνάφεια
5. απαρίθμηση επιχειρημάτων

Πιθανές ερωτήσεις:

Να βρείτε με ποιο τρόπο εξασφαλίζεται η συνοχή μεταξύ των παραγράφων/περιοδών του κειμένου.

Η ΣΥΝΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑ (= η νοηματική

επιμέλεια: Χριστίνα Πετρά

σύνδεση των προτάσεων και παραγράφων) εξασφαλίζεται με:
1. χρονική σειρά γεγονότων/αφήγηση
2. σχέση αιτίου-αποτελέσματος
3. σχέση αντιθετική
4. επεξηγηματική σχέση
5. παραγωγική πορεία (γενικό-ειδικό)
6. επαγωγική πορεία(ειδικό-γενικό)

Να βρείτε με ποιο τρόπο εξασφαλίζεται η συνεκτικότητα μεταξύ των .. παραγράφων του κειμένου.

*ΔΙΑΦΘΩΡΩΤΙΚΕΣ ΛΕΞΕΙΣ (ΣΥΝΔΕΤΙΚΕΣ ΛΕΞΕΙΣ) : δηλώνουν/φανερώνουν:

- 1) **αιτιολόγηση**: επειδή, διότι, έτσι, γι' αυτό το λόγο, αφού, γιατί κτλ.
- 2) **αντίθεση - εναντίωση**: αλλά, όμως, ωστόσο, από την άλλη πλευρά, ενώ, μολαταύτα, παρ' όλα αυτά, αν και, παρότι, μολονότι, παρά ταύτα, εντούτοις, στον αντίποδα, ειδάλλως, βέβαια κτλ
- 3) **προσθήκη**: επιπλέον, επιπρόσθετα, επιπροσθέτως, ακόμη, ακόμα, δεν θα έπρεπε να παραλειφθεί, ας σημειωθεί ακόμη, αξίζει να επισημανθεί και...
- 4) **επεξήγηση**: με άλλα λόγια, δηλαδή, ήτοι, με όσα είπα προηγουμένως εννοούσα, (για να με καταλάβετε) θα σας το παρουσιάσω με άλλο τρόπο, για να γίνω σαφέστερος, πιο συγκεκριμένα, σαφέστερα, ειδικότερα κτλ.
- 5) **έμφαση**: είναι αξιοσημείωτο ότι..., θα ήθελα να τονίσω το εξής .../ να επιστήσω την προσοχή σας κτλ.
- 6) **παράδειγμα**: π.χ. λ.χ., για παράδειγμα, όπως
- 7) **απαρίθμηση επιχειρημάτων, η εισαγωγή μιας καινούριας ιδέας**: πρώτο... δεύτερον, καταρχάς, το επόμενο επιχείρημα/θέμα που θα μας απασχολήσει, τέλος κτλ
- 8) **συμπέρασμα, συγκεφαλαίωση**: έτσι, για να συνοψίσουμε, συνοψίζοντας, συγκεφαλαιώνοντας/ επιλογικά/ συμπερασματικά θα λέγαμε ότι..., λοιπόν, εν κατακλείδι, συνοπτικά, επομένως, ως απότοκο/απόρροια/λογικό συμπέρασμα, ως εκ τούτου, άρα κτλ
- 9) **διαίρεση**: αφενός... αφετέρου... από τη μια μεριά... από την άλλη... στην πρώτη περίπτωση... στη δεύτερη περίπτωση...
- 10) **χρονική σχέση**: πρώτα, αρχικά, στη συνέχεια, τώρα, τότε, ταυτόχρονα, ταυτοχρόνως, παράλληλα, εντωμεταξύ, συγχρόνως, αμέσως, σήμερα, ύστερα, προηγουμένως, εντωμεταξύ, πάραυτα κτλ.
- 11) **τοπική σχέση**: εδώ, εκεί, μακριά, κοντά, στο μέρος όπου... Κτλ.
- 12) **διάζευξη**: ή, ή... ή..., είτε... είτε... ,ούτε... ούτε, μήτε... μήτε
- 13) **ομοιότητα, αναλογία**: όπως... έτσι..., ως, σαν, όμοια, ομοίως κτλ.
- 14) **επιβεβαίωση (/έμφαση)**: βέβαια, βεβαίως
- 15) **συχνότητα**: συχνά, συνέχεια, σπάνια, σπανίως
- 16) **προϋπόθεση**: εφόσον, εκτός αν, με τον όρο..., με την προϋπόθεση..., μόνο αν...,
- 17) **γενίκευση**: γενικώς, γενικά, συνολικά, στο σύνολο κτλ.

Πιθανές ερωτήσεις:

Να βρείτε 5 διαρθρωτικές λέξεις και να γράψετε με ποιο τρόπο συμβάλλουν στη συνοχή του κειμένου.

Ή: Έτσι, διότι, ενώ (κτλ): να γράψετε δίπλα σε κάθε λέξη τι φανερώνει.

Τα ΣΗΜΕΙΑ ΣΤΙΞΗΣ φανερώνουν/δηλώνουν:		
ΕΡΗΜΑΤΙΚΟ (;) : απορία ειρωνεία αγανάκτηση ρητορικό ερώτημα αμφισβήτηση προβληματισμό έμφαση αποδοκίμασία	ΘΑΥΜΑΣΤΙΚΟ (!) : θαυμασμό έκπληξη ειρωνεία αποδοκίμασία επιδοκίμασία	ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ («...»): λόγια τρίτου προσώπου τίτλος έργου επιστημονικός όρος μεταφορική χρήση γλώσσας/ ποιητική λειτουργία ειρωνεία αμφισβήτηση
ΑΝΩ-ΚΑΤΩ ΤΕΛΕΙΑ (:) επεξήγηση ανάλυση	ΑΠΟΣΙΩΠΗΤΙΚΑ (...): Έκπληξη, αγανάκτηση, αποδοκίμασία, συγκίνηση, ειρωνεία, αμφισβήτηση, κατάπληξη	ΔΙΠΛΗ ΠΑΥΛΑ (- -) παρένθετο σχόλιο αντίθεση

Πιθανές ερωτήσεις:

Γιατί έχει επιλέξει ο/η κειμενογράφος τα συγκεκριμένα σημεία στίξης στις παρακάτω φράσεις; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

Τι δηλώνει/φανερώνει η χρήση του ερωτηματικού / των εισαγωγικών (κτλ.) στις παρακάτω φράσεις του κειμένου; Να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

Η ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΡΗΜΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ		
Α' ΕΝΙΚΟ αμεσότητα, ζωντάνια, προσωπική άποψη, εξομολογητικός τόνος, υποκειμενικότητα, κατάθεση προσωπικού βιώματος, συναισθηματική προσέγγιση	Β' ΕΝΙΚΟ αμεσότητα, διδακτικός τόνος, συναισθηματική προσέγγιση, οικειότητα, ζωντάνια	Γ' ΕΝΙΚΟ αντικειμενικότητα, απρόσωπη έκφραση, θέσεις και ιδέες ευρύτερα αποδεκτές
Α' ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟ αμεσότητα, ζωντάνια, υποκειμενικότητα, συλλογικότητα, ο/η κειμενογράφος θέλει να δείξει ότι αποτελεί μέρος του κοινού	Β' ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟ αμεσότητα, διδακτικός τόνος, συναισθηματική προσέγγιση, οικειότητα, ζωντάνια	Γ' ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟ αντικειμενικότητα, απρόσωπη έκφραση, θέσεις και ιδέες ευρύτερα αποδεκτές

Πιθανές ερωτήσεις:

Ποιο ρηματικό πρόσωπο κυριαρχεί στην.. παράγραφο/περίοδο λόγου και γιατί;

Να αιτιολογήσετε τη χρήση του ... ρηματικού προσώπου στην ... παράγραφο του κειμένου.

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ-ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΣΥΝΤΑΞΗ

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΣΥΝΤΑΞΗ	ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΣΥΝΤΑΞΗ
<p>Σύνταξη: Y-P-A ή Y-P-K</p> <p>Με τη χρήση της ενεργητικής σύνταξης δίνεται έμφαση στο υποκείμενο, στο πρόσωπο που ενεργεί.</p>	<p>Σύνταξη: Y-P- ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΑΙΤΙΟ</p> <p>Με τη χρήση της παθητικής σύνταξης δίνεται έμφαση στην πράξη.</p>
<p>Παράδειγμα:</p> <p>Η μαθήτρια γράφει την έκθεση.</p>	<p>Παράδειγμα:</p> <p>Η έκθεση γράφεται από τη μαθήτρια.</p>

Πιθανές ερωτήσεις:

Να μετατρέψετε στις παρακάτω φράσεις την ενεργητική σύνταξη σε παθητική και το αντίστροφο.

Να βρείτε στις παρακάτω φράσεις το είδος της σύνταξης και να το μετατρέψετε στο αντίστροφο.

ΥΦΟΣ: για να χαρακτηρίσουμε το ύφος παρατηρούμε: τη λειτουργία της γλώσσας, το ρηματικό πρόσωπο, τον μακροπερίοδο ή βραχυπερίοδο λόγο, την παρατακτική ή υποτακτική σύνδεση των προτάσεων, τα σημεία στίξης

ΧΑΡΑΚΗΤΗΡΙΣΜΟΣ ΥΦΟΥΣ: απλό, οικείο, λιτό, αυστηρό, σοβαρό, τυπικό, επιστημονικό, γλαφυρό, ζωντανό, προσωπικό, λογοτεχνικό, εξομολογητικό, ειρωνικό, επικριτικό, καυστικό, δηκτικό, διδακτικό κτλ.

Πιθανές ερωτήσεις:

Να χαρακτηρίσετε το ύφος του/της συγγραφέα/ως του κειμένου και να αιτιολογήσετε την απάντησή σας.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ/ΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ		
Κυριολεκτική χρήση (κυριολεξία) ή αναφορική λειτουργία ή δηλωτική χρήση της γλώσσας (π.χ. ποντίκι= το ζώο)		
Μεταφορική χρήση (μεταφορά) ή ποιητική λειτουργία ή συνυποδηλωτική χρήση της γλώσσας (π.χ. το «ποντίκι» του υπολογιστή)		
κυριολεκτική	μεταφορική	χρήση
αναφορική	ποιητική	λειτουργία
δηλωτική	συνυποδηλωτική	χρήση

Πιθανές ερωτήσεις:

Να βρείτε... λέξεις ή φράσεις με μεταφορική σημασία στο κείμενο.

Να βρείτε... λέξεις ή φράσεις με κυριολεκτική σημασία στο κείμενο.

Να βρείτε... λέξεις ή φράσεις στις οποίες κυριαρχεί η ποιητική λειτουργία της γλώσσας.

Να βρείτε... λέξεις ή φράσεις στις οποίες κυριαρχεί η αναφορική λειτουργία της γλώσσας.

Να βρείτε... λέξεις που έχουν συνυποδηλωτική χρήση στο κείμενο.

Να βρείτε... λέξεις που έχουν δηλωτική χρήση στο κείμενο.

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΚΑ ΕΙΔΗ/ΕΙΔΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

ΑΡΘΡΟ: κείμενο που αναφέρεται σε κάποιο θέμα γενικού ενδιαφέροντος, επίκαιρο και είναι δημοσιευμένο στον Τύπο.

χαρακτηριστικά:

Θέμα: γεγονός της επικαιρότητας.

Παρουσίασή του με :Αντικειμενικά-πληροφοριακά στοιχεία που το γνωστοποιούν.

Υποκειμενικά σχόλια-αξιολογήσεις που το ερμηνεύουν.

ΕΠΙΦΥΛΛΙΔΑ: κείμενο δοκιμιακού χαρακτήρα που δημοσιεύεται σε ορισμένη θέση μιας εφημερίδας.

χαρακτηριστικά:

Αφόρμηση από γεγονός της επικαιρότητας.

Αναγωγή σε παρατηρήσεις, σκέψεις διαχρονικού χαρακτήρα αναφορικά με θέματα επιστημονικά εγκυκλοπαιδικά. Γράφεται από ειδικό σε κάποιο θέμα.

Προορίζεται να δημοσιευθεί στον τύπο σε ειδική θέση (στο κάτω μέρος της σελίδας των εφημερίδων).

<p>Χρονογράφημα: είδος δημοσιογραφικού κειμένου με λογοτεχνική χροιά. χαρακτηριστικά: εύθυμος τόνος, σοβαρό και αστείο ύφος, ειρωνική διάθεση, κριτικός στοχασμός, γλαφυρότητα ύφους, φιλική επικοινωνία με το κοινό</p>
<p>ΔΟΚΙΜΙΟ: Είδος πεζού λόγου με περιορισμένη έκταση, που πραγματεύεται ένα συγκεκριμένο θέμα (εκφράζει παρατηρήσεις, σκέψεις, συναισθήματα, άλλοτε προσπαθεί να αναλύσει, ερμηνεύσει) χωρίς όμως να το εξαντλεί σε πλάτος και σε βάθος. Σκοπός του είναι να πληροφορήσει, να διδάξει, να τέρψει και ενδεχομένως να πείσει. Βρίσκεται ανάμεσα στη λογοτεχνία και τον επιστημονικό λόγο.</p> <p>Αποδεικτικό δοκίμιο: λογική δομή, επίκληση στη λογική, αναφορική λειτουργία της γλώσσας, από αντικειμενική σκοπιά, απουσία προσωπικού τόνου, ύφος σοβαρό κι επίσημο</p> <p>Στοχαστικό δοκίμιο: χαλαρή δομή, συνειρμικό παιχνίδι με τις λέξεις και τις ιδέες, ποιητική χρήση της γλώσσας, επίκληση στο συναίσθημα, προσωπικό τόνος, βιωματικό περιεχόμενο</p>
<p>Βιογραφικά είδη:</p> <ul style="list-style-type: none">
• Βίος: βιογραφία, ιστορία ενός προσώπου.
• Συναξάρια: αναφέρονται στο βίο ενός συγκεκριμένου αγίου ή αποτελούν ανθολογίες βιογραφιών πολλών αγίων.
• Βιογραφία: εξιστόρηση της ζωής και των πράξεων ενός (αξιόλογου συνήθως) προσώπου.
• Μυθιστορηματική βιογραφία: βιογραφία με πραγματικά και φανταστικά στοιχεία, που έχει τη μορφή μυθιστορήματος.
• Βιογραφικό σημείωμα: σύντομο κείμενο στο οποίο αναγράφονται πληροφορίες για τη ζωή και τις πράξεις ενός προσώπου.
• Συστατική επιστολή: η επιστολή, στην οποία κάποιος δίνει ορισμένες πληροφορίες για πρόσωπο που γνωρίζει και με την οποία συστήνει το πρόσωπο αυτό, προκειμένου να επιλεγεί για συγκεκριμένη θέση.
<p>Αυτοβιογραφικά είδη:</p> <ul style="list-style-type: none">
• Απομνημονεύματα: αφήγηση γεγονότων από άνθρωπο που τα έζησε.
• Ημερολόγια: είδος αυτοβιογραφίας που στηρίζεται στη χρονολογική καταγραφή προσωπικών βιωμάτων, καθώς και κρίσεων ή παρατηρήσεων, επάνω στα γεγονότα της καθημερινότητας.
• Αυτοβιογραφία: αφηγηματικό έργο στο οποίο ο συγγραφέας αυτοβιογραφείται εκθέτοντας τις σκέψεις, τις απόψεις και τα περιστατικά της ζωής του.
• Μυθιστόρημα με αυτοβιογραφικά στοιχεία: μυθιστόρημα στο οποίο ο συγγραφέας, χωρίς να δηλώνει, αναφέρεται σε προσωπικά του βιώματα ή τοποθετεί τον εαυτό του στη θέση κάποιου ήρωα του έργου.
• Αυτοβιογραφικό σημείωμα: κείμενο μικρής έκτασης με το οποίο ο βιογραφούμενος δίνει πληροφορίες για τη ζωή του

Επιστολή (ή γράμμα): είναι μια γραπτή ανακοίνωση ή μια αγγελία, που στέλνεται ανοιχτή ή κλειστή σε φάκελο. Η επιστολή όταν είναι ιδιωτική, διακρίνεται σε: απαντητική, δηλ. απάντηση σε μια ανακοίνωση, συλλυπητήριο η συγχαρητήριο, όταν εκφράζει δηλ. συλλυπητήρια για κάποιο θάνατο, ατύχημα ή συγχαρητήρια για μια επιτυχία.

A. Τυπική – Επίσημη

Ημερομηνία

Αξιότιμε κύριε Υπουργέ/ Αγαπητέ κύριε

Μετά τιμής / Με εκτίμηση
(ονοματεπώνυμο)
(υπογραφή)

B. Φιλική

Ημερομηνία

Αγαπητέ φίλε / Φίλε Περικλή

Με αγάπη/ Φιλικά

Πρόσκληση: σκοπός μιας πρόσκλησης είναι να ενημερώσει τους προσκεκλημένους για την εκδήλωση στην οποία αναφέρεται, για το ποιος, πότε και που διοργανώνει το εκάστοτε συμβάν. Η γλώσσα της πρόσκλησης είναι λιτή και καθαρά πληροφοριακή, χωρίς πολλά κοσμητικά επίθετα και περιττά καλολογικά στοιχεία.

ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ

ΠΟΙΟΣ προσκαλεί (π.χ. Ο σύλλογος γονέων και κηδεμόνων)
ΠΟΙΟΥΣ ΠΡΟΣΚΑΛΕΙ/ ΣΕ ΤΙ προσκαλεί (π.χ. προσκαλεί όλους τους γονείς των μαθητών της α' λυκείου στην ετήσια συνέλευση...)

ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ για το συμβάν/ εκδήλωση
ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΚΔΗΛΩΣΗΣ ΚΑΙ ΩΡΑ
(π.χ. Δευτέρα, 21 Οκτωβρίου, ώρα 7μ.μ.)
ΠΟΥ
(π.χ. Στο κλειστό αμφιθέατρο του σχολείου)

ΛΟΓΟΣ/ ΟΜΙΛΙΑ/ ΕΙΣΗΓΗΣΗ (όταν κάποιος/α συντάσσει κείμενο που εκφωνείται σε εκδήλωση/σεμινάριο/ημερίδα/διημερίδα/συνέδριο/Βουλή των Εφήβων

Προσφώνηση : Κύριοι σύνεδροι/ Αγαπητοί συμμαθητές/τριες / Αγαπητοί φίλοι/ Αγαπητό ακροατήριο/ Ελληνίδες- Έλληνες(πολιτικός λόγος)/ Αγαπητοί συμπολίτες/τύπισσες Κυρίες και κύριοι βουλευτές κτλ.

Τυπικό κλείσιμο: Ευχαριστώ για την προσοχή σας / Ευχαριστώ που με ακούσατε / Σας ευχαριστώ

- Σε προφορικές ομιλίες, κυρίως, ενδείκνυται να χρησιμοποιούμε διάσπαρτα στο κείμενό μας β' πρόσωπο και ερωτήσεις
- Μπορούμε να χρησιμοποιούμε α' ενικό και α' πληθυντικό πρόσωπο
- Συνιστώνται και επαναλήψεις στις προσφωνήσεις
- Στον πρόλογο αξιοποιώ το δεδομένο του θέματος: π.χ. ότι έχω βρεθεί στην εκδήλωση ... και εκπροσωπώ το σχολείο κτλ.

Μελέτη: Σοβαρή επιστημονική και αναλυτική σπουδή ενός θέματος που δημοσιεύεται αυτοτελώς ή ως άρθρο περιοδικού.

Πραγματεία: εκτενέστερη μελέτη με λεπτομερή εξέταση ενός θέματος που δημοσιεύεται αυτοτελώς ή ως δημοσίευση επιστημονικού περιοδικού.

Διατριβή: εκτενέστερη πραγματεία με αυστηρές μεθοδολογικές προδιαγραφές που υποβάλλεται προς κρίση σε επιστημονικό επίπεδο.

Μονογραφία: επιστημονική μελέτη-έρευνα που πραγματεύεται συγκεκριμένο, αυτοτελές και απόλυτα επιστημονικό θέμα.

Διδαχή: λόγος με πρόθεση νουθεσίας και διδακτικό ύφος, κυρίως στην εκκλησιαστική ρητορική.

Διάλογος: φιλοσοφικό ή λογοτεχνικό έργο με διαλογική μορφή που εκφράζονται οι απόψεις του συγγραφέα ως πόρισμα συζήτησης δύο ή περισσότερων ατόμων.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

▪ **Περιγράφω** = παριστάνω με λόγο προφορικό ή γραπτό (ή με κινήσεις) ένα πρόσωπο, ένα πράγμα, ένα γεγονός, μια ενέργεια, μια κατάσταση πραγματική ή φανταστική.

▪ **Τα αντικείμενα της περιγραφής :**

Είναι αναρίθμητα και μπορεί να είναι τόσο στατικά, όσο και σε εξέλιξη.

Στατικά : π.χ. *ένα άγαλμα, ένας πίνακας ζωγραφικής, ένα μνημείο, ένα κτίριο κτλ.*

Σε εξέλιξη : (μια πράξη ή ένα φυσικό φαινόμενο) π.χ. *ένα πάρτι, μια συναυλία, μια τρικυμία κτλ.*

▪ **Στόχοι περιγραφής :**

Γενικός στόχος : να περιγράψει

Ειδικός στόχος : ποικίλει ανά περίπτωση

στη λογοτεχνική περιγραφή ανάγκη του συγγραφέα ή του ποιητή (του λογοτέχνη δηλαδή) είναι να εκφραστεί και ν επικοινωνήσει.

μια επιστημονική περιγραφή, όπως αυτή ενός επιστημονικού πειράματος, βοηθά τον επιστήμονα και τον κατά περίπτωση ειδικό να διατυπώσει μια άποψη με μεγαλύτερη σαφήνεια.

συχνό φαινόμενο είναι επίσης η περιγραφή να εξυπηρετεί κοινωνικές και προσωπικές ανάγκες της καθημερινής ζωής. Τέτοιου είδους περιγραφικά κείμενα βρίσκουμε σε :

- ο Εφημερίδες (*μικρές αγγελίες κτλ*)
- ο Διάφορα ενημερωτικά φυλλάδια (*π.χ. της ενημέρωση της Greenpeace για τα μεταλλαγμένα τρόφιμα κτλ*)
- ο Σε διαφημιστικά φυλλάδια για εμπορικούς σκοπούς (περιγραφή του εκάστοτε προϊόντος ή υπηρεσίας που προσφέρουν)
- ο Σε οδηγίες χρήσεως (*π.χ. μιας φωτογραφικής μηχανής ή το πώς κατασκευάζουμε ένα παιχνίδι*)
- ο Σε καταλόγους μουσείων
- ο Σε επίσημα έγγραφα (*δικογραφίες, συμβολαιογραφικές πράξεις κτλ*)

▪ **Γλωσσική ποικιλία περιγραφής :**

είναι ανάλογη με το σκοπό και το πρόσωπο στο οποίο απευθυνόμαστε και η περιγραφή μπορεί να ποικίλει από το πιο απλό και οικείο ύφος, μέχρι το πιο επίσημο.

Απλό ύφος

επίσημο ύφος

π.χ. περιγράφουμε σε

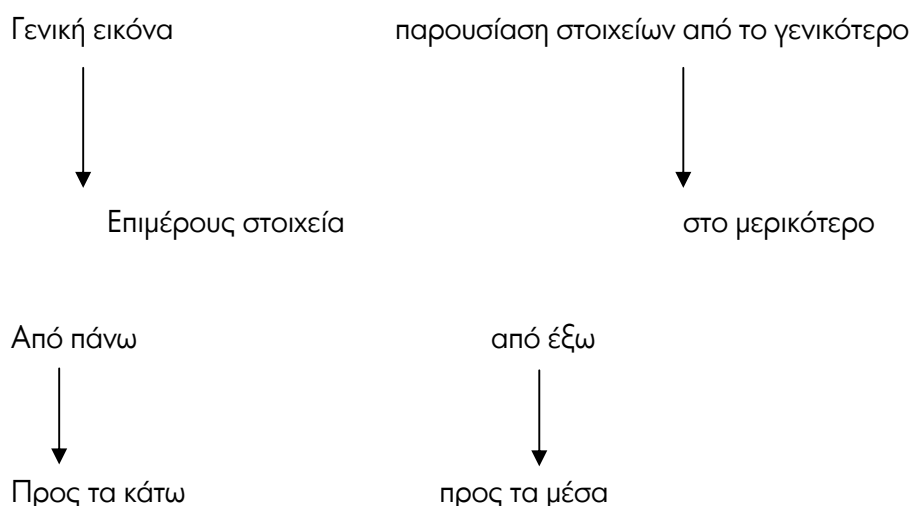
μια φίλη πως περάσαμε στην εκδρομή π.χ. προκήρυξη θέσεως

*εργασίας στην
εφημερίδα της
κυβερνήσεως*

▪ **Μεθόδευση της περιγραφής**

Είναι βέβαιο πως δεν μπορεί να συμπεριλάβει κανείς στην περιγραφή ενός αντικειμένου όλα τα γνωρίσματα και τις λεπτομέρειές του πρέπει να επιλέξει ορισμένες λεπτομέρειες, ανάλογα με τον επιδιωκόμενο σκοπό της περιγραφής, να τις ιεραρχήσει και να τις οργανώσει κατάλληλα. Βλέπουμε λοιπόν πολύ συχνά σε μια περιγραφή άλλες λεπτομέρειες να μεγεθύνονται και να προβάλλονται, άλλες να υποτονίζονται και άλλες να αποσιωπώνται τελείως.

▪ **Παραγωγική ανάπτυξη της περιγραφής**
(από το γενικό στο ειδικό)

Ενδεικτική περιγραφή αντικειμένου

Η θέση του στο :	<ul style="list-style-type: none"> • χώρο • χρόνο 									
Οι ιδιότητές του :	<ul style="list-style-type: none"> • σχήμα • διαστάσεις • χρώμα 									
Τα συστατικά στοιχεία/ λεπτομέρειες :	<table border="1"> <tr> <td></td> <td style="text-align: center;">Λεπτομέρεια 1</td> <td style="text-align: center;">Λεπτομέρεια 2 κ.ο.κ.</td> </tr> <tr> <td>Η θέση του στο :</td> <td>Χώρο χρόνο</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Οι ιδιότητές του :</td> <td>Σχήμα Διαστάσεις χρώμα</td> <td></td> </tr> </table>		Λεπτομέρεια 1	Λεπτομέρεια 2 κ.ο.κ.	Η θέση του στο :	Χώρο χρόνο		Οι ιδιότητές του :	Σχήμα Διαστάσεις χρώμα	
		Λεπτομέρεια 1	Λεπτομέρεια 2 κ.ο.κ.							
Η θέση του στο :	Χώρο χρόνο									
Οι ιδιότητές του :	Σχήμα Διαστάσεις χρώμα									
	▪									

- **Ακρίβεια, σαφήνεια περιγραφής**

Είναι βασικά χαρακτηριστικά της περιγραφής δεν εξαρτώνται από το πλήθος των λεπτομερειών που παρατίθενται.
αποδίδουν με τη μεγαλύτερη πιστότητα τα γνωρίσματα του αντικειμένου

π.χ. πωλείται διαμέρισμα 120τ.μ. μικτά, σε άριστη κατάσταση, ετοιμοπαράδοτο κτλ. αν έλειπε η λεπτομέρεια *μικτά* (που σημαίνει το μέγεθος του σπιτιού συμπεριλαμβανομένων των εξωτερικών χώρων, μπαλκόνια, διάδρομοι κτλ) θα είχαμε λανθασμένη εντύπωση για το διαμέρισμα και θα πιστεύαμε ότι είναι πιο μεγάλο απ' ότι πραγματικά είναι.

- **Γλώσσα περιγραφής**

Ανάλογα με το είδος του κειμένου και τον επιδιωκόμενο σκοπό :

- α. κυριολεκτική - δηλωτική (*π.χ. δελτίο καιρού*)
- β. μεταφορική - συνυποδηλωτική (*π.χ. ποίηση*)

- **Το σχόλιο και η οπτική γωνία στην περιγραφή**

Σχόλιο : Συχνά σε μια περιγραφή συμπεριλαμβάνονται και σχόλια, πέρα από την απλή καταγραφή των γνωρισμάτων του αντικειμένου πολλές φορές μάλιστα τα σχόλια δεν είναι εμφανή (*π.χ. πωλείται διαμπερές διαμέρισμα* - το *διαμπερές* είναι ένα 'κρυμμένο' σχόλιο, που στόχο έχει να προβάλλει εκείνη τη λεπτομέρεια που θα εντυπωσιάσει)

Οπτική γωνία : Ανάλογα με τη συναισθηματική φόρτιση του ατόμου που έχει απέναντί του, τον τρόπο που σκέφτεται και το αποτέλεσμα που επιδιώκει κανείς περιγράφει από μια ορισμένη οπτική γωνία, επιλέγει δηλαδή τις κατάλληλες λεπτομέρειες του περιγραφόμενου αντικειμένου *π.χ. αλλιώς θα περιγράψει κανείς τα εκθέματα ενός μουσείου που επισκέφτηκε με το σχολείο σε έναν φίλο του και αλλιώς στους γονείς ή τους καθηγητές του.*

- **Διάφορα θέματα - αντικείμενα περιγραφής**

- **A. Περιγραφή κτιρίου/ χώρου**

Για να περιγράψουμε ένα χώρο ή ένα κτίριο ακολουθούμε την παραγωγική πορεία που είδαμε παραπάνω και πιο συγκεκριμένα τα παρακάτω βήματα :

- τοποθέτηση στο χώρο
- εξωτερική περιγραφή
- εσωτερική περιγραφή (από έξω προς τα μέσα δηλαδή)
- οι χαρακτηρισμοί σε συνάρτηση με την οπτική γωνία του περιγράφοντος.

Β. Περιγραφή ατόμου

Για την περιγραφή ενός ατόμου δίνουμε βάση με τη σειρά στα παρακάτω :

τα τυπικά χαρακτηριστικά ενός προσώπου: αποτελούν τα στοιχεία εκείνα που προσδιορίζουν την ταυτότητα του προσώπου είναι σταθερά και δεν αλλάζουν εύκολα *π.χ. χρώμα ματιών, μαλλιών κτλ.*

τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ενός προσώπου/ ατόμου : το διαφοροποιούν από τα άλλα άτομα και συνιστούν την ιδιαιτερότητα και τη μοναδικότητά του *π.χ. ατομικά σημάδια, ομιλία, χειρονομίες, συμπεριφορά κτλ*

το σχόλιο στην περιγραφή του ατόμου : επειδή η περιγραφή γίνεται από ορισμένη οπτική γωνία, περιέχει ανάλογο θετικό ή αρνητικό σχόλιο και αφορά είτε την εξωτερική εμφάνιση είτε το χαρακτήρα. Επιτυγχάνεται με την υπογράμμιση με κατάλληλες λέξεις κάποιων εξωτερικών, ψυχολογικών ή πνευματικών χαρακτηριστικών του προσώπου.

Γ. Περιγραφή ζωγραφικού πίνακα ή άλλου έργου τέχνης

Κι εδώ ακολουθούμε την παραγωγική διαδικασία (από το γενικό στο ειδικό) :

αναφορά των βασικών χαρακτηριστικών του περιεχομένου του πίνακα ή του έργου τέχνης.
περιγραφή των λεπτομερειών

ένταξη σε τεχντροπίες, σχολές, παράλληλα με την περιγραφή ή συνολικά μετά την περιγραφή (*πίνακας ιμπρεσιονιστικός, εκκλησία γοτθικού ρυθμού κτλ*)

Δ. Περιγραφή λειτουργίας ενός αντικειμένου και διαδικασίας κατασκευής του

παρουσιάζεται στην αρχή συνοπτικά η διαδικασία αυτή
ορίζεται ο σκοπός και η σημασία της
αναφέρονται τα υλικά και δίνονται οδηγίες για τη σειρά και τον τρόπο χρησιμοποίησής τους

στη διατύπωση : χρησιμοποιείται κυρίως η οριστική ενεστώτα για μεγάλο βαθμό οικειότητας, η υποτακτική για την έκφραση παραίνεσης και προτροπής, η προστακτική για προσταγή. Οι προτάσεις συνδέονται παρατακτικά.

η εικόνα, όταν συνοδεύει το κείμενο, το απλουστεύει και το καθιστά περισσότερο εύληπτο.

ΑΦΗΓΗΣΗ

1. Ορισμός της αφήγησης

Αφήγηση είναι μια πράξη επικοινωνίας με την οποία παρουσιάζεται προφορικά, ή γραπτά μια σειρά πραγματικών ή πλασματικών (επινοημένων) γεγονότων. Επομένως κάθε αφήγηση, ως πράξη επικοινωνίας, προϋποθέτει τουλάχιστον, δύο πρόσωπα: ένα πομπό -τον **αφηγητή**- και κάποιον στον οποίο απευθύνεται ο αφηγητής -τον **αποδέκτη**- της αφήγησης. Ο αφηγητής φροντίζει να δώσει στον αποδέκτη τις απαραίτητες πληροφορίες για τον τόπο, το χρόνο, τα πρόσωπα και τα πιθανά αίτια ενός συμβάντος. Η έκταση της αφήγησης ποικίλλει μπορεί η αφήγηση να είναι πολύ εκτεταμένη ή να περιορίζεται σε μια μόνο φράση. Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί η ρήση του Καίσαρα "veni, vidi, vici" («ήρθα, είδα, νίκησα») που θεωρείται η συντομότερη αφήγηση.

2. Αφηγηματικό περιεχόμενο και αφηγηματική πράξη.

Σε κάθε αφήγηση διακρίνουμε το **αφηγηματικό περιεχόμενο** (γεγονότα - πράξεις προσώπων που συνιστούν μια ιστορία) και την **αφηγηματική πράξη** (τον τρόπο με τον οποίο παρουσιάζονται τα γεγονότα από τον αφηγητή). Έτσι μπορούμε να έχουμε δύο αφηγήσεις με κοινό αφηγηματικό περιεχόμενο, στις οποίες όμως τα γεγονότα παρουσιάζονται με διαφορετικό τρόπο, ανάλογα με τον επιδιωκόμενο σκοπό. Με άλλον τρόπο Π.χ. έχει συνταχτεί η υπηρεσιακή έκθεση/ αναφορά ενός αστυνομικού για ένα φόνο και με άλλον τρόπο είναι γραμμένο το διήγημα που εμπνεύστηκε ένας συγγραφέας με αφορμή το ίδιο περιστατικό. Φυσικά κάθε αφήγηση χρησιμοποιεί και γλωσσική ποικιλία ανάλογη με τον αφηγητή και το κοινό (δέκτη / δέκτες) στο οποίο απευθύνεται.

3. Αφηγηματικά είδη, το ύφος και ο σκοπός τους.

Είναι γνωστό ότι υπάρχουν διάφορα είδη αφήγησης που αποβλέπουν το καθένα σε ένα διαφορετικό σκοπό. Η λογοτεχνική και η ιστορική αφήγηση εξυπηρετούν η καθεμιά τους γενικότερους στόχους της λογοτεχνίας και της ιστορίας αντίστοιχα, ενώ υπάρχουν ορισμένα είδη αφηγήσεων που καλύπτουν τις καθημερινές ανάγκες της ζωής, όπως είναι Π.χ. η δημοσιογραφική είδηση, το ημερολόγιο, το (αυτο)βιογραφικό σημείωμα, η υπηρεσιακή αναφορά, η μαρτυρική κατάθεση κτλ.

Τα αφηγηματικά είδη, μπορούν να ενταχθούν σε δύο βασικές κατηγορίες: στις αφηγήσεις πραγματικών γεγονότων και στις αφηγήσεις πλασματικών γεγονότων

4. Ποιος αφηγείται:

Στις αφηγήσεις πραγματικών γεγονότων συνήθως είναι φανερό ποιος αφηγείται. Σε μια μαρτυρική κατάθεση Π.χ. ο αφηγητής είναι το ίδιο πρόσωπο που καταθέτει προφορικά ή γραπτά τη μαρτυρία του. Στην περίπτωση της λογοτεχνίας όμως τα πράγματα είναι πιο σύνθετα. Ο αφηγητής και ο συγγραφέας είναι δύο διαφορετικά πρόσωπα που δεν πρέπει να συγχέονται. Ο συγγραφέας είναι ένα πραγματικό πρόσωπο με αληθινή ζωή, υπάρχει έξω από το κείμενο. Αντίθετα, ο αφηγητής είναι ένα πρόσωπο του κειμένου που υπάρχει μόνο μέσα στο πλαίσιο του πλασματικού λόγου, είναι

δηλαδή ένα κατασκευάσμα από λέξεις. Φυσικά, αυτοβιογραφικά στοιχεία του συγγραφέα μπορεί να υπάρχουν στον αφηγητή, όπως εξάλλου και σε όλα τα πρόσωπα του έργου.

Και στις δύο περιπτώσεις πάντως μπορούμε να διακρίνουμε δύο τύπους αφηγητή, ανάλογα με το βαθμό συμμετοχής του στα γεγονότα που αφηγείται: α] ο αφηγητής συμμετέχει στα γεγονότα είτε ως πρωταγωνιστής είτε ως αυτόπτης μάρτυρας, Π.χ. ο αφηγητής σε μία αυτοβιογραφία ή σε απομνημονεύματα, οπότε στο κείμενο επικρατεί το πρώτο ρηματικό πρόσωπο, και β] ο αφηγητής δε μετέχει καθόλου στα γεγονότα, Π.χ. ο ιστορικός, ο δημοσιογράφος, ο αφηγητής στο ιστορικό μυθιστόρημα κτλ., οπότε επικρατεί συνήθως το τρίτο ρηματικό πρόσωπο.

5. Η Οπτική γωνία στην αφήγηση.

Σε μια αφήγηση δεν μπορούμε να συμπεριλάβουμε όλα τα γεγονότα που συνέβησαν. Αναγκαστικά γίνεται μια επιλογή γεγονότων, όπως στην περιγραφή γίνεται επιλογή λεπτομερειών. Η επιλογή αυτή εξαρτάται από την οπτική γωνία του προσώπου που κάνει την αφήγηση, δηλαδή είναι ανάλογη με τη γνώση του για τα γεγονότα (άμεση ή έμμεση), τη συναισθηματική του φόρτιση, τον τρόπο που σκέφτεται, το αποτέλεσμα που επιδιώκει κτλ.

Η οπτική γωνία στη λογοτεχνική αφήγηση

Ειδικά στην ανάλυση μιας λογοτεχνικής αφήγησης αναφερόμαστε συχνά στην οπτική γωνία του αφηγητή, δηλαδή στη σκοπιά /θέση από την οποία ο αφηγητής ή κάποιος ήρωας βλέπει (κυριολεκτικά ή μεταφορικά) τα δρώμενα. Φυσικά τη θέση αυτή την καθορίζει ο συγγραφέας, όπως εξάλλου καθορίζει και τον ίδιο τον αφηγητή, και επομένως, η οπτική γωνία στη λογοτεχνία αποτελεί βασικά μια αφηγηματική τεχνική.

Ο συγγραφέας πάντως επιλέγει συνήθως μια από τις εξής δύο δυνατότητες αφηγηματικής σκοπιάς:

α) αφήγηση με μηδενική εστίαση: πρόκειται για αφήγηση χωρίς συγκεκριμένη οπτική γωνία από έναν παντογνώστη αφηγητή.

β) αφήγηση με εσωτερική εστίαση: πρόκειται για αφήγηση από την οπτική γωνία ενός προσώπου, με περιορισμένη κατά συνέπεια γνώση στα όριά του.

Στην πρώτη περίπτωση ο αφηγητής γνωρίζει τα πάντα για τα πρόσωπα της αφήγησης, ακόμα και τις πιο μύχιες σκέψεις τους. Θα λέγαμε λοιπόν ότι πρόκειται για έναν αφηγητή - Θεό που βλέπει τον κόσμο από παντού, όχι από ένα συγκεκριμένο σημείο, και επομένως η απόλυτη γνώση του ισοδυναμεί με έλλειψη συγκεκριμένης οπτικής γωνίας (εστίαση μηδέν).

Αντίθετα η δεύτερη περίπτωση έχουμε αφήγηση από την οπτική γωνία ενός προσώπου (εσωτερική εστίαση), από έναν «αφηγητή - άνθρωπο», που σε αντίθεση με τον «αφηγητή - θεό» έχει γνώση περιορισμένη στις ανθρώπινες δυνατότητες.

Πρέπει να τονιστεί πάντως ότι πολύ συχνά ο συγγραφέας αξιοποιεί στο ίδιο έργο και τις δύο δυνατότητες αφηγηματικής σκοπιάς μεταβάλλοντας την οπτική γωνία και τον αφηγητή σε διάφορα μέρη της αφήγησης, ανάλογα με το τι θέλει να μεταδώσει κάθε φορά στον αναγνώστη.

6. Αφηγηματικοί τρόποι

Είδαμε ότι ο συγγραφέας / αφηγητής επιλέγει, ανάλογα με την οπτική του γωνιά, τα γεγονότα που θα αποτελέσουν το υλικό της αφήγησής του. Το υλικό αυτό μπορεί να το παρουσιάζει

με δυο αφηγηματικούς τρόπους*: την αφήγηση και το διάλογο. Στην αφήγηση διηγείται ο ίδιος τα γεγονότα και μεταδίδει με πλάγιο τρόπο τα λεγόμενα των ηρώων του' στο διάλογο δίνει το λόγο στους ήρωές του, δείχνοντας έτσι τα γεγονότα να συμβαίνουν, όπως εξάλλου κάνει και ο θεατρικός συγγραφέας. Η εναλλαγή και ο συνδυασμός αυτών των δυο αφηγηματικών τρόπων δίνουν τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της κάθε αφήγησης.

Ο διάλογος στα αφηγηματικό λογοτεχνικά κείμενα

Στα αφηγηματικό λογοτεχνικό κείμενα (διήγημα, μυθιστόρημα κτλ.) ο συγγραφέας δεν περιορίζεται στην περιγραφή των γεγονότων, αλλά συχνά τα παρουσιάζει να ξετυλίγονται μπροστά μας. Στην προσπάθειά του αυτή ο συγγραφέας χρησιμοποιεί το μονόλογο και το διάλογο, που αποτελούν τα βασικά μέσα, για να πετύχει την αναπαράσταση των γεγονότων (δραματικότητα) και να προσδώσει ζωντάνια στην αφήγηση.

7. Αφηγηματικός χρόνος

α) Ο χρόνος του πομπού, του δέκτη, των γεγονότων.

Βασικό στοιχείο της αφήγησης είναι ο χρόνος. Με βάση το δεδομένο ότι η αφήγηση είναι μια πράξη επικοινωνίας, στην οποία ο πομπός είναι το πρόσωπο που αφηγείται (ομιλητής ή συγγραφέας) και δέκτης το πρόσωπο που δέχεται την αφήγηση (ακροατής ή αναγνώστης), μπορούμε να διακρίνουμε τους εξής χρόνους: το **χρόνο του πομπού** (δηλαδή την εποχή κατά την οποία ζει ο πομπός, και ειδικότερα τη χρονική στιγμή κατά την οποία στέλνει το μήνυμά του), το **χρόνο του δέκτη** (δηλαδή την εποχή κατά την οποία ζει ο δέκτης, και ιδιαίτερα τη χρονική στιγμή κατά την οποία δέχεται το μήνυμα) και το **χρόνο των γεγονότων** (την εποχή / χρονική στιγμή κατά την οποία διαδραματίζονται τα γεγονότα της αφήγησης). Για παράδειγμα θεωρείται ότι στα ομηρικά έπη ο χρόνος του πομπού είναι ο 8^{ος} αι. π.Χ., και ο χρόνος των γεγονότων ο 12^{ος} αι. π.Χ. ο χρόνος του δέκτη βέβαια μπορεί να είναι οποιαδήποτε εποχή.

* Στην περίπτωση της λογοτεχνίας, όπου εκτός από το συγγραφέα υπάρχει και το πλαστό πρόσωπο του αφηγητή, μπορούμε να διακρίνουμε έναν επιπλέον χρόνο: το χρόνο του αφηγητή.

β) Ο χρόνος της ιστορίας και ο χρόνος της αφήγησης

Εκτός από τους χρόνους που είδαμε προηγουμένως, και οι οποίοι μπορούν να θεωρηθούν εξωτερικοί / εξωκειμενικοί σε σχέση με την αφήγηση, πρέπει να αναφερθούμε και σε δύο **εσωτερικούς / εσωκειμενικούς** χρόνους, το **χρόνο της ιστορίας** και το **χρόνο της αφήγησης**. Χρόνο της ιστορίας ονομάζουμε το χρόνο μέσα στον οποίο εκτυλίσσονται τα γεγονότα που συνιστούν την ιστορία (story) της αφήγησης. Με το χρόνο αυτό εννοούμε τη φυσική διαδοχή των γεγονότων. Ο χρόνος της ιστορίας παρουσιάζεται στην αφήγηση με διάφορους τρόπους και έτσι προκύπτει ο χρόνος της αφήγησης. Ο χρόνος της αφήγησης γενικά δε συμπίπτει με το χρόνο της ιστορίας. Τα γεγονότα παρουσιάζονται στην αφήγηση συνήθως με διαφορετική χρονική σειρά, διάρκεια και συχνότητα απ' ό,τι διαδραματίζονται στην ιστορία.

Αν συγκρίνουμε το χρόνο της αφήγησης με το χρόνο της ιστορίας ως προς τη **χρονική σειρά**, παρατηρούμε ότι, ενώ τα γεγονότα διαδέχονται το ένα το άλλο σε μια χρονική ακολουθία, ο

αφηγητής συχνά παραβιάζει τη χρονική σειρά, και προκύπτουν έτσι οι λεγόμενες **αναχρονίες**. Δηλαδή, άλλοτε κάνει **αναδρομικές αφηγήσεις** (flash back), που αναφέρονται σε γεγονότα προγενέστερα από το σημείο της ιστορίας στο οποίο βρισκόμαστε σε μια δεδομένη στιγμή και άλλοτε κάνει **πρόδρομες αφηγήσεις**, που αφηγούνται / ανακαλούν εκ των προτέρων γεγονότα τα οποία θα διαδραματιστούν αργότερα (π.χ. «Και τότε ξαφνικά παρουσιάστηκε μπροστά του ο άνθρωπος που τρία χρόνια αργότερα θα τον τραυμάτιζε θανάσιμα με το αυτοκίνητό του σε μια φοβερή μετωπική σύγκρουση»).

Συγκρίνοντας το χρόνο της αφήγησης με το χρόνο της ιστορίας, ως προς τη **διάρκεια** μπορούμε να διακρίνουμε βασικά τις εξής περιπτώσεις:

α) Ο χρόνος της αφήγησης έχει μικρότερη διάρκεια από το χρόνο της ιστορίας (χ.αφ.<χ.ιστ.), όταν ο αφηγητής συμπυκνώνει το χρόνο και παρουσιάζει συνοπτικά, ακόμα και σε μια φράση, ένα μεγάλο χρονικό διάστημα. Έτσι επιταχύνεται ο ρυθμός της αφήγησης.

β) Ο χρόνος της αφήγησης έχει μεγαλύτερη διάρκεια από το χρόνο της ιστορίας (χ.αφ.>χ.ιστ.), όταν ο αφηγητής απλώνει / παρατείνει το χρόνο και παρουσιάζει αναλυτικά, ορισμένες φορές μάλιστα σε πολλές σελίδες, ένα γεγονός που διαρκεί ελάχιστες στιγμές. Με αυτό τον τρόπο επιβραδύνεται ο ρυθμός της αφήγησης.

Εννοείται ότι η συμπύκνωση και το άπλωμα του χρόνου εξαρτάται από την ιεράρχηση των γεγονότων και επομένως από το σκοπό της αφήγησης. Ο αφηγητής παρουσιάζει τα λιγότερο σημαντικά γεγονότα συνοπτικά με τη συμπύκνωση του χρόνου, ενώ εστιάζει την προσοχή του αναγνώστη σε αυτά που θεωρεί περισσότερο σημαντικά με την παράταση της χρονικής διάρκειας.

γ) Ο χρόνος της αφήγησης έχει την ίδια διάρκεια με το χρόνο της ιστορίας (χ.αφ = χ.ιστ.), οπότε έχουμε τη λεγόμενη «σκηνή», που συχνά είναι διαλογική

Τέλος παρατηρούμε ότι ο χρόνος της αφήγησης μπορεί να διαφέρει από τον πραγματικό χρόνο και ως προς τη **συχνότητα**, π.χ. υπάρχει η περίπτωση ένα γεγονός που συνέβη μια φορά να παρουσιάζεται στην αφήγηση περισσότερες από μια φορές. Στην περίπτωση αυτή δεν έχουμε πανομοιότυπη επανάληψη παρουσιάζεται επανειλημμένα το ίδιο γεγονός, αφηγημένο όμως κάθε φορά με διαφορετικό τρόπο, ύφος, προοπτική.

8. Περιγραφή και αφήγηση

α) Διάκριση της περιγραφής από την αφήγηση.

Είδαμε ότι η περιγραφή απεικονίζει με το λόγο τα βασικά γνωρίσματα ενός αντικειμένου. Το αντικείμενο αυτό παρουσιάζεται στατικό μέσα στο χώρο ενώ ο χρόνος φαίνεται να έχει «παγώσει». Αυτό συμβαίνει ακόμη και στην περίπτωση ενός κινούμενου αντικειμένου, οπότε η περιγραφή απεικονίζει το αντικείμενο που κινείται και όχι την ενέργεια της κίνησης με τα αίτια και τις συνέπειές της.

Αντίθετα στην αφήγηση ένα πρόσωπο / πράγμα / ομάδα / θεσμός / ιδέα

παρουσιάζεται δυναμικό, καθώς ενεργεί, κινείται ή μεταβάλλεται μέσα στο χρόνο. Επομένως η αφήγηση σχετίζεται με την εξέλιξη των γεγονότων και αναφέρεται στις αιτίες και τα αποτελέσματα τους.

Συμπερασματικό, μπορούμε να πούμε ότι η περιγραφή ανήκει στα στατικό στοιχεία ενός κειμένου, ενώ η αφήγηση στα δυναμικό, αφού η πρώτη μας δίνει πληροφορίες σχετικά με το «είναι» και η δεύτερη με το «γίνεσθαι» των πραγμάτων.

β) Η περιγραφή μέσα στην αφήγηση.

Η αφήγηση και η περιγραφή συνδέονται στενά. Μπορούν να συνυπάρχουν στο ίδιο κείμενο ή ακόμα και στην ίδια περίοδο, π.χ. «Χίμηξε μέσα στην κοιλάδα (αφήγηση)/ «ασυγκράτητο τέρας οργισμένο από... σύγκορμο» (περιγραφή). Όταν ο συγγραφέας παρεμβάλλει μια περιγραφή σε ένα αφηγηματικό κείμενο επιδιώκει ορισμένους από τους παρακάτω στόχους:

* Να σκιαγραφήσει τα πρόσωπα, να στήσει το σκηνικό της δράσης και γενικά να φωτίσει την αφήγηση με διάφορες άμεσες ή έμμεσες πληροφορίες.

* Να πετύχει τη μετάβαση από το ένα αφηγηματικό μέρος στο άλλο.

* Να προκαλέσει αγωνιά και αναμονή (suspens) στον αναγνώστη με την επιβράδυνση της δράσης, αφού με την περιγραφή φαίνεται ότι σταματάει ο αφηγηματικός χρόνος.

* Να προσφέρει αισθητική απόλαυση στον αναγνώστη.

ΠΕΙΘΩ	
ΤΡΟΠΟΙ ΠΕΙΘΟΥΣ	ΜΕΣΑ ΠΕΙΘΟΥΣ
1. επίκληση στη λογική	επιχειρήματα και τεκμήρια (παραδείγματα, γεγονότα, στατιστικά, αποτελέσματα ερευνών, ιστορικές αναφορές)
2. επίκληση στο συναίσθημα	περιγραφή, αφήγηση, ειρωνεία, χιούμορ, ποιητική λειτουργία της γλώσσας)
3. επίκληση στο ήθος του πομπού (ή του δέκτη)	προβολή θετικών στοιχείων, αρετών, προτερημάτων του πομπού
4. επίκληση στην αυθεντία	απόψεις ειδικών, λόγια διανοητών, ρητά
5. επίθεση στο ήθος του αντιπάλου	Προβολή ελαττωμάτων, αρνητικών αντιπάλου

ΣΥΛΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ/ ΕΙΔΟΣ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΥ	ΜΟΡΦΗ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΥ
1. παραγωγή (γενικό-> ειδικό)	1. κατηγορικός
2. επαγωγή (ειδικό-> γενικό)	2. υποθετικός (αν κτλ)
3. αναλογία (ειδικό-> ειδικό)	3. διαζευκτικός (ή, είτε..είτε...)

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΥ**

εγκυρότητα (=το συμπέρασμα απορρέει με λογική αναγκαιότητα από τις προκειμένες)
 + αλήθεια (το περιεχόμενο των προτάσεων ανταποκρίνεται στην αλήθεια)
 =ορθότητα (κι αν είναι ορθός ο συλλογισμός ονομάζεται απόδειξη)

*ειδικές περιπτώσεις:

Παραλογικοί συλλογισμοί: Συνήθης είναι η χρήση συλλογιστικών σχημάτων που, αν και μοιάζουν εξωτερικά έγκυροι, στην πραγματικότητα αντιβαίνουν τους κανόνες του ορθού λόγου και, κατά συνέπεια, δεν έχουν καμία αποδεικτική αξία. Πρόκειται για τους παραλογικούς συλλογισμούς που αν το σφάλμα τους οφείλεται σε άγνοια ή σε πλάνη ονομάζονται **παραλογισμοί**, ενώ αν οφείλεται σε πρόθεση εξαπάτησης ονομάζονται **σοφίσματα**. **Π1:** Το μπουζούκι είναι όργανο, **Π2:** Ο αστυνομικός είναι όργανο, **Άρα:** Ο αστυνομικός είναι μπουζούκι (!!)

Αξιολόγηση επαγωγικών συλλογισμών:

1. **Συλλογισμός με γενίκευση:** αν η γενίκευση στηρίζεται σε επαρκή στοιχεία, είναι επιτρεπτή, αν όχι, πρόκειται για μια επισφαλής και βεβιασμένη γενίκευση. **Π.χ.**

1^η προκειμένη: Η καταστροφή των νήσων_σαν τη Μύκονο ή τη Σαντορίνη από την ανεξέλεγκτη ανάπτυξη του τουρισμού δε φαίνεται να μας ανησυχεί ιδιαίτερα.

2^η προκειμένη: Ακόμα και τα νησιά που είχαν ως σήμερα διασωθεί παραδίδονται το ένα μετά το άλλο στο εφήμερο κέρδος, θυσιάζοντας την καλαισθησία τους.

3^η προκειμένη: Άρα στην Ελλάδα δεν είμαστε ικανοί να διασώσουμε τίποτα.

2. **Συλλογισμός με αίτιο-αποτέλεσμα:** αν η αιτιώδης σχέση είναι λογική και όχι απλώς χρονολογική, το συμπέρασμα είναι βέβαιο, αν γίνεται υπεραπλούστευση της σχέσης αίτιου-αποτελέσματος, το συμπέρασμα είναι επισφαλές. Αν η αιτία είναι ανάγκη ή επαρκής τότε η σχέση αίτιου αποτελέσματος μπορεί να πάρει την εξής μορφή.

- 1) Η αιτία είναι ταυτόχρονα αναγκαία και επαρκής
- 2) Η αιτία είναι αναγκαία αλλά δεν είναι επαρκής
- 3) Η αιτία είναι επαρκής αλλά δεν είναι αναγκαία

Π.χ.

1^η προκείμενη: η θερμοκρασία του νερού είναι 100C.

2^η προκείμενη: Οι συνθήκες ατμοσφαιρικής πίεσης είναι κανονικές.

Συμπέρασμα: Άρα το νερό θα βράσει.

3. **Συλλογισμός με αναλογία:**

αν η αναλογία είναι **κυριολεκτική**, προσέχουμε κατά πόσο οι ομοιότητες των συγκρινόμενων αντικειμένων είναι επαρκείς σε αριθμό και σχετικές με το θέμα

αν η αναλογία είναι **μεταφορική**, πρέπει να ελεγχθεί κατά πόσο έχει την αποδεικτική αξία ενός λογικού επιχειρήματος. Όταν χρησιμοποιείται στη θέση λογικού επιχειρήματος, μας οδηγεί πάντα σε λογικό σφάλμα.

Π.χ.

1^η προκείμενη: Τα πολιτικά πάθη που κυριάρχησαν στην Ελλάδα κατά το πρώτο μισό του 20^{ου} αι οδήγησαν στον εμφύλιο σπαραγμό των ετών 1946-49.

2^η προκείμενη: Οι πολιτικές διαφορές των υπερδυνάμεων ΗΠΑ και Ρωσίας τον 20^ο αι οδήγησαν την ανθρωπότητα στα πρόθυρα μιας παγκόσμιας σύρραξης.

Συμπέρασμα: Άρα, τα πολιτικά πάθη και οι διαφορές αποτελούν απειλή για την παγκόσμια ειρήνη.

ΜΟΡΦΕΣ ΠΕΙΘΟΥΣ- Τα χαρακτηριστικά τους:		
ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ	ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ	ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ
<p>⇒ συνειρμός ιδεών</p> <p>⇒ αναλυτική περιγραφή και επίδειξη των ιδιοτήτων του προϊόντος</p> <p>⇒ επίκληση στην αυθεντία</p> <p>⇒ επίκληση στη λογική</p> <p>⇒ λανθάνων αξιολογικός χαρακτηρισμός (λανθάνουσα αξιολόγηση που λειτουργεί δεσμευτικά για τον δέκτη)</p> <p>⇒ διαφήμιση του υποσυνειδήτου - subliminal advertising)</p> <p>⇒ λεκτικός πληθωρισμός με αποτέλεσμα την ακυριολεξία και την ασάφεια</p> <p>⇒ κατάχρηση του επιθέτου και επιρρήματος στον υπερθετικό βαθμό</p> <p>⇒ εκφράσεις εντυπωσιαμού</p>	<p>⇒ πλεονασμοί</p> <p>⇒ κατάχρηση συνωνύμων</p> <p>⇒ διατύπωση βεβαιωτική, δεοντολογική και θαυμαστική</p> <p>⇒ έντονη συναισθηματική φόρτιση</p> <p>⇒ μεγαλοστομία</p> <p>⇒ επίκληση στη λογική</p> <p>⇒ επίκληση στο συναίσθημα</p> <p>⇒ επίκληση στο ήθος του πομπού</p> <p>⇒ επίθεση στο ήθος του αντιπάλου</p> <p>⇒ ρητορεία</p> <p>⇒ προπαγάνδα:</p> <p>⇒ λέξεις με ηθική διάσταση, όπως έθνος, λαός, εθνική σωτηρία</p>	<p>⇒ περιγραφικός, ερμηνευτικός, αποδεικτικός</p> <p>⇒ απρόσωπος και αντικειμενικός</p> <p>⇒ επίκληση στη λογική</p> <p>⇒ επίκληση στην αυθεντία</p> <p>⇒ το ύφος είναι ουδέτερο και επίσημο</p> <p>⇒ χρήση επιστημονικής/ειδικής ορολογίας</p> <p>⇒ αναφορική λειτουργία της γλώσσας</p>

Β. ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥ

➤ Στα κριτήρια αξιολόγησης συνηθίζεται αμέσως μετά το κείμενο να ακολουθούν ερωτήματα που η απάντησή τους πρέπει να αναπτυχθεί σε μια παράγραφο.

➤ Οι ερωτήσεις αυτές είναι: α) ερμηνευτικές, β) εντοπισμού σημείων, γ) ανάπτυξης προσωπικής θέσης με αφορμή το κείμενο

➤ Σε κάθε περίπτωση ο/η μαθητής/τρια πρέπει να προσέχει και να τηρεί τα εξής:

I) **Δομή:** θεματική πρόταση/περίοδος, λεπτομέρειες, κατακλείδα

II) η απάντηση να είναι σύντομη και περιεκτική, χωρίς να ξεφεύγει από το ζητούμενο και χωρίς να αντιγράφει απλώς το κείμενο.

➤ πορεία σκέψης για μια επιτυχημένη παράγραφο:

α. **διαβάζω** αρκετές φορές το ζητούμενο (π.χ. τη φράση που πρέπει να αναπτύξω, το πρόσωπο που πρέπει να χαρακτηρίσω, τα αίτια που πρέπει να εντοπίσω) και βεβαιώνομαι ότι έχω καταλάβει τι ψάχνω προτού προχωρήσω

β. **εντοπίζω και υπογραμμίζω** το ζητούμενο στο κείμενο

γ. **ανασυνθέτω** τις πληροφορίες που έχω συλλέξει χωρίς απλώς να τις αντιγράψω και χωρίς να ξεφεύγω

δ. **γράφω** την παράγραφο δίνοντας τη δέουσα προσοχή (όπως πρέπει σε κάθε μου απάντηση άλλωστε) στη δομή και το λεξιλόγιο που χρησιμοποιώ

ε. **ελέγχω** το τελικό μου κείμενο

1^η ΑΣΚΗΣΗ: Να γράψετε τι δηλώνει καθεμιά διαρθρωτική λέξη/φράση από τις παρακάτω:

1. Επομένως=
2. Ωστόσο=
3. Ειδάλλως=
4. Βεβαίως=
5. Μολονότι=
6. Πάραυτα=
7. Από την άλλη=
8. Ή=
9. Συχνά=
10. Τουναντίον=
11. Ως απότοκο=
12. Απόρροια όλων των παραπάνω=
13. Εντωμεταξύ=
14. Καταρχάς=
15. Ας σημειωθεί ακόμη=
16. Όπως... έτσι...=
17. Στον αντίποδα=
18. Αφενός... αφετέρου...=
19. Αξιοσημείωτο είναι βέβαια...=
20. Τέλος=
21. Λ.χ.=
22. Αφού=
23. Σαφέστερα=
24. Επειδή=
25. Επίσης=
26. Παράλληλα=
27. Εντούτοις=
28. Με άλλα λόγια=
29. Επιλογικά =
30. Συγκεφαλαιώνοντας=
31. Παρ' όλα αυτά=
32. Εφόσον=
33. Άρα=
34. Έτσι=
35. Πιθανώς=
36. Παρόλο=
37. Όχι μόνο... αλλά και...=
38. Απλώς=
39. Αν και=
40. Επιπροσθέτως=
41. Όπως=
42. Χαρακτηριστικό παράδειγμα... =

43. Απλούστερα=
44. Ειδεμή=
45. Τότε=
46. Εκεί=
47. Ούτε... ούτε... =
48. Όταν=
49. Με την προϋπόθεση...=
50. Σπάνια=
51. Λοιπόν=
52. Όστε...
53. Είτε... είτε... =
54. Σήμερα=
55. Όμως=
56. Γι' αυτό=
57. Γενικώς=
58. Μετά=
59. Αλλά=
60. Γιατί=
61. Πράγματι=
62. Όμως=
63. Εδώ=
64. Απεναντίας=
65. Ίσως=
66. Ενδεχομένως=
67. Μόνο αν=
68. Δηλαδή=
69. Συμπερασματικά=
70. Αδιαμφισβήτητα=
71. Τρίτον=
72. Αναντίρρητα=
73. Αναλυτικότερα=
74. Φυσικά=
75. Έπειτα=
76. Συμπληρωματικά=
77. Στο σημείο αυτό=
78. Ήτοι=
79. Το σημαντικότερο απ' όλα είναι... =
80. Ειδικότερα=
81. Δευτερευόντως=
82. Πέραν τούτου=
83. Εκτός από την περίπτωση που...=
84. Δεν θα πρέπει να παραλειφθεί...=
85. Κάτι ανάλογο συμβαίνει με...=
86. Επιπρόσθετα=
87. Μακριά=

- 88. Στη συνέχεια=
- 89. Πιο συγκεκριμένα=
- 90. Επιπλέον=
- 91. Αποτελεί κοινό τόπο=
- 92. Για να συνοψίζουμε=
- 93. Ευρύτερα
- 94. Άλλοτε=
- 95. Τελικά=
- 96. Παραδειγματικά=
- 97. Ή... ή... =
- 98. μήτε... μήτε... =
- 99. Το κυριότερο...=
- 100. Ομοίως=

2^η ΑΣΚΗΣΗ: Στις παρακάτω παραγράφους να βρείτε τον/τους τρόπο/τρόπους ανάπτυξης και να αιτιολογήσετε την απάντησή σας:

1. Στην έκθεση της Διεθνούς Επιτροπής της UNESCO για την εκπαίδευση στον 21ο αιώνα τονίζεται ότι η διά βίου εκπαίδευση πρέπει να στηρίζεται στους παρακάτω τέσσερις πυλώνες, που αποτελούν διαφορετικά είδη μάθησης: 1. Μαθαίνω πώς να αποκτώ τη γνώση, συνδυάζοντας ικανοποιητικά μια ευρύτατη γενική παιδεία με τη δυνατότητα εμβάθυνσης σε ορισμένα θέματα. 2. Μαθαίνω να ενεργώ με τέτοιο τρόπο, ώστε να αποκτώ όχι μόνο επαγγελματική κατάρτιση αλλά και γενικότερα τη δυνατότητα να αντιμετωπίζω διάφορες καταστάσεις και να εργάζομαι αρμονικά σε ομάδες. 3. Μαθαίνω να συμβιώνω, κατανοώντας τους άλλους και έχοντας επίγνωση των κοινωνικών αλληλεξαρτήσεων -συμβάλλοντας στην πραγματοποίηση κοινών δράσεων και στη διευθέτηση των συγκρούσεων-, με σεβασμό στις αξίες του πλουραλισμού, της αμοιβαίας κατανόησης και της ειρήνης. 4. Μαθαίνω να ζω με τέτοιο τρόπο, ώστε να αναπτύσσω την προσωπικότητά μου και να μπορώ να ενεργώ με μεγαλύτερη αυτονομία και περισσότερη κρίση και προσωπική υπευθυνότητα. Για τον λόγο αυτόν η εκπαίδευση δεν πρέπει να παραμελεί την ανάπτυξη των ατομικών δυνατοτήτων, τη μνήμη, τη λογική κρίση, την αίσθηση του ωραίου, τις φυσικές ικανότητες του ατόμου και τη δεξιότητα της επικοινωνίας, με παράλληλη ευαισθησία στη χρήση της μητρικής γλώσσας.

(πανελλήνιες ημερησίων 2000)

2. Αξιοπρόσεκτη η παρατήρηση. {εν αληθεύει όφως στη δική μας εποχή. Γιατί σήφτερα και τα παιδιά είναι πολύ διαφορετικά από άλλοτε και ο αέρας, το «κλίμα» του σχολείου έχει αλλάξει. Παλαιότερα ο φθητής περίφτενε να φωτιστεί αποκλειστικά και φθόνο από το {άσκαλό του. Σήφτερα οι πηγές των πληροφοριών έχουν πολλαπλασιαστεί σε βαθφτό εκπληκτικό και οι κρουνοί τους (η εφηφτερίδα, το περιοδικό, το ραδιόφωνο, η τηλεόραση) ρέουν φέσσα στο σπίτι. Μπορεί λοιπόν ο φθητής, ανάλογα φτε τη δύναφτη και την όρεξή του, να προφθητεύεται ελεύθερα και απεριόριστα «ειδήσεις» από όλες τις περιοχές της ανθρωπίνης περιέργειας: ιστορικές, γεωγραφικές, βιολογικές, ανθρωπολογικές, φυσικής, χηφείας, κοσφιογραφίας, ηλεκτρολογίας, κάθε λογής «τεχνικής».

(πανελλήνιες ημερησίων 2004)

3. Η εκπαίδευση δεν νοείται πια ως η απλή, κανονιστική μετάδοση γνώσεων από τις μεγαλύτερες γενιές στις νεότερες, όπως την όριζε ο E. Durkheim κατά τον 19ο αιώνα. Και τούτο επειδή, τόσο το περιεχόμενο της εκάστοτε εκπαιδευτικής πράξης όσο και ο χρόνος που αφιερώνεται σε αυτήν, αποτελούν αντικείμενο διαπραγμάτευσης ανάμεσα στις διαφορετικές γενιές, τα δύο φύλα και τις διαφορετικές κουλτούρες των ανθρώπων, γεγονός που παρατηρείται σε όλες τις σύγχρονες πρακτικές της καθημερινής ζωής. Η εκπαιδευτική πράξη καθίσταται επομένως μια διαδικασία που δεν περιορίζεται στο χώρο (το σχολείο) και το χρόνο (περίοδος της νεότητας), αλλά επεκτείνεται σε όλη τη διάρκεια της ζωής και πέραν των σχολικών τειχών.

(πανελλήνιες ημερησίων 2010)

4. Σ' αυτόν τον υπαρκτό εκδημοκρατισμό της γνώσης ορθώνονται τρεις γκρίνιες. Η μία είναι η άρνηση της τεχνολογίας, εξαιτίας των πιθανών κινδύνων που έχει η ανάπτυξή της. Ο Πολ Βιρίλιο, για παράδειγμα, έγραψε την «Πληροφοριακή Βόμβα». Είναι σίγουρος ότι η κοινωνία της γνώσης ενέχει κινδύνους, αλλά άγνωστους. Δεν τους ξέρει, αλλά...υπάρχουν. Η δεύτερη γκρίνια έχει να κάνει με τα «παιδάκια της Αφρικής». Το ακούμε για κάθε νέα τεχνολογία: «Τι να το κάνω εγώ το εμβόλιο για το Αλτσχάιμερ, όταν τα παιδιά της Αφρικής δεν έχουν ούτε ασπιρίνη για τον πυρετό;». Το επιχείρημα έχει εν μέρει λογική. Πραγματικά «τι να το κάνεις το εμβόλιο για το Αλτσχάιμερ, αν δεν έχεις Αλτσχάιμερ;». Αν όμως αποκτήσεις, το πρώτο που ξεχνάς είναι τα «παιδάκια της Αφρικής». Η τρίτη γκρίνια έχει να κάνει με το διαβόητο «ψηφιακό χάσμα». Βέβαια, καμιά τεχνολογία, καμιά επιστημονική επανάσταση δεν διαχέεται αμέσως σε όλη την υφήλιο. Ο Γουτεμβέργιος τύπωσε την πρώτη Βίβλο το 1455 ωστόσο στην Ελλάδα η τυπογραφία ήρθε στις αρχές του 19ου αιώνα. Όσο για το τυπωμένο βιβλίο, ακόμη πασιζούμε να γίνει κτήμα του ελληνικού λαού. Το σημαντικό, όμως, είναι ότι η επανάσταση έγινε και ακόμη προχωρεί. Εξάλλου, αυτοί που μιλούν για ψηφιακό χάσμα στην Αφρική πρέπει να αναλογιστούν ποιο είναι το τυπογραφικό χάσμα του δυτικού κόσμου με την Αφρική.

(πανελλήνιες ημερησίων 2011)

5. Ο Ντούσσελ, ο γιατρός που μοιράστηκε μαζί μου την καμαρούλα, έχει να μας πει ένα σωρό πράγματα για τον έξω κόσμο, τώρα πια που πάψαμε ν' ανήκουμε σ' αυτόν. Οι ιστορίες του είναι θλιβερές. Πολλοί φίλοι εξαφανίστηκαν. Η τύχη τους μας τρομάζει. Κάθε βραδιά χτενίζουν την πόλη τα στρατιωτικά αυτοκίνητα με τους πράσινους μουσαμάδες. Οι Γερμανοί χτυπούν όλες τις πόρτες και ψάχνουν για Εβραίους. Αν βρουν Εβραίους, φορτώνουν στα καμιόνια ολόκληρη την οικογένεια. Όσοι δεν κρύβονται υπογράφουν την καταδίκη τους. Οι Γερμανοί το κάνουν αυτό συστηματικά με τη λίστα στο χέρι, χτυπώντας εκείνη την πόρτα που θα βρουν να τους περιμένει πλούσια λεία. Άλλοτε πάλι, οι δυστυχισμένοι πληρώνουν λύτρα για κάθε κεφάλι. Το πράγμα είναι τραγικό. Το βράδυ βλέπω να περνάνε συχνά αυτές οι λιτανείες των ασθενών με τα παιδιά τους να κλαίνε, να σέρνονται κάτω απ' τις διαταγές μερικών κτηνανθρώπων, που τους χτυπούν με το μαστίγιο και τους βασανίζουν, ώσπου να πέσουν κάτω. Δε λυπούνται κανένα, ούτε τους γέρους, ούτε τα μωρά, ούτε τις έγκυες γυναίκες, ούτε τους αρρώστους. Όλοι είναι κατάλληλοι για το ταξίδι προς το θάνατο.

(ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2000 - Β' ΛΥΚΕΙΟΥ)

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Ένωση, η τηλεργασία μπορεί να οριστεί ως η μορφή εργασίας που εκτελείται από ένα άτομο κυρίως ή σε ένα σημαντικό μέρος της, σε τοποθεσίες εκτός του παραδοσιακού εργασιακού χώρου, για έναν εργοδότη ή πελάτη, και η οποία περιλαμβάνει τη χρήση των τηλεπικοινωνιών και προηγμένων τεχνολογιών πληροφόρησης ως ένα ουσιαστικό και κεντρικό χαρακτηριστικό της εργασίας. Οι δύο βασικοί τρόποι τηλεργασίας είναι είτε κάποιος να είναι υπάλληλος σε έναν εργοδότη είτε ελεύθερος επαγγελματίας. Στην πρώτη περίπτωση, ο εργαζόμενος είναι μόνιμα συνδεδεμένος με το δίκτυο των εργοδοτών, η εργασιακή του ζωή είναι πολύ περισσότερο ελεγχόμενη μέσω της τεχνολογίας και έχει πολύ λιγότερη ευελιξία ως προς τον τρόπο που θα οργανώσει τον εργάσιμο χρόνο του. Στη δεύτερη περίπτωση, ο εργαζόμενος είναι πολύ περισσότερο ελεύθερος να καθορίσει τον ρυθμό εργασίας του εκτελώντας την εργασία του στον προσωπικό του υπολογιστή και συνδεδεμένος μόνο, όταν είναι απαραίτητο, με το δίκτυο της επιχείρησης, το οποίο μπορεί να εφαρμοστεί σε πολλά επαγγέλματα.

(ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2001 - Β' ΛΥΚΕΙΟΥ)

6. Αξιοπρόσεκτες, επίσης, είναι και οι επιπτώσεις αυτής της νέας αίσθησης του χρόνου στην εκπαιδευτική διαδικασία. Παρατηρείται π.χ. δυσκολία συγκέντρωσης της προσοχής των παιδιών, όπως και υπερβολική κινητικότητα, αφού η καθημερινή ζωή δεν συμβαδίζει με το ρυθμό της τηλεοπτικής εικόνας. Πολύ φυσικό είναι να θεωρείται ανιαρό το σχολικό μάθημα, όπως και ο διάλογος στην οικογένεια, που τώρα έχει αντιπάλους τα κανάλια με τα ελκυστικά τους προγράμματα. Ας μην παραλείψουμε και τις ταινίες του Σαββατόβραδου, οι οποίες έχουν στοιχίσει σε πλήθος παιδιών την απουσία από τον κυριακάτικο εκκλησιασμό ή από το οικογενειακό τραπέζι.

(ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ 2003 - Β' ΛΥΚΕΙΟΥ)

7. Οι σημερινοί νέοι κατατρύχονται από πολλαπλές αντιφάσεις: Φυσικά, η εποχή μας τους προσφέρει πιο άνετη, πιο ελεύθερη, πιο «κοσμοπολίτικη ζωή», με πολύ περισσότερες δυνατότητες και ευκαιρίες μόρφωσης, επικοινωνίας, ψυχαγωγίας, παρά η μεσοπολεμική και άμεσα μεταπολεμική Ελλάδα, η αφανισμένη από πολέμους, κατοχές, εμφύλιους, η «επαρχιώτικη» Ελλάδα, με τις προλήψεις και προκαταλήψεις της, με τις απαγορεύσεις και τις καταπίεσεις, που μάζιζαν τη νεολαία του καιρού εκείνου. Θα μπορούσαν, οι τωρινοί νέοι, να πουν -όπως ο σαιξπηρικός Πίστολ- «ο κόσμος για μένα είναι ένα στρείδι, /που θα τ' ανοίξω εγώ με το σπαθί μου».

(πανελλήνιες ΕΠΑΛ 2007)

8. [...] Και βέβαια, η διαφήμιση μας διδάσκει ηθική, αλλά από άλλους δρόμους και με άλλους τρόπους. Μας εθίζει στην ηθική της επιβολής, της «νίκης», του κέρδους, της φιλαυτίας και της μισανθρωπίας. Τυπικότατο δείγμα, δύο εντελώς πρόσφατα διαφημιστικά «τηλεδράματα» τυχερού παιγνιδιού: Στη μια περίπτωση κάποια γιαγιά και στην άλλη ένα ζευγάρι κερδίζουν επιτέλους «τα εκατομμύρια των ονείρων τους», χάρη στην εύνοια της ξυστής τύχης. Ξαφνιασμένοι ακόμη (δηλαδή, όντας ακόμη εντός εαυτού), καταπιάνονται με τη διανομή των κερδών σε συγγενείς και φίλους: τόσα θα πάρει το ένα παιδί, τόσα το άλλο, τόσα τα εγγόνια, τόσα τ' αδέρφια, να μη μείνει κανένας παραπονεμένος, να μη μείνει κανένας απρόσκλητος στην καλή την ώρα.

9. Γρήγορα όμως η επαφή των χεριών τους με τα «σπαρταριστά» πεντοχίλιαρα τους καθιστά έξαλλους, αφού τους κλέβει τον αυθεντικό τους εαυτό, τους κλέβει δηλαδή τους συγγενείς και τους φίλους. Παραζαλισμένοι από την Κίρκη των χρημάτων, μεταμορφώνονται σταδιακά και τελικά διακόπτουν τη νοητή διανομή και λένε το μεγάλο όχι: «Σιγά μην τους τα δώσω...». Το χαιρέκακο γελάκι που συνοδεύει αυτή την απόφασή τους αποκαλύπτει ότι αισθάνονται απολύτως ικανοποιημένοι από την έγκαιρη ανάνηψή τους, χάρη στην οποία διασώθηκαν από την ανοησία της σπατάλης, από τη φρίκη της φιλίας, από το έγκλημα της γενναιοδωρίας – από τον κατά βάθος εαυτό τους εντέλει.

(πανελλήνιες ΤΕΕ 2009)

10. Ό,τι, αν γινόταν με το χέρι και με τα ατελή εργαλεία περασμένων εποχών, θα απαιτούσε ημέρες ολόκληρες, ακόμα και εβδομάδες (π.χ. μια δαντέλα ή μια χαλκογραφία), και θα κόστιζε πανάκριβα, σήμερα χάρη στη μηχανή κατασκευάζεται και πολλαπλασιάζεται σε ελάχιστο χρόνο, επομένως στοιχίζει ασύγκριτα πιο φτηνά από πριν. Στην καταναλωτική κοινωνία της αφθονίας, η ταχύτητα παραγωγής των αγαθών είναι ένας από τους σημαντικότερους, αν όχι ο σημαντικότερος παράγοντας που καθορίζει την ποσότητα και την αξία τους. Το σύνθημα: «καταναλώστε όσο μπορείτε περισσότερα» προϋποθέτει ένα άλλο: «παράγετε όσο μπορείτε περισσότερα και φτηνότερα».

(πανελλήνιες ΕΠΑΛ 2010)

11. Παιδεία, κατά τον Πλάτωνα, είναι η «ολκή»□ και η αγωγή των παιδιών προς τον «ορθό λόγο». Αυτό επιτυγχάνεται καλύτερα και ευκολότερα με τη συμμετοχή και τη συνεργασία του μαθητευόμενου στο παιδευτικό έργο, επειδή το ενδιαφέρον διατηρείται σε υψηλά επίπεδα, οι δε νοητικές και ψυχικές δυνάμεις των μετεχόντων σ' αυτόν βρίσκονται σε συνεχή εγρήγορση. Ο μαθητής, συνεπώς, δεν παραμένει παθητικός δέκτης μιας ψυχρής μετάδοσης έτοιμων γνώσεων, αλλά και ο ίδιος ζητάει να βρει την αλήθεια, με το να ερευνά, να εξετάζει, να ερωτά και να ελέγχει. Βρίσκεται γενικά σε διαλεκτική μάχη συχνών εναλλαγών επίθεσης και άμυνας, με αποτέλεσμα να σημειώνεται πνευματική ανύψωση και ψυχική καλλιέργεια. Με τον τρόπο αυτό, ο διάλογος αποκτά ένα δραματικό στοιχείο, αφού τα δρώντα πρόσωπα δοκιμάζουν μια διαλεκτική περιπέτεια, ανάλογη με εκείνη των ηρώων της τραγωδίας, η οποία συνίσταται, κατά τον Αριστοτέλη, σε μεταβολή στο αντίθετο των «πραπτομένων». Η περιπέτεια των προσώπων του διαλόγου έγκειται στην αμηχανία, στην οποία αυτά περιπίπτουν με τον ειρωνικό Σωκρατικό έλεγχο. Έτσι η παιδεία καθίσταται μια τάση, που διαπερνά όλο τον ανθρώπινο βίο.

(επαναληπτικές ημερησίων 2013)

12. Το συναίσθημα της τιμής αποτελεί ένα από τα κίνητρα των ανθρωπίνων πράξεων και της ανθρώπινης συμπεριφοράς γενικότερα, και ίσως το σπουδαιότερο, αφού η τιμή, η υπόληψη, το φιλότιμο, η αξιοπρέπεια γίνονται η αιτία και το κίνητρο που υπαγορεύει στον άνθρωπο το πρακτέον. Το συναίσθημα αυτό της τιμής, είτε αφορά στο άτομο είτε στο λαό, αποβαίνει ο ρυθμιστής της συμπεριφοράς του και το βασικό αίτιο της τύχης του. Μάλιστα η υστεροφημία, σε ό,τι αφορά στα ιδεώδη και στα ιδανικά, εξαρτάται από το βαθμό λειτουργίας της υπόληψης και του φιλότιμου. Αυτήν την αξιοπρέπεια πρόβαλαν ιδιαίτερα οι τραγικοί ποιητές, και μάλιστα σε όλες τις εκφράσεις

της, γιατί είχαν συλλάβει ότι το συναίσθημα της τιμής, μόνο όταν κινείται στο μέτρο, αποφέρει θετικά αποτελέσματα αντίθετα, όταν παρουσιάζεται ως παρέκκλιση και παρέκκλιση είναι ο εγωισμός, η έπαρση, η οίηση οδηγεί κατευθείαν τον φορέα του στην ύβρη, με όλες τις αναπόφευκτες συνέπειες.

(επαναληπτικές ημερησίων 2012)

13. Τα ριάλιτι υποχώρησαν από την τηλεόραση και κατέκλυσαν την πραγματική ζωή. Όλοι συζητούν όλα, ενώπιον όλων, χωρίς φραγμούς και αναστολές. Τα σχολικά, τα μαγειρικά, τα προσωπικά. Μόνον που στα τηλεοπτικά ριάλιτι υπάρχει ένα είδος επιβεβλημένης συλλογικότητας. Στην εκτός οθόνης ζωή, ο καθένας είναι παίκτης και σκηνοθέτης του ατομικού του ριάλιτι, στο οποίο δεν προβλέπεται διαδικασία ψηφοφορίας και αποχώρησης.

(εσπερινά 2011)

14. Η σύγχρονη «συνομιλία» αποτελεί θρασύτατη κυριολεξία του όρου. Μιλούν όλοι μαζί και χωρίς ο ένας να προσέχει τον άλλον, οι αποκρίσεις δεν έχουν συνέπεια και ενότητα· ο καθένας ζητεί να επιβάλει τη γνώμη του με τη δύναμη της φωνής του και όχι με την ισχύ των επιχειρημάτων του και τη στερεότητα των απόψεών του. Έτσι, η συνομιλία πολύ σύντομα καταλήγει στην οχλαγωγία.

(εσπερινά 2010)

15. Ίσως είναι περιττό να υπογραμμιστεί πόσο και η βία και η τρομοκρατία, διεθνής ή επικύρια, βρίσκεται μέσα στον ποταμό του ψεύδους που μουσκεύει και σαπίζει τη ζωή μας. Γιατί λύσεις δεν γεννούν γεννούν περιπλοκές και οξύνουν το καθεστώς της βαρβαρότητας που μας ταλανίζει. Ψευτίζουν τον άνθρωπο, αφού τον αναγκάζουν να πράττει, να λέει, και με τη χρήση των μαζικών μέσων δημοσιότητας, τελικά και να σκέφτεται, όσα ελεύθερος, ανεπηρέαστος κι αληθινός ποτέ δεν θα έπραττε, ούτε θα έλεγε, ούτε θα στοχαζόταν. Γιατί μοιάζει να λύνουν τα προβλήματα εκείνων, ατόμων ή παρατάξεων, που ασκούν τη βία και την τρομοκρατία σε βάρος των άλλων, των αντιπάλων. Όταν όμως βρισκόμαστε στη λαίλαπα μιας κρίσης του πολιτισμού, αντίπαλοι δεν υπάρχουν. Υπάρχει ο άνθρωπος ως ον ζωικό που ψάχνει να ξαναβρεί τη χαμένη ταυτότητά του, τη χαμένη ψυχή του στο πηκτό αυτό σκοτάδι.

(εσπερινά 2008)

16. Πολιτισμός, ως γνωστόν, είναι ένα κοινό σύστημα αναφορών σε αξίες από όλους παραδεκτές. Οι αξίες αυτές συνιστούν τα μέτρα με τα οποία κρίνονται τα επιτεύγματα των ανθρώπων και εγκρίνονται ή απορρίπτονται. Ο πολιτισμός διαμορφώνει ένα πλαίσιο ζωής και δράσης, όπου εκεί ζουν και αναδεικνύονται οι πολιτισμένοι, εκεί αναγνωρίζονται και επικοινωνούν, εκεί επιζητούν ως μονάδες τη δικαίωσή τους στην ανθρώπινη κοινωνία και στον κόσμο.

(εσπερινά 2006)

17. Ιδιαίτερα σημαντικός είναι ο ρόλος του πρωινού καθ' όλη τη διάρκεια της προετοιμασίας του ημαθητή για τις εξετάσεις. Ένα πλήρες πρωινό αυξάνει τη διάθεση και την ενέργεια του παιδιού, για να αντεπεξέλθει στις δυσκολίες του διαβάσματος και των άλλων υποχρεώσεων της ημέρας. Επιπλέον, ημειώνει το αίσθημα της πείνας κατά τις μεσημεριανές ώρες, γεγονός που αποτρέπει την υπερκατανάλωση φαγητού το μεσημέρι, κάτι που θα προκαλούσε υπνηλία και ημείωση της απόδοσης του ημαθητή.

(εσπερινά 2004)

18. Οι λόγοι που μας σπρώχνουν στη γλωσσομάθεια είναι πολλοί. Πρώτα πρακτικοί: χρειαζόμαστε την ξένη γλώσσα για τη ζωή, για να συνεννοούμαστε με τους αλλόγλωσσους άμα ταξιδεύουμε στην πατρίδα τους, ή και στον τόπο μας, ιδίως όμως για το επάγγελμα που ενδεχομένως θα διαλέξουμε (λ.χ. έμπορος, υπάλληλος, δακτυλογράφος, διπλωμάτης κτλ.). Μας χρειάζεται έπειτα η ξένη γλώσσα αν ετοιμαζόμαστε για στάδιο επιστημονικό, αφού με αυτή, και μάλιστα με αυτές, θα καταρτιστούμε αρτιότερα και θα μπορούμε να καταφύγουμε στην ξενόγλωσση βιβλιογραφία. Τέλος με την ξένη γλώσσα ερχόμαστε σ' επικοινωνία, επιπόλαιη ή βαθύτερη, με τις ξενόγλωσσες λογοτεχνίες και με τον ευρωπαϊκό πολιτισμό.

19. Στην εφηβική ηλικία μπορούμε να συναντήσουμε και πολλά θετικά χαρακτηριστικά. Οι έφηβοι κυρίως είναι αυθόρμητοι και εκφράζουν άμεσα τα συναισθήματά τους. Αυτό φέρνει συχνά συγκρούσεις με πρόσωπα και θεσμούς (οικογένεια, γονείς, σχολείο). Επιπλέον έχουν ανάγκη από αναγνώριση, επιβεβαίωση και επιβράβευση. Η αδιαφορία από την πλευρά του οικογενειακού και κοινωνικού περιβάλλοντος, όπως και η επικριτική στάση απέναντί τους, δημιουργεί αισθήματα απόρριψης και απογοήτευση. Είναι ιδεολόγοι και οραματιστές. Έχουν ιδανικά και πιστεύουν σε υψηλές αξίες, ονειρεύονται έναν καλύτερο κόσμο απαλλαγμένο από τον ωφελιμισμό και τον κυνισμό που χαρακτηρίζει τις σύγχρονες κοινωνίες των μεγάλων.

20. Παλιά, η σχολική εκπαίδευση στη χώρα μας δεν ήταν υποχρεωτική, κι έτσι πάρα πολλά παιδιά, κυρίως κορίτσια -φτωχών οικογενειών από την επαρχία και τις πόλεις-, δεν έμαθαν να διαβάζουν και να γράφουν. Από τότε, όμως, πολλά άλλαξαν. Οι οικονομικές συνθήκες της χώρας μας βελτιώθηκαν και η σχολική εκπαίδευση έγινε υποχρεωτική (αρχικά για το δημοτικό και στη συνέχεια για το γυμνάσιο) για όλους. Φυσικό λοιπόν, είναι το "X" που σχεδίαζε, αντί υπογραφής, η προγιαγιά και ο προπάππος μας να ανήκει πλέον στο παρελθόν και οι περισσότεροι να ξέρουμε να βάζουμε φαρδιά πλατιά την υπογραφή μας είτε στο θρανίο, όταν βαριόμαστε στην τάξη, είτε στο διαγώνισμα της γλώσσας ή των μαθηματικών.

21. Στις αρχαίες κοινωνίες, στους λαούς τους πρωτόγονους όχι μόνο το επίσημο φόρεμα (του φύλαρχου, του ιερέα, του μάντη κτλ.) αλλά και το καθημερινό λογαριάζεται πολύ. Πιστεύεται ότι είναι μέρος του ανθρώπου που το φορεί, συνέχεια, απόληξή του. Ότι μετέχει στην ουσία του, έχει εμποτισθεί απ' αυτήν, όπως οι τρίχες του σώματος ή τα νύχια. Και γι' αυτό, εάν κατορθώσει κανείς να προμηθευτεί έστω και ένα κομματάκι από το ρούχο του εχθρού ή του αγαπημένου του, μπορεί να τον κάνει (με τη δύναμη της μαγείας) υποχείριό του. ο πρωτόγονος (και

με τη νοοτροπία του σκέπτονται και ενεργούν πάρα πολλοί, ακόμη και μέσα στις πιο εξελιγμένες κοινωνίες) φοβάται και «φυλάει» τα ρούχα του. Όπως και την απεικόνιση, το είδωλό του. Περιέχουν, κατά κάποιο τρόπο, την υπόστασή του, και όταν τα παραδίνει, ή του τα αρπάζουν, πιστεύει ότι έχει εκκωρήσει ένα μέρος του εαυτού του στη διάκριση του άλλου και βρίσκεται πια κάτω από τον έλεγχό του.

22. Είναι πολύ σημαντικό για τους γονείς να μιλούν, να διαφωτίζουν και να επιμορφώνουν τα παιδιά τους για θέματα που αφορούν την αγάπη, την οικειότητα και το σεξ. Ο ρόλος των γονιών για τα ευαίσθητα αυτά θέματα είναι πρωταρχικός διότι μπορούν δημιουργώντας τις κατάλληλες συνθήκες να περάσουν προς τα παιδιά τους τα σωστά μηνύματα που θα τα βοηθήσουν και θα τα προστατεύουν για ολόκληρη τη ζωή. Όμως, είναι πράγματι γεγονός, ότι πολλοί γονείς δεν νιώθουν άνετα να μιλούν για τα θέματα αυτά και έτσι αποφεύγουν ή αναβάλλουν μια τέτοια συζήτηση με τα παιδιά τους.

23. Οι νέοι κάθε εποχής πιστεύουν στην αυθεντία της λογικής και όχι στη λογική της αυθεντίας. Γι' αυτό είναι νέοι και θα γεννούν πάντα αυθεντρά λογική και αλήθεια. Ο νέος κάθε εποχής είναι ίδιος, επιφανειακά αλλάζει μόνο. Άλλοτε φορά καμπάνες και έχει φαβορίτες, βάζει σκουλαρίκι, ακούει τζαζ ή heavy metal κτλ. Στην ουσία είναι ο ίδιος, ορμητικός, ιδεαλιστής, άπειρος, ρομαντικός, αντιαυταρχικός, επαναστάτης. Αντί λοιπόν να τον παγιδεύσουμε σε λαβύρινθους τυπολατρίας και να τον κουράζουμε με αμφίβολες αυθεντίες και πρότυπα, γιατί να μην του δώσουμε απλώς την ώθηση και να του αφήσουμε ελεύθερο χώρο να δώσει και αυτός τη συμβολή του;

24. Πρωταρχικό και προαπαιτούμενο εργαλείο της σημερινής παντοδυναμίας των Μ.Μ.Ε. είναι η διαφημιστική προπαγάνδα, που στόχος της είναι η παραπλάνηση και ο αποπροσανατολισμός των μελών της κοινωνίας που μετατρέπονται σε μια ευκόλως ποδηγετούμενη αγέλη. Μέσα από τις διαφημίσεις περνούν πρότυπα ζωής που τις περισσότερες φορές είναι ιδεατά και εξιδανικευμένα, δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα και ως σκοπό έχουν να κάνουν τον δέκτη να ταυτιστεί με τα πρότυπα αυτά και να προβεί στην αγορά των αντίστοιχων προϊόντων. Τα μέσα που χρησιμοποιεί η προπαγάνδα είναι τα τεχνικά κανάλια της μαζικής προπαγάνδας που στις μέρες μας έχουν πληθύνει και εκσυγχρονιστεί. Σπουδαιότερο όμως παραμένει η τηλεόραση που διαθέτει μία τεράστια συγκινησιακή δύναμη, αφού συνδυάζει οπτικές και ακουστικές εικόνες και δείχνει το γεγονός ή το φαινόμενο στην εξέλιξη και στην κίνησή του.

25. Η ομιλία/ακρόαση και το γράψιμο/ανάγνωση αποτελούν τους δύο θεμελιώδεις τρόπους παραγωγής και πρόσληψης του λόγου, οι οποίοι διακρίνονται για την αμοιβαιότητά τους, αφού μπορεί ο ένας να μεταγραφεί στον κώδικα του άλλου χωρίς μεγάλες απώλειες νοήματος. Ωστόσο, η ομιλία και το γράψιμο συνδέονται με διαφορετικές περιστάσεις επικοινωνίας και, άρα, υπηρετούν διαφορετικούς στόχους -ο προφορικός λόγος είναι γενικά αυθόρμητος και ικανοποιεί τρέχουσες ανάγκες της καθημερινής ζωής, συχνά "δεν φοράει τα καλά του" και ευδοκίμει σε περιβάλλον οικειότητας μεταξύ των συνομιλητών, ενώ ο γραπτός λόγος τις περισσότερες φορές

είναι δίαυλος συμβατικής ή επίσημης επικοινωνίας, όπως εξάλλου υπήρξε σε όλη τη διαδρομή του ιστορικού χρόνου· επιπλέον, έχουν διαφορετικά γλωσσικά χαρακτηριστικά, εν μέρει τουλάχιστον (Chafe 1982· Yabuuchi 1998). Ας συγκρίνουμε, για παράδειγμα, μια τηλεφωνική συνομιλία με φιλικό πρόσωπο με μιαν επιστολή σε φίλο ως προς τα γραμματικά και παραγλωσσικά τους γνωρίσματα ή την προφορική επιχειρηματολογία ενός πωλητή με τη γραπτή επιχειρηματολογία μιας συστατικής επιστολής - "κείμενα" πειθούς και τα δυο τους.

26. Η γλωσσική ιστορία επαναλαμβάνεται: όπως η παραδοσιακή νεοελληνική αργκό έγινε γνωστή στην ευρύτερη κοινωνία μέσα από την καλλιτεχνική της χρήση (ρεμπέτικο), την επιστημονική καταγραφή (π.χ. στο «Λεξικό της πιάτσας») και την αισθητική της συγκρότηση (π.χ. σε ταινίες της Φίνος Φιλμς), έτσι και η σύγχρονη νεανική γλώσσα διαδίδεται στους λιγότερο νέους μέσα από δημοσιεύματα του Τύπου και τους «Μικρούς Μήτσους».

27. Μάλιστα τονίζουν ότι τα τελευταία χρόνια παρουσιάζεται ένα αντιφατικό φαινόμενο: γραπτά μαθητών που απαντούν με επιτυχία στα περισσότερα ερωτήματα των εξετάσεων, σκοντάφτουν σε ερωτήσεις που απαιτούν κρίση, εκφράζουν με δυσκολία τις σκέψεις τους και εμφανίζουν τερατώδη λάθη. Εμφανίζονται δηλαδή σε δεκάδες εκατοντάδες περιπτώσεις, γραπτά που παραπέμπουν, με βάση τις απαντήσεις τους στα ερωτήματα των εξετάσεων, σε υποψηφίους που είναι «καλά προετοιμασμένοι» και ταυτόχρονα έχουν έλλειψη ικανότητας να αρθρώνουν συνεχή λόγο, να ελέγχουν και να λογικοποιούν τη σκέψη τους χωρίς χάσματα και αντιφάσεις, να κάνουν λογικές αφαιρέσεις ή να κατανοούν γραπτά κείμενα εκτός από τα υποτυπώδη. Ένα είδος «προσοντούχων αγραμμάτων». Ακόμη πιο δραματική είναι η κατάσταση στα ΤΕΕ στα οποία φοιτούν 130.000 νέοι από 15-18 ετών.

28. [...] Ποιο είναι λοιπόν το νεφελώδες περιεχόμενο του να αισθάνεσαι Ευρωπαίος; Ποιος είναι ο ελάχιστος κοινός παρονομαστής μεταξύ ενός Ιρλανδού χωρικού και ενός Πολωνού, που ζει στα ουκρανικά σύνορα; Σε αντίθεση με την εθνική ή την περιφερειακή ταυτότητα, που βασίζεται στη γεωγραφία και τη γλώσσα, η ευρωπαϊκή βασίζεται για τους περισσότερους Ευρωπαίους στις κοινές αξίες. Μία από αυτές τις αξίες είναι και η δημοκρατία, την οποία οι περισσότεροι Ευρωπαίοι συσχετίζουν με ένα δίκτυο κοινωνικής ασφάλισης. Η ποιότητα ζωής επίσης βρίσκεται ψηλά στον κατάλογο των προτεραιοτήτων τους, όπως οι περιβαλλοντικές ανησυχίες και η απροθυμία τους για τη χρήση στρατιωτικών μέσων προκειμένου να επιτευχθούν πολιτικοί στόχοι.

29. Άλλη βασική αρχή του δημοκρατικού πολιτεύματος είναι η ελευθερία λόγου. Οι αρχαίοι Έλληνες χρησιμοποιούσαν για τα δηλώσουν αυτή την έννοια τις λέξεις ισηγορία και παρρησία. Ο Ισοκράτης στο λόγο του «Περί Ειρήνης», που είναι γραμμένος σε μια εποχή που το δημοκρατικό πολίτευμα μαστιζείται από τους δημαγωγούς και βρίσκεται στην παρακμή του, κατηγορεί τους Αθηναίους γιατί έχουν μεν ισηγορία αλλά δεν υπάρχει παρρησία. Ισηγορία είναι το δικαίωμα που έχουν όλοι οι πολίτες να αγοράσουν, να μιλήσουν στην Εκκλησία του Δήμου. Η παρρησία όμως είναι κάτι παραπάνω από την ισηγορία. Παρρησία είναι το δικαίωμα του πολίτη να μπορεί όχι απλώς να έχει το λόγο, αλλά να εκφράσει τη γνώμη του ελεύθερα, ακόμη και αν αυτή δεν

είναι σύμφωνη με τη γνώμη των άλλων. Γιατί δεν έχει πραγματικά κανένα νόημα να πει κανείς τη γνώμη του, αν δεν μπορεί να εκφράσει ελεύθερα αυτό που πραγματικά πιστεύει χωρίς να αποδοκιμάζεται από τους άλλους για αυτό. Κάτι τέτοιο προϋποθέτει μια ευρύτητα πνεύματος τέτοια, που να μπορεί να δεχτεί το διαφορετικό, το αντίθετο.

30. Στις χώρες της Δύσης, η αντίδραση προς τη μετανάστευση ενδέχεται να διογκωθεί ακόμη περισσότερο. Το γεγονός ότι οι πλούσιες χώρες δημιούργησαν πολλές νέες θέσεις εργασίας, οδήγησε σε σημαντική άνοδο της μετανάστευσης. Υπάρχει ωστόσο και η ύφεση, απ' όπου μάλλον θα αργήσουν οι δυτικές οικονομίες να εξέλθουν. Άρα η ύφεση θα οδηγήσει σε ανεργία κι αυτή με τη σειρά της θα προκαλέσει μεγαλύτερες αντιδράσεις. Στο κλίμα αυτό θα πρέπει να προστεθεί ο φόβος από μια νέα τρομοκρατική επίθεση, όμοια με αυτήν της 11ης Σεπτεμβρίου, η οποία θα ενίσχυε την αγωνία γύρω από τους κινδύνους της μετανάστευσης. Πώς μπορούμε λοιπόν να εξισορροπήσουμε τις αντικρουόμενες πιέσεις, που ασκούνται σε οικονομία και πολιτική ζωή από τη μετανάστευση;

31. Η πρόγνωση, επίσης, δεν είναι καλή. Ο ψηφιακός πολιτισμός επιτρέπει ήδη την συγκέντρωση όλων των παραπάνω (τηλεόραση, Ιντερνετ, τηλέφωνο) σε μία και μόνο, κινητή, εννοείται, συσκευή. Και η μαζικοποίησή της είναι θέμα χρόνου. Όλο και περισσότερα γκάτζετ θα ζητούν την προσοχή μας, θα παρακαλούν για λίγο ακόμα από τον ελεύθερο, υποτίθεται, χρόνο μας. Κι είναι ένας χρόνος εξόφθαλμα κλεμμένος. Αλλά, φυσικά, δεν είναι όλα τόσο μαύρα. Η επίγνωση του σημερινού μας τρόπου μας επιτρέπει, ίσως, μία νέα διαπραγμάτευση του αυριανού μας χρόνου. Αν ξέρουμε την απάντηση στο ρητορικό ερώτημα του τίτλου (Ποιος μας κλέβει τον χρόνο;) έχει φτάσει, φαίνεται, η ώρα να πούμε τα πρώτα μας «όχι, ευχαριστώ».

32. Η αλόγιστη και πολύωρη χρήση του Διαδικτύου δημιουργεί, ακόμη, συναισθηματική απόσταση και αλλοιώνει την ποιότητα επικοινωνίας ανάμεσα στους ανθρώπους, κάτι το οποίο πολλές φορές οδηγεί στην αποξένωσή τους από τον πραγματικό Κόσμο. Αρκετοί είναι αυτοί οι οποίοι ξοδεύουν άπειρες ώρες μπροστά στον υπολογιστή παίζοντας διαδικτυακά παιχνίδια, σερφάροντας στο Διαδίκτυο ή ακόμα και επικοινωνώντας με φίλους τους μέσω του Διαδικτύου. Η **πολύωρη** ενασχόληση με τα πιο πάνω, οδηγεί πολλές φορές στην αποξένωση από τον πραγματικό Κόσμο εφόσον επιτρέπει στους ανθρώπους να ψυχαγωγούνται ή να επικοινωνούν χωρίς τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της προσωπικής επαφής. Αρκετοί είναι αυτοί, για παράδειγμα, οι οποίοι αναπτύσσουν διαδικτυακές (on-line) σχέσεις χωρίς να εγκαταλείπουν τα σπίτια τους. Όλα αυτά γίνονται σε βάρος του χρόνου που διαφορετικά μπορούν να έχουν διαθέσιμο για τη συμμετοχή σε άλλες δραστηριότητες με φίλους, γείτονες ή ομάδες ανθρώπων με κοινά ενδιαφέροντα. Ως αποτέλεσμα, κάποιοι άνθρωποι δεν μπορούν να ταυτιστούν με τους άλλους νιώθοντας αποκλεισμένοι στην εντός του διαδικτύου κοινωνική τους ζωή.

33. Όλα τα παραπάνω συνθέτουν τον πολιτισμό μας που όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό είναι γεμάτος με αντιφάσεις. Άμεσο αποτέλεσμα αυτών των αντιφάσεων είναι να κλονίζεται η πίστη των ανθρώπων σ' αυτόν τον πολιτισμό και στις κοινωνίες που τον εκφράζουν. Έτσι, αρχίζουν όλοι

λίγο πολύ και οι νέοι περισσότερο από όλους ν' αμφισβητούν το κατεστημένο του πολιτισμού μας, που διαιωνίζει τις αντιφάσεις αυτές. Δηλαδή, δεν παραδέχονται το κύρος ή την αξία των κοινωνικών και των πολιτικών θεσμών, αμφισβητούν τις ιδεολογίες που είναι σύμφυτες με το παρόν κοινωνικό σύστημα και όλο και πιο συχνά φτάνουν έως την άρνηση των πάντων: της γνώσης, των προσώπων κλπ. Η αμφισβήτηση αυτή κλιμακώνεται από την απλή έκφραση διαφωνίας ως την απόρριψη, το μηδενισμό και τη ρήξη.

34. Καταρχήν, ο πνευματικός άνθρωπος έχει γνωρίσει την επαγγελματική καταξίωση ως απότοκο της δημιουργικής του προσφοράς στον επαγγελματικό του χώρο. Πρόκειται για άτομο που με τις επιστημονικές του εφευρέσεις, τα καλλιτεχνικά του δημιουργήματα ή τις πολιτικές του πεποιθήσεις άλλαξε το ρου της ανθρώπινης ιστορίας, συντέλεσε στην κατάκτηση ποιητικότερης ζωής. Διακρίνεται για την άρτια γνωστική κατάρτιση στο χώρο εργασίας του, αποτελεί αυθεντία και συνεπώς τυγχάνει ευρείας κοινωνικής αποδοχής. Η άπταιστη γνώση του αντικειμένου του, του επιτρέπει να εισάγει καινοτομίες, να το τελειοποιεί, να το βελτιώνει. Γενικά είναι άτομο που διαπρέπει στο χώρο των επιστημών, των γραμμάτων και των τεχνών.

35. Τα δικαιώματα όμως συνυφαίνονται με ισομεγέθεις ευθύνες. Να λογαριάζεσαι (από τους άλλους και από τον εαυτό σου) σαν άνθρωπος δεν είναι μόνο δικαίωμα, αλλά και ευθύνη. Το πρώτο μάς αρέσει, το δεύτερο αποφεύγουμε να το ομολογούμε. Το "ως χαρίεν άνθρωπος" του αρχαίου ποιητή, έχει δύο όψεις, τη μια φανερή, την άλλη αφανή: -Τι χαριτωμένο πράγμα είναι να είσαι άνθρωπος!- Αλλά και τι βαρύ, τι ασήκωτο πράγμα είναι να είσαι άνθρωπος...

36. Οι ανάγκες των ατόμων με αναπηρία εκ των πραγμάτων είναι διαφορετικές και συχνά αποτελούν τροχοπέδη στην ομαλή συνύπαρξη τους με τα υπόλοιπα μέλη της κοινωνίας μας. Η κινητική ή και η πνευματική τους δυσλειτουργία προκαλεί αισθήματα απόρριψης, γεγονός που τους οδηγεί συχνά στην αποξένωση. Από την άλλη πλευρά, η νομοθεσία στην Ευρωπαϊκή Ένωση προστατεύει τις διακρίσεις, και την προώθηση της καλύτερης κατανόησης των πλεονεκτημάτων της διαφορετικότητας στο χώρο εργασίας, καθώς και στην κοινωνία γενικότερα. Στον αντίποδα βρίσκεται η χώρα μας, όπου εκλείπει το αίσθημα αλληλεγγύης και κυριαρχεί η εσωστρέφεια, ο ατομισμός, καθώς και η σκληρότητα.

37. Καταλήγει, λοιπόν, λέγοντας «Όσο μεγεθύνεται η ανεργία των νέων τόσο πρέπει να ισχυροποιείται και η απάντηση στο συγκεκριμένο πεδίο. Αλλά μια βιώσιμη λύση δεν διαμορφώνεται μονομερώς. Είναι επίσης θέμα αλλαγής νοοτροπίας. Επειδή το ζήτημα αυτό αφορά τους νέους σε όλη την Ευρώπη, οι δράσεις που θα αναπτυχθούν για την επίλυση του προβλήματος πρέπει να είναι παγκόσμιες. Απαιτείται περισσότερος κοινωνικός διάλογος και πιο άμεσες επενδύσεις σε συγκεκριμένες δράσεις για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του θέματος».

38. Από τα τέλη του 20ου αιώνα τρία σημαντικά κινήματα, του κοινωνικού εποικοδομισμού, της κριτικής σκέψης και της ολιστικής προσέγγισης της γνώσης, επηρέασαν το

θεωρητικό προσανατολισμό των ΑΠ και τη σχολική πρακτική. Αξιολόγηση στο σχολείο, σύμφωνα με τα παραπάνω, είναι η στάθμιση των δυνατοτήτων που ο μαθητής διαθέτει, της προσπάθειας που καταβάλλει και τον αποτελεσμάτων που πετυχαίνει. Αποτελεί συνευθύνη δασκάλου και μαθητή. Γι' αυτό σταθμίζεται παράλληλα το έργο του δασκάλου και η προσφορά του σχολείου. Σκοπός της είναι η παρώθηση του παιδιού και η σωστή αυτοαντίληψη, καθώς και η ανατροφοδότηση της διδασκαλίας και της μάθησης για την προαγωγή του εκπαιδευτικού έργου. Ο δάσκαλος, ως αξιολογητής, προσδιορίζει και ερμηνεύει τις αιτίες των προβλημάτων, παρεμβαίνει με παιδαγωγικά-διδακτικά μέτρα, επανακαθορίζει τους επιδιωκόμενους μαθησιακούς στόχους.

39. Το στερεότυπο είναι μια απλουστευμένη ή/και τυποποιημένη αντίληψη ή μια εικόνα, που συχνά κατέχουν από κοινού οι άνθρωποι για μια άλλη ομάδα. Τα στερεότυπα μπορούν να είναι θετικά ή αρνητικά και είναι χαρακτηριστικές γενικεύσεις βασισμένες στην ελάχιστη ή περιορισμένη γνώση για μια ομάδα ανθρώπων. Τέτοιες υπεραπλουστευμένες αντιλήψεις, απόψεις, ή εικόνες, είναι βασισμένες στην υπόθεση ότι υπάρχουν κοινές ιδιότητες και κοινά χαρακτηριστικά που τα μέλη της άλλης ομάδας έχουν. Τα στερεότυπα είναι όχι μόνο ενάντια στα δικαιώματα των άλλων τους, αλλά και τους βλάπτουν με την ενθάρρυνση της προκατάληψης και της διάκρισης. Η προκατάληψη δεν είναι μόνο μια δεδηλωμένη άποψη ή πεποίθηση, αλλά και μια τοποθέτηση που περιλαμβάνει συναισθήματα όπως η περιφρόνηση και η απέχθεια. Η διάκριση εμφανίζεται όταν αντιμετωπίζεται ένα πρόσωπο λιγότερο ευνοϊκά έναντι κάποιου άλλου και η στάση αυτή δεν μπορεί να δικαιολογηθεί αλλιώς, παρά μόνο ως ένα άμεσο αποτέλεσμα της προκατάληψης.

40. Σε ό,τι αφορά τώρα τις επιπτώσεις, ο πρώτος τομέας που πλήττεται σημαντικά από την εμπορευματοποίηση της τέχνης είναι ασφαλώς ο πνευματικός. Ένα γνήσιο καλλιτέχνημα βοηθά και στην ανάπτυξη της κριτικής ικανότητας και στη διέγερση της φαντασίας, καθώς συνήθως δεν αποκαλύπτει στο δέκτη, από την πρώτη επαφή μαζί του, το βαθύτερο νόημά του, αλλά συχνά θέτει τον τελευταίο ενώπιον ενός αινίγματος και του στοιχήματος επίλυσής του. Στον αντίποδα, τα τυποποιημένα «καλλιτεχνήματα» είναι πάντα εύπεπτα, εύκολα στην πρόσληψή τους και επομένως αποβλακώνουν τον άνθρωπο.

41. Η αποσπασματική κουλτούρα, οι βιαστικές και ωστόσο αργές μετακινήσεις, το «ζάπινγκ», η γρήγορη κατανάλωση, το κινητό τηλέφωνο, ο υπολογιστής, όλα είναι διεγερτικά του άγχους. Υφιστάμεθα συνεχώς το βασανιστήριο του αστραπιαίου, αυτού που αντιλαμβανόμαστε τη μια στιγμή και μας ξεφεύγει την επομένη. Το κακό χαρακτηριστικό της εποχής μας είναι ότι εκτός από το ότι έχει μειώσει την έκταση του χώρου, έχει επίσης σμικρύνει τις παύσεις. Μια στιγμή ανάπαυλας επιπλέον, και το αίσθημα ενοχής μετατρέπει την ευδαιμονία σε δηλητήριο. Το άγχος συνιστά έτσι μια αμείλικτη ποινή πώς όμως μπορείς να ζήσεις χωρίς να το αποδεχτείς; Το όραμα μιας ζωής χαλαρής και ήρεμης, όπου θα αισθάνεσαι μακριά απ' όλα αυτά, ακολουθώντας ρυθμούς που ξαναδίνουν την πυκνότητα στις αισθήσεις και προσαρμόζουν το πνεύμα με τη συμπαντική μακροβραδύτητα, μοιάζει να έχει τη σφραγίδα του θανάτου. Θέλουμε στ' αλήθεια να πεθάνουμε;

42. Πρωτεύουσα θέση στο τηλεοπτικό πρόγραμμα έχουν πλέον τα reality shows, τα οποία έχουν γίνει ιδιαίτερα δημοφιλή ανάμεσα στους νέους. Πρόκειται για τηλεπαιχνίδια «τελευταίας γενιάς». Οι παίχτες συγκατοικούν σε ένα χώρο, του οποίου κάθε γωνιά βιντεοσκοπείται, και διαγωνίζονται σε κάποιον τομέα, π.χ. στο τραγούδι (Fame Story), στις ικανότητές τους σχετικά με την αγροτική ζωή(Φάρμα) ή στις ικανότητές τους για επιβίωση κάτω από αντίξοες συνθήκες (Survivor). Δε λείπουν, ωστόσο, και περιπτώσεις όπου δεν υπάρχει κάποιος τομέας διαγωνισμού, αλλά το παιχνίδι είναι απλώς η παρακολούθηση της ζωής κάποιων ανθρώπων μέσα σε ένα σπίτι (Big Brother).

43. Ο εαυτός σου, αυθέντης απόλυτος, είσαι όταν περνάς αγέρωχα με κόκκινο, επειδή «βιάζεσαι», πάντοτε βιάζεσαι, ή επειδή απλώς σου ήρθε ξαφνικά η χαριτωμένη ιδέα να τρομοκρατήσεις τη γερόντισσα που εμπιστεύτηκε το δικό της πράσινο και διανύει τον δρόμο. Ο εαυτός σου, ακαλίνωτος, είσαι όταν αφήνεις στην παραλία τα πλαστικά που αποδεικνύουν ότι «πέρασες καλά», φροντίζοντας πρώτα να στολίσεις φωναχτά τον δήμαρχο που «δεν έβαλε κάδους». Ο εαυτός σου είσαι όποτε συναλλάσσεσαι με οποιαδήποτε υπηρεσία, επιθετικός, βέβαιος ότι απέναντί σου «είναι όλοι λωποδύτες». Ο εαυτός σου είσαι, φυσικότατος, όταν στα φανάρια κάνεις νόημα στον Πακιστανό ή στο Αλβανάκι να σου καθαρίσει το παρμπρίζ και, μόλις ανάβει το πράσινο, πατάς το γκάζι για να γλιτώσεις το τριαντάλεπτο, γελώντας βέβαια με τον «βλαμμένο». Ο εαυτός σου είσαι όταν διπλοπαρκάρεις το γιωταχί σου (με τα αλάρμ αναμμένα, τάχα νόμιμος), κλείνεις τον δρόμο και προτρέπεις τους εμποδιζόμενους να πάνε να κόψουν το λαιμό τους. Αν βέβαια τύχαινε στη μεγαλειότητά σου τέτοιο εμπόδιο, θα έβρισκες μια πρώτης τάξεως αιτία για να βρίσεις τους «λεχρίτες που μόνο τον εαυτούλη τους κοιτάνε». Χονδρικώς, με τον ίδιο τρόπο φέρεσαι κι όταν ξεσπαθώνεις εναντίον των αναιδέστατων που κλείνουν τους δρόμους με τις διαδηλώσεις τους ή απεργούν όταν εσύ τους έχεις ανάγκη, κι ας κάνεις ακριβώς το ίδιο όταν διακυβεύονται τα δικά σου συμφέροντα.[...]

44. Μα ο κυριότερος λόγος που δεν επιτρέπεται οι νέοι μας ν' αγνοούν την αρχαία Ελλάδα είναι άλλος: στην Ελλάδα για πρώτη φορά στα χρονικά του κόσμου ανακαλύφτηκε ο άνθρωπος ως αξία αυτόνομη, ο άνθρωπος που θέλει να κρατιέται ελεύθερος από κάθε λογής σκλαβιά, και υλική και πνευματική. Μέσα στους λαούς που περιβάλλουν τον ελληνικό χώρο στα παλιά εκείνα χρόνια υπάρχουν πολλοί με μεγάλο πολιτισμό, πάνω απ' όλους οι Αιγύπτιοι και οι Πέρσες. Οι λαοί όμως αυτοί ούτε γνωρίζουν ούτε θέλουν τον ελεύθερο άνθρωπο. Το απολυταρχικό τους σύστημα επιβάλλει στα άτομα να σκύβουν αδιαμαρτύρητα το κεφάλι μπροστά στο βασιλέα και στους θρησκευτικούς αρχηγούς.

45. Μια τηλεόραση με επίπεδη οθόνη καταναλώνει το ένα τρίτο του ρεύματος που θα ξόδευε ένας συμβατικός δέκτης. Ωστόσο, αρκετοί επιστήμονες ανησυχούν για την επιβάρυνση που προκαλούν στο περιβάλλον αυτές οι συσκευές όχι όμως στο στάδιο της λειτουργίας τους, αλλά και της παραγωγής τους. Ενώ μέχρι τώρα οι συσκευές επιβάρυναν το περιβάλλον κυρίως κατά τη λειτουργία τους, τώρα πρέπει να συνυπολογιστεί η κρυφή επιβάρυνση, που συντελείται σε διαδοχικά στάδια και σε διάφορα μέρη του κόσμου: από την εξόρυξη και την επεξεργασία της πρώτης ύλης που χρησιμοποιείται στην κατασκευή των μικροσκοπικών εξαρτημάτων τους μέχρι τη μεταφορά τους

στο εργοστάσιο συναρμολόγησης και στα σημεία πώλησης. Για την κατασκευή ενός μικροσίπ δύο γραμμαρίων μπορεί να απαιτηθεί ενέργεια για την οποία ξοδεύτηκαν ορυκτά καύσιμα εκατονταπλάσιου βάρους, λέει ένας Αμερικανός ερευνητής. Έτσι, παρατηρείται το ακόλουθο παράδοξο: στην ψηφιακή εποχή, στην εποχή της απο-υλοποίησης, η πρώτη ύλη και ο έλεγχός της αποκτούν όλο και πιο καθοριστική σημασία.

46. Ο τουρισμός με την ευρύτερη έννοια της Βιομηχανίας του ελεύθερου χρόνου αποτελεί την σημαντικότερη άμεση και έμμεση οικονομική δραστηριότητα και το συγκριτικό πλεονέκτημα της σύγχρονης Ελλάδας. Παρ' όλα αυτά αποτελεί αντικειμενική διαπίστωση, ότι το κυρίαρχο τουριστικό προϊόν της χώρας μας, ο μονοδιάστατος παραθεριστικός τουρισμός του ήλιου και της θάλασσας, παρουσιάζει σημάδια κόπωσης. Ταυτόχρονα, υφίσταται σκληρό ανταγωνισμό από γειτονικούς προορισμούς, που διαθέτουν -λόγω του χαμηλού εργατικού κόστους- φθηνά, παραπλήσια με την χώρα μας τουριστικά προϊόντα (Τουρκία, Αίγυπτος, Τυνησία, Κροατία κ.α.).

47. Μια επιθυμία, ερεθισμένη κι ανικανοποίητη, μπορεί να πάρει δύο δρόμους: την ατομική εξέγερση (την εγκληματική πράξη για παράνομη ιδιοποίηση των αγαθών άλλου) και τη συλλογική επανάσταση (τον κοινωνικό αγώνα για σωστότερη διανομή του κοινού πλούτου). Δεν μπορούμε ν' αρνηθούμε ότι ένα από τα αποτελέσματα της καταναλωτικής προπαγάνδας υπήρξε και η αύξηση της κοινωνικής αγωνιστικότητας για την κατάκτηση μιας ευδαιμονίας που παρουσιαζόταν σαν δυνατή για όλους και που τελικά ήταν σχεδόν άφραστη. Η καταναλωτική προπαγάνδα είναι αναμφίβολα υπεύθυνη για την παράλογη απόφαση ν' απαχθεί ένα παιδί για ν' αγοράσει ο απαγωγέας βίλα, αλλά είναι επίσης και υπεύθυνη για την κατάληψη σπιτιών από ανθρώπους που νιώθουν αποκλεισμένοι από αγαθά που διαφημίζονται σ' όλες τις γωνιές των δρόμων.

48. Πού βρίσκεται, λοιπόν, η ευτυχία ύστερα από τόσες μελέτες και έρευνες; Μήπως στο ντιβάνι του ψυχιάτρου; Όλοι ψάχνουμε να βρούμε τις αιτίες του ανικανοποίητου και η ζωή μας γίνεται ένα ταξίδι σε αναζήτηση του εαυτού μας, με την πρόθεση να βρούμε στη διαδρομή την ευτυχία. Αλλά κανείς δεν ξέρει πού ακριβώς βρίσκεται. Πάντως, είναι σαφές πως δεν τη βρίσκουμε αναζητώντας την, όπως άλλωστε και δεν κοιμόμαστε επειδή έτσι θέλουμε. Η ευτυχία είναι ένα υποπροϊόν, μια έννοια που παραμένει ανάμεσα στις γραμμές, είναι σαν μια σκιά. Με την ψυχοθεραπεία μπορούμε ίσως να βρούμε τις αιτίες του πόνου ή της κακοδαιμονίας μας και συνειδητοποιώντας τες να ξαναπάρουμε τη ζωή στα χέρια μας. Αλλά αυτό δεν σημαίνει πως βρίσκουμε και την ευτυχία. Εκείνος που ισχυρίζεται πως είναι ευτυχισμένος είναι αυτός που είναι συνεχώς απασχολημένος με κάτι, που έχει πολλές δραστηριότητες. Σ' αυτό καταλήγουν όλες οι επιστημονικές έρευνες για την ευτυχία. Οι ευτυχισμένοι άνθρωποι έχουν πάντα κάποιο σκοπό στη ζωή τους. Όσοι εργάζονται έχουν περισσότερες πιθανότητες να ευτυχίσουν από ό,τι οι άνεργοι και δεν είναι παρά μόνο μερικώς, για οικονομικούς λόγους. Οι εκκεντρικοί κρατούν το μυστικό της ευτυχίας: ασχολούνται με πάθος με τις εμμονές τους. Και τα ευτυχισμένα παιδιά είναι εκείνα που απορροφώνται εντελώς από τα παιχνίδια τους.

49. Παρά τη φαινομενική αντίφαση, η διάχυτη αμφισβήτηση δεν ακυρώνει την κατ' ουσίαν αξιολόγηση της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης. Αντίθετα, οφείλεται ακριβώς σε αυτήν. Δηλαδή, επειδή στο πανεπιστημιακό πτυχίο έχουν επενδυθεί πολύπλευρες προσδοκίες, δυσανάλογα υψηλές για κάποιους- στοιχείο που εξηγεί και τη χρηματική επένδυση- η απαξίωσή του οδηγεί σε σθεναρότερη κριτική και μεγαλύτερη απογοήτευση. Η επένδυση στην εκπαίδευση έχει συνδεθεί με την προσδοκία κοινωνικής ανόδου, ιδιαίτερα στα αγροτικά και στα μικροαστικά στρώματα.

3^η ΑΣΚΗΣΗ: Να βρείτε τη συλλογιστική πορεία (ή το είδος του συλλογισμού) που ακολουθείται στις παρακάτω παραγράφους:

1. Ο εικοστός αιώνας δικαίως χαρακτηρίζεται ως αιώνας των μεγαλύτερων και σημαντικότερων κοινωνικο-οικονομικών αλλαγών. Με τη ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας, ο μέσος "Δυτικός άνθρωπος" ζει στο κατώφλι του 21ου αιώνα μία πολύ διαφορετική καθημερινή ζωή από τον αντίστοιχο άνθρωπο των αρχών του 20ου αιώνα. Ένα σημαντικό ποσοστό ευθύνης γι' αυτές τις δραματικές αλλαγές στην καθημερινή ζωή φέρει και η πρόοδος στις λεγόμενες βιοϊατρικές επιστήμες. Η ανακάλυψη της δομής του DNA, πριν από 45 περίπου χρόνια, και η επακόλουθη "έκρηξη γνώσης" στους τομείς της Μοριακής Βιολογίας και της Γενετικής φέρνουν την ανθρωπότητα αντιμέτωπη με μια νέα τάξη πραγμάτων.

(πανελλήνιες ημερησίων 2002)

2. **όπου απουσιάζει ο ανταγωνιστής, ο άνθρωπος δεν πλουτίζει τα εφόδιά του.**
- σε παλαιές εποχές απουσίαζε ο ανταγωνιστής.

Άρα, ο άνθρωπος σε παλιές εποχές δεν πλούτιζε τα εφόδιά του.

Να αξιολογήσετε τον παραπάνω συλλογισμό ως προς την αλήθεια, την εγκυρότητα και την ορθότητά του. (Να θεωρήσετε ότι οι προκείμενες ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα).

(πανελλήνιες ημερησίων 2004)

3. Τα ομαδικά παιχνίδια υπηρετούν μεγάλο ηθικό σκοπό: σε συνηθίζουν να υποτάξεις την ατομικότητά σου σε μια γενική ενέργεια. Να μη νιώθεις πως είσαι άτομο ανεξάρτητο, παρά μέλος μιας ομάδας. Να υπερασπίζεσαι όχι μονάχα την ατομική σου τιμή παρά ολόκληρη την τιμή της ομάδας όπου ανήκεις: σχολή, Πανεπιστήμιο, πόλη, έθνος. Έτσι, από σκαλοπάτι σε σκαλοπάτι, το παιχνίδι μπορεί να σε ανεβάσει στις πιο αψηλές κι αφιλόκερδες κορυφές της ενέργειας.

4. Είναι δεδομένο ότι το διαδίκτυο έφερε μια πιο ισότιμη πρόσβαση στη γνώση. Ζούμε ένα κύμα εκδημοκρατισμού της γνώσης. Παλιότερα, για να δει κανείς τη βιβλιοθήκη του Κέμπριτζ, έπρεπε να ταξιδέψει χιλιάδες χιλιόμετρα. Σήμερα, μπορεί να βρει τα βιβλία της από το γραφείο του. Παλιότερα, έπρεπε να έχει κάποιος λεφτά για να παρακολουθήσει μαθήματα του MIT¹. Σήμερα, έρχονται διαδικτυακά στο σπίτι του.

5. Ο διάλογος -είτε προέρχεται από ένα πρόσωπο είτε από περισσότερα- ασκεί στην ψυχή του ακροατή έντονη παιδευτική επίδραση, όπως άλλωστε όλα τα συνταρακτικά συμβάντα. Αυτός -σε αντίθεση με το μονόλογο, που είναι πολλές φορές ανιαρός, πληκτικός και μονότονος- διακρίνεται για την ευλυγισία, την πολλαπλότητα, τη ζωντάνια και τις αντιθέσεις, ώστε να δίνει μια πιο αληθινή εικόνα του κόσμου, με ζωηρότερα χρώματα. Έτσι διατηρεί αδιάπτωτο το ενδιαφέρον των ακροατών.

6. Ένα γενικό χαρακτηριστικό της εποχής μας είναι το κυνήγι του χρόνου. Όλοι τρέχουν, λαχανιάζουν, αγωνιούν και πάντοτε έχουν την αίσθηση ότι δεν πρόφτασαν κάτι. Αυτή η παραφροσύνη του καιρού μας, που μας σπρώχνει συνεχώς πίσω από το χρόνο, μας εμπλέκει μέσα στη ροή του χρόνου και μας αφαιρεί τη χαρά να συνυπάρχουμε με το χρόνο (συμβαδίζοντας και συνυπάρχοντας με άνεση), εκμηδενίζει τον άνθρωπο ως προσωπικότητα και ως ανθρώπινη ουσία.

7. Καθώς αντιπρόσωποι απ' όλες τις χώρες κάθονται στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων για την Κλιματική Αλλαγή, οι φτωχοί άνθρωποι ήδη αντιμετωπίζουν τις συνέπειες της υπερθέρμανσης του πλανήτη. Από αυξανόμενες ξηρασίες ως αυξανόμενες πλημμύρες, από χαμηλότερη αγροτική παραγωγικότητα ως συχνότερες και ισχυρότερες καταιγίδες, πολλοί πιστεύουν δικαίως ότι τα πράγματα μόνο θα επιδεινώνονται. Τα ανθρώπινα δικαιώματα στην ασφάλεια, στην Υγεία και στον βιοπορισμό απειλούνται όλο και πιο πολύ από τις αλλαγές στο κλίμα της Γης.

8. Κάθε γλώσσα είναι καθρέφτισμα της νοοτροπίας και της ηθοτροπίας των ανθρώπων του οικείου λαού, αλλά και στοιχείο έκδηλο της διαφοριστικής του από τους «ξένους» λαούς ιδιοσυστασίας του. Είναι όμως και παιδαγωγός των ανθρώπων κάθε λαού η εθνική του γλώσσα, καθώς με την εκμάθηση και χρήση της η κάθε γενεά του εμβαπτίζεται κάπως στον πολιτισμό, τον δημιουργημένο από τις προηγούμενες γενεές του. Αποτελεί άρα για κάθε λαό η γλώσσα του κύριο πνευματικό αγαθό του.

9. Ένας λαός άξιος της Δημοκρατίας δίνει εξετάσεις καθημερινά, όχι μονάχα μπροστά στην κάλπη: δίνει εξετάσεις στα πιο μικρά πράγματα της καθημερινής ζωής: σέβεται τη θέση του στην «ουρά», προσέχει να μην ενοχλεί το διπλανό του, πιστεύει πως έχει πρώτα καθήκοντα κι έπειτα δικαιώματα. Η κοινωνική αγωγή είναι αναγκαία προϋπόθεση της Δημοκρατίας. [...] Πώς μπορεί να νοηθεί Δημοκρατία δίχως το σεβασμό του διπλανού σου;

10. Κι όχι μόνο αυτό, παρά με την υπερβολή και την υποβολή της η διαφήμιση προσπαθεί να ξυπνήσει τη βουλιμία προς τα υλικά αγαθά, πέρα από την πρόπουσα και δικαιολογημένη κάλυψη των αναγκών των ανθρώπων, έτσι που να αδυνατίζει την αγοραστική δύναμη για άλλα αναγκαία και λογικά πράγματα. Έτσι η διαφήμιση, όπου λείπει η κοινωνική ευθύνη από τους παράγοντές της, εκεί σκορπά μέσα στην κοινωνία ένα μεγάλο κακό.

11. Το πρόβλημα δεν έγκειται τόσο στην παραγωγή όσο στη διανομή. Σήμερα η διατροφή είναι ανεξάρτητη από την τοπική παραγωγή τροφίμων. Μερικοί από τους καλύτερα τρεφόμενους λαούς στον κόσμο έχουν την τύχη να ζουν σε χώρες όπως η Ιαπωνία όπου δεν χρειάζεται να παράγουν οι ίδιοι την τροφή τους. Άλλοι λαοί πεινούν, αν και ζουν σε καταπράσινα εδάφη με συχνές βροχοπτώσεις. Ο κύριος λόγος γι' αυτή τη διαφορά είναι η πολιτική. Οι περισσότερες χώρες διαθέτουν την πολιτική βούληση να εξασφαλίσουν στον λαό τους αξιοπρεπή διατροφή, άλλες όμως όχι.

12. Μέσα σε πέντε μόλις χρόνια (1993-98), η χρήση ναρκωτικών (κάνναβης, αμφεταμίνης, LSD, «έκστασης») από μαθητές Γυμνασίων και Λυκείων αυξήθηκε από 6% σε 14%. Ενώ το 63% των μαθητών έχει πάρει μέρος σε πράξεις βανδαλισμού μέσα ή έξω απ' το σχολείο... το 47% έχει δεχθεί επιθέσεις ή απειλές επίθεσης από έναν ή περισσότερους συνομηλίκους τους... το 9% έχει χτυπήσει άτομα έξω απ' το σχολείο... και το 7,1% ανήκει σε κάποια οργανωμένη ομάδα παραβατικής δράσης... Μ' άλλα λόγια, ένα μέρος της νεολαίας μας, δόλου ευκαταφρόνητο, απ' τη μια ναρκώνεται με παραισθησιογόνες ουσίες κι απ' την άλλη «εκτονώνεται» με πράξεις ζημιογόνες για τους άλλους...

13. Δεν είναι καθόλου άστοχο το λεγόμενο ότι ο καλύτερος τρόπος να χαρακτηρίσεις έναν άνθρωπο, είναι να προσέξεις πώς εκφράζεται, πώς μιλεί και πώς γράφει. Εκείνος που έχει ξεκαθαρισμένες και τακτοποιημένες τις σκέψεις του εκφράζεται καθαρά και με τάξη, είτε για σοβαρά και δύσκολα πράγματα μιλεί, είτε γράφει για απλά και εύκολα θέματα της καθημερινής ζωής. Όσο και να προσπαθεί κανείς να κρύψει ή να καλύψει τα κενά των γνώσεών του, ο λόγος του τον αποκαλύπτει. Μια ξαφνική φράση ή μια περιπλεγμένη πρόταση θα τον προδώσει.

14. Ταυτόχρονα, όμως, νέα και πολύ σοβαρά προβλήματα δημιουργήθηκαν: η όξινη βροχή, οι περιβαλλοντικές τοξίνες, τα πυρηνικά απόβλητα, το φαινόμενο του θερμοκηπίου, η τρύπα του όζοντος, η τρομακτική καταστροφή δύο διαστημικών λεωφορείων κ.τ.λ. Όλα αυτά έχουν συμβάλει στην ανάπτυξη ενός σκεπτικισμού του κοινού απέναντι στις δυνατότητες της επιστήμης.

15. Οι γλωσσολόγοι λέμε πως πρώτα και πάνω απ' όλα κάθε γλώσσα είναι μια ιδιαίτερη δομή, μια ξεχωριστή μορφή, ένα αυτόνομο σύστημα. Αυτό σημαίνει πως δε δεχόμαστε ότι η γλώσσα είναι μόνο λέξεις, ένα απλό άθροισμα λέξεων. Αν η γλώσσα ήταν απλώς λέξεις, θα μπορούσαμε εύκολα να μάθουμε μια ξένη γλώσσα, θα μπορούσαμε επίσης εύκολα να μεταφράσουμε από τη μια γλώσσα στην άλλη κ.ο.κ. Κι όλοι ξέρουμε ότι αποτελεί άθλο το να μπορείς να μεταφράσεις σωστά δύσκολα, λογοτεχνικά ιδίως, κείμενα. Επομένως γλώσσα δεν είναι μια απλή διαδοχή λέξεων είναι πάνω απ' όλα μορφή ή, αλλιώς, δομή.

16. Το πρώτο λάθος μας είναι πως δεν κατορθώσαμε ν' αναγνωρίσουμε τα όρια της εξυπνάδας, τις δυνατότητες της και τις ιδιότητες της. Ενώσαμε πως είμαστε ένας έξυπνος λαός, ακούσαμε και τους άλλους να μας παινεύουν για τούτο, πιστέψαμε στην παντοδυναμία της εξυπνάδας και, καθώς κρατούσαμε το μαχαίρι στα χέρια, λησμονήσαμε πως η κόψη του είναι διπλή και κατακομματιάσαμε το κορμί μας. Λησμονήσαμε και τούτο πως *οι εξυπνότεροι άνθρωποι διαπράττουν τις Μεγαλύτερες ηλιθιότητες*. Οι φοβερότερες συμφορές έχουν προκληθεί από μερικά αστραφτερά και ασύστολα πνεύματα. Γιατί και η αμετακίνητη πεποίθηση στην έμφυτη εξυπνάδα είναι ένα ζευγάρι παρωπίδες που εμποδίζουν την ευρύτερη εποπτεία και διευκολύνουν την αυτεγκατάλειψη σε δυνάμεις που δεν είναι αρκετές να περαιώσουν σπουδαίο έργο.

17. Οι θησαυροί της ομορφιάς, της αρετής και της αλήθειας δεν έχουν όλοι αποκαλυφθεί. Και ακόμη λιγότερο αξιοποιηθεί στη ζωή μας, την ατομική και τη συλλογική. Όχι λοιπόν «αποτελειωμένο» και έτοιμο ιστορικό προϊόν, αλλά διαρκές και επιτακτικό χρέος είναι ο αυθεντικός ανθρωπισμός. Χρέος προς τις γενεές που έρχονται.

18. Η φίλια, λέγει ο Σταγειρίτης, είναι «αναγκαιότατον». Πρώτα στους νέους «προς το αναμάρτητον»: ο φίλος είναι ο παραστάτης που θα ενθαρρύνει και θα βοηθήσει το νέο άνθρωπο να μην κάνει σφάλματα (ανοησίες, αστοχίες, απρέπειες), ο οδηγός στο σωστό δρόμο, ο επίκουρος στις κακοτοπιές της ζωής. Έπειτα στους πολύ ηλικιωμένους: αυτοί χρειάζονται την παραμυθία, την περιθαλψη, τη φροντίδα του φίλου, επειδή είναι πολύ φυσικό να μην μπορούν να αντιμετωπίζουν τις ανάγκες τους από σωματική ανεπάρκεια ή πνευματική αδυναμία. Τέλος σ' εκείνους που βρίσκονται στην ακμή της ηλικίας τους ο φίλος είναι βοηθός «προς τας καλὰς πράξεις», σύμβουλος και συνεργάτης στα «καλά» έργα (1155α 12-14).

19. Η πολυκατοικία, αναφέρθηκα σε τούτο το θέμα πολλές φορές, είναι ένα από τα χαρακτηριστικότερα πρόσωπα του αιώνα μας. Σε τελευταία ταξίδια μου διαπίστωσα πως ο θεσμός της πολυκατοικίας επεκτείνεται και με ραγδαίο ρυθμό, και στα επαρχιακά κέντρα, ακόμη και στις λιγάνθρωπες κωμοπόλεις, όπου καμιά αναπόφευκτη ανάγκη δε φαίνεται να τον υπαγορεύει. Έτσι σιγά σιγά το νόημα του σπιτιού μεταβάλλεται.

20. Αυτό το μυθικό ή μάλλον συμβολικό περιεχόμενο των θρησκευτικών παραδόσεων, είναι εκείνο που πιθανόν έρχεται σε διαμάχη με την επιστήμη. Τούτο συμβαίνει κάθε φορά που το θρησκευτικό αυτό βάθρο των ιδεών περιέχει δογματικά αμετακίνητες θέσεις πάνω σε αντικείμενα που ανήκουν στη δικαιοδοσία της επιστήμης. Έτσι, είναι ζωτικής σημασίας για τη διάσωση της αληθινής θρησκείας το ότι τέτοιες διαμάχες μπορούν να ξεπεραστούν όταν δημιουργούνται για αντικείμενα που, στην πραγματικότητα, δεν είναι θεμελιώδη για την πραγμάτωση των θρησκευτικών σκοπών.

21. Ας εξετάσουμε τους λόγους που οι εκπρόσωποι της ανθρωπιστικής σκέψης προβάλλουν πάντα για τη σπουδή των αρχαίων γλωσσών και της ιστορίας της Αρχαιότητας. Δίκαια, βεβαιώνουν πως όλη μας η πνευματική ζωή, οι πράξεις μας, οι σκέψεις μας, τα αισθήματα μας είναι ριζωμένα στην άυλη ουσία της Δύσης· δηλαδή σ' αυτό το πνεύμα που γεννήθηκε στην Αρχαιότητα που, απ' την αρχή, δημιούργησε την ελληνική τέχνη, την ποίηση, τη φιλοσοφία που, μετά, μεσ' απ' το Χριστιανισμό και την ίδρυση της Εκκλησίας, υπέστη τη μεγάλη του εξέλιξη και που, τελικά, στο τέλος του Μεσαίωνα σε μια μεγαλόπρεπη σύνθεση της χριστιανικής πίστης και της αρχαίας ελευθερίας της σκέψης, συνέλαβε τον κόσμο ως κόσμο του Θεού και, με τα μεγάλα ταξίδια, τις προόδους των φυσικών επιστημών και της τεχνικής, τον μεταμόρφωσε άρδην. Συνεπώς, σε κάθε περιοχή της σύγχρονης ζωής, μόλις προχωρήσουμε στο βάθος των πραγμάτων από μια άποψη είτε συναισθηματική, είτε ιστορική, είτε φιλοσοφική, πάντα συναντούμε αυτές τις πνευματικές δομές που γεννήθηκαν στην Αρχαιότητα και στο Χριστιανισμό.

22. Η παιδεία είναι ένας σκληρός αγώνας αυτογνωσίας. Εδώ έγκειται το μεγαλείο της, αλλά και ο μέγας κίνδυνος που εκάστοτε διατρέχει. Το μεγαλείο της έγκειται στο ότι αναγνωρίζει στον κάθε άνθρωπο αξία ότι είναι δηλαδή κάθε άτομο πηγή δημιουργίας. Από την άποψη της παιδείας, λοιπόν, ο άνθρωπος δεν είναι μέσον, αλλά αυτοσκοπός.

23. Μόνο στην παιδεία βρίσκεται η σωτηρία κάθε έθνους και γενικότερα της ανθρωπότητας. Είναι δε η παιδεία η λιγότερο δαπανηρή άμυνα των εθνών. Έξω από την κιβωτό της βρίσκεται ο κατακλυσμός. Η μάχη μεταξύ των εθνών δε δίνεται σήμερα στα πεδία του πολέμου. Δίνεται στα σχολεία, στα πανεπιστήμια, στις βιβλιοθήκες, στα εργαστήρια και στα ινστιτούτα. Η τύχη των κρατών εξαρτάται από την παιδεία των νέων. Αν ένα έθνος, έγραφε ο Thomas Jefferson το 1816, ζει σε αμάθεια και περιμένει να διατηρηθεί ελεύθερο, σε επίπεδο πολιτισμού, ζητά κάτι που ούτε συνέβη ούτε θα συμβεί ποτέ.

24. Έτσι μεθοδεύεται στις επιστήμες η προσπέλαση της αλήθειας: με τον πολλαπλασιασμό και την ανάφλεξη των αποριών, με τη διαρκή ανανέωση του προβλήματος.

4^η ΑΣΚΗΣΗ: Να γράψετε τα συνώνυμα των παρακάτω λέξεων / να αντικαταστήσετε τις παρακάτω λέξεις με άλλες που έχουν παρόμοιο νόημα:

1. Προορισμός =
2. Πλασματικό (αποτέλεσμα) =
3. Ενισχύεται =
4. Χειραγώγηση =
5. Διαρκώς =
6. Αποκαλύπτει =
7. Τήρηση (των κανόνων) =
8. Βελτίωσε =
9. Πρόσκαιρα =
10. Εγρήγορση (πνευματική) =
11. Ενεργοποίηση (του ατόμου) =
12. Εξοικειώνεται =
13. Κοινότοπες (συζητήσεις) =
14. Εξωραΐσουν =
15. Πρωτεύουσα (θέση) =
16. Σαφές =
17. Σκοπός =
18. Βραβείο =
19. Εχθροπραξίες =
20. Ικανότητες =
21. Αποφαίνονται =
22. Ποδηγετεί =
23. Ανήκεστος (εθισμός)
24. Παραγκωνίζεται =
25. Εθίζονται =
26. Ρέπουν (οι νέοι) =
27. Αποκοπή (από την κουλτούρα) =
28. Γεννιέται (το ερώτημα) =
29. Πλειονότητα =
30. Ξεπερασμένες (ιδέες) =
31. Απαραίτητη =
32. Αποτέλεσμα =
33. Νοοτροπία =
34. Ατεκμηρίωτες (προτάσεις) =
35. (πρέπει να) υπογραμμιστεί =
36. Μείωση (της ανεργίας) =
37. Φενάκη =
38. Ραστώνη =
39. Φαλκίδευση (της δημοκρατίας) =
40. Φρούδες (ελπίδες) =
41. Προσηλωμένος (σε έναν στόχο) =

42. Χρονοτριβή=
43. Πειθαρχία=
44. Παντελής (υποτίμηση)=
45. Καθίσταται (η ξενοφοβία αγωγός του ρατσισμού)=
46. Επιδράσεις=
47. Δεισδύουν (στα σχολεία)=
48. Πεποίθηση=
49. Ερείσματα =
50. Νοσηρή (κατάσταση)=
51. Καυχιέται =
52. Ιλιγγιώδως=
53. Αντίδοτο=
54. Αμεριμνησία=
55. Υφίσταται=
56. Ουτοπικός=
57. Αδαής=
58. Λησμονώ=
59. Αντίκρισμα=
60. Επιδίωξη=
61. Έλλειμμα=
62. Αβελτηρία=
63. Δυσχέρεια=
64. Ύφεση=
65. Ανησυχούν=
66. Καθημερινά =
67. Μεταβολές (κοινωνικές)=
68. Πλάνη (δικαστική)=
69. Ενδεχόμενο=
70. Κύρια (επιχειρήματα)=
71. Αναμενόμενο=
72. Εγκλεισμός=
73. Ανακεφαλαίωση=
74. Αδρομερώς=
75. Στάθμισμα (παραγόντων)=
76. Υποτέλεια (οικονομική)=
77. Ατελέσφορο (μέσο)=
78. Εκφάνσεις (βίας)=
79. Ανελλιπές (σύνολο)=
80. Αποστασιοποίηση =
81. Αφύπνιση (συνείδησης)=
82. Ενδυνάμωση (ρόλου)=
83. Οχυρό =
84. Φουντώνει (ο πόλεμος)=
85. Χάσμα (γενεών)=
86. Εσφαλμένα=

87. Αρωγή=
88. Διαπίστωση=
89. Κλονίζονται (τα θεμέλια)=
90. Απατηλές (προτάσεις, ιδέες)=
91. Απόληξη =
92. Ελλοχεύει (ο κίνδυνος)=
93. Έρμαια (στις επιθυμίες)=
94. Ευδαιμονία=
95. Αλτρουισμός=
96. Απομεινάρι (του παρελθόντος)=
97. Τροχοπέδη=
98. Θέλητρα=
99. Προσδοκίες=
100. Τέρψη=
101. Ιθύνοντες=
102. Αδράνεια=
103. Προοδευτικός=
104. Ρωμαλέα (ψυχή)=
105. Αναντίρρητα=
106. Δεινότητα (ρητορική)=
107. Φρόνημα=
108. Μέριμνα=
109. Διεξοδικά=
110. Εφαλτήριο=
111. Αβαρία=
112. Ακλόνητα (επιχειρήματα)=
113. Ακουσίως=
114. Αλαζόνας=
115. Αψηφώ (τις δυσκολίες)=
116. Αυθάδεια=
117. Απείθεια=
118. Απόδειξη=
119. Απόπειρα=
120. άμιλλα (ευγενής)=
121. αδηφαγία=
122. αδημονία=
123. αδέκαστος (δικαστής)=
124. αγύρτης=
125. προσποιητός=
126. προσοδοφόρο=
127. οίκτος=
128. οικείος=
129. λυτρώνει=
130. κίβδηλος=
131. καυτηριάζω (τα κακώς κείμενα)=

- 132. αδιάντροπος=
- 133. αυθάδης=
- 134. μομφή=
- 135. εγκώμιο=
- 136. διέγερση (συναισθημάτων)=
- 137. δηκτικό (ύφος) =
- 138. ιθαγενής (πληθυσμός)=
- 139. ψεγάδι=
- 140. τραχύς=
- 141. άγονο (έδαφος)=
- 142. συστολή=
- 143. φαιδρός=
- 144. φαύλος=
- 145. προτέρημα=
- 146. προαιρετικός=
- 147. ισχυρογνωμοσύνη=
- 148. ευόδωση (των σχεδίων)=
- 149. εχέμυθος=
- 150. αιφνίδιος=

ΑΠΟ ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΩΝ:

- 151. περισυλλογή=
- 152. συμβιβάζεται=
- 153. αοριστία =
- 154. διαμαρτυρία=
- 155. ενδιαφέρει=
- 156. διάνοια=
- 157. Πραγματοποιούν=
- 158. Ευλύγιστα=
- 159. Ακαλλιέργητη=
- 160. Αφιλόκερδες=
- 161. Γυμνάξεις=
- 162. Ακαταπόνητους=
- 163. Ανεπάντεχο=
- 164. Υπέρμετρη=
- 165. Προσήλωση=
- 166. Δαμάζει=
- 167. Αρετή=
- 168. Γνώμη=
- 169. Ισχύς=
- 170. Περιφρουρώ=
- 171. Φρόνημα=
- 172. Συνεχή=

- 173. Χρησιμότητα=
- 174. Συνέπειες=
- 175. Δεξιότητες=
- 176. Καθίσταται=
- 177. πιθανών=
- 178. ξεχνάς=
- 179. Κατακερματισμό=
- 180. Μετατρέπεται=
- 181. Διασπείρει=
- 182. Επίτευγμα=
- 183. Δαμάσει=
- 184. Μετάβαση=
- 185. Πληρότητα=
- 186. Ουσιώδες=
- 187. Ταυτόχρονα=
- 188. Γέννησε=
- 189. Αισθανθεί=
- 190. Πληθαίνουν=
- 191. ανάληψη =
- 192. αναλίσκται=
- 193. οικουμενική =
- 194. διαστρεβλώσεις =
- 195. ολωσδιόλου =
- 196. ευζωίας=

5^η ΑΣΚΗΣΗ: Να γράψετε τα αντώνυμα των παρακάτω λέξεων:

1. Έλλειμμα
2. Καθημερινά
3. Δυσχέρεια
4. Ανησυχούν
5. Αβελτηρίας
6. μακρινής
7. ανειδίκευτοι
8. επερχόμενη
9. ύφεση
10. έχουν χαλαρώσει
11. μειωθεί
12. Ανεξέλεγκτο
13. Αναπτυσσόμενες
14. Ωφελούνταν
15. Προοδευτικοί
16. Καταγγείλουν
17. Φυσιολογικό
18. Παράγει
19. Πενιχρά
20. μεταβολών
21. κυριαρχική
22. κανόνας
23. κορυφή
24. ένταξη
25. απρόσμενο
26. αναγκαίο
27. ιδιοποίηση
28. απαιτεί
29. επιζήμιες
30. διακρίνουν
31. προσοδοφόρα
32. ανυποψίαστους
33. θύματα
34. ενημερωμένος
35. στέλνουμε
36. πολύωρη
37. προσβάσιμες
38. γνωρίζει
39. εξακολουθεί
40. καταναλώνω
41. επιζητούν
42. εθνικού

43. ποινής
44. επιφυλάξεις
45. αποτρεπτικές
46. ενδιαφέρεται
47. αναμενόμενο
48. γνώση
49. αποσταθεροποίηση
50. ανελλιπές
51. ατελέσφορο
52. υποτέλεια
53. αφύπνισης
54. ενδυνάμωση
55. Πολεμούν
56. δυσωδία
57. χάσfta
58. φουντώνει
59. κακουχίες
60. εσφαλμένα
61. ακέραιο
62. ακριβά
63. απουσιάζει
64. κληρονομιά
65. απόληξη
66. ξεκάθαρες
67. κάμψη
68. αμεριμνησία
69. παθητικότητα
70. δυσαρέσκειά
71. ανήθικε
72. κατακερματισμένα
73. παρεμφερές
74. ευνοούν
75. γνήσια
76. συνείδησης
77. ασθενεί
78. οικειοθελής
79. ανιδιοτελής
80. άμβλυνσης
81. ουσιαστική
82. έμφυτη
83. κρίσιμους
84. επικριτές
85. κοινά
86. αποκλεισμός
87. ανεκμετάλλευτη

88. εγρήγορση
89. αναισθησιογόνο
90. ατόπημα
91. εσωστρέφεια
92. παραγνωρίζει
93. μείζον
94. Αρμόδιοι
95. απόρριψη
96. παρακμή
97. ασυμβίβαστοι
98. νεωτεριστές
99. γόνιμη
100. απαξιώνω

ΑΠΟ ΚΕΙΜΕΝΑ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΩΝ:

101. κατανάλωσης
102. αναδιοργάνωση
103. Κεντρική
104. Δεχτούν
105. Συμμετοχή
106. Ετερόφωτος
107. Ελέγξιμος
108. Ευθύνη
109. Ελεύθερη
110. Αδυναμία
111. Ατομική
112. Επιτρέπουν
113. Ανεπαρκείς
114. Διαφορετικές
115. Επεκτείνεται
116. Υπαρκτό
117. Άρνηση
118. Σίγουρος
119. Προσβάσιμο
120. Λογικό
121. Έλλογη
122. Κοντά
123. Συνοπτικό
124. Φυσικής
125. Αιχμαλωτίσει
126. Ανούσια
127. Εμφανίζεται
128. Ανέφικτη
129. Πυκνώνει

- 130. υψηλά
- 131. συμμετοχή
- 132. τοπική
- 133. ταχύτητα
- 134. αφθονία
- 135. υπευθυνότητα
- 136. κοινόχρηστος
- 137. συμμετοχή
- 138. αυτοακυρώνεται
- 139. γνώση
- 140. αδιάκοπης

6^η ΑΣΚΗΣΗ : Να βρείτε τα συνθετικά από τα οποία αποτελούνται οι παρακάτω λέξεις και να σχηματίσετε μία καινούργια (απλή ή σύνθετη) με ένα από τα δύο συνθετικά:

1. παντογνώστης
2. αποκλειστικά
3. εκπληκτικό
4. παυσίπονο
5. λογοκρίνω
6. βαριακούω
7. μικροϊδιοκτήτης
8. δακτυλογράφος
9. τυχοδιώκτης
10. χαρτοκόπτης
11. ξενόφερτος
12. αστεροσκοπείο
13. ρηξικέλευθος
14. δεισιδαιμονία
15. εγγειοβελτιωτικός
16. μεμψίμοιρος
17. νοσταλγία
18. χρονοβόρος
19. ρυπογόνος
20. φυσιοδίφης
21. αμεροληψία
22. βολιδοσκοπώ
23. Εκέφρων
24. Καινοτόμος
25. Προσπορίζομαι
26. Λεξιθηρία
27. φέρελπις
28. φερέφωνο
29. σύλληψη
30. αλεξήλιο
31. σκηνοθέτησε
32. γονιμοποίηση
33. προϊστάμενος
34. εποφθαμιώ
35. ξεστρατίζω
36. ανησυχία
37. συκοφαντώ
38. έκκληση
39. έκλυση
40. δοκησίσοφος
41. ανδραγάθημα
42. αλλόδοξος

43. δυσοίωνος
44. υφίσταμαι
45. ισορροπία
46. ψυχαγωγία
47. συγγνώμη
48. αφάιμαξη
49. έλλειμμα
50. φυγόμαχος
51. ευεργέτης
52. ωραιοπαθής
53. πυροσβέστης
54. βιβλιοφάγος
55. υδραυλικός
56. κοσμοθεωρία
57. απωθήσει
58. γλωσσολόγος
59. προκαταλήψεων
60. συνειδητοποιήσουν

Γ. ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΛΟΓΟΥ

- Το τρίτο και σημαντικότερο μέρος της εξέτασης στην Έκθεση (σε παλιότερες μορφές εξέτασης ήταν και το μόνο) είναι σαφώς αυτό της παραγωγής λόγου ή αλλιώς, γνωστότερα, της έκθεσης.
- Η έκθεση είναι συνήθως το πιο δύσκολο και τρομακτικό (!!!) μέρος, που οι μαθητές φοβούνται ότι θα αποτύχουν ή προβάλλουν ως δικαιολογία όταν γράφουν ότι δυσκολεύτηκαν, διότι «ήταν ακαταλαβίστικο το θέμα», ή «δεν είχα ιδέες» ή «δεν προλάβαινα».
- Παρότι συχνά υπάρχει η αντικειμενική δυσκολία της έλλειψης χρόνου για την εξέταση του μαθήματος στα σχολεία (2 σχολικές ώρες, δηλαδή δύο 45λεπτα, μειωμένα από τον χρόνο που απαιτείται μέχρι να μοιραστούν τα θέματα, να δοθούν εξηγήσεις και να συγκεντρωθεί ο καθένας στο γραπτό του είναι προφανώς ελάχιστος χρόνος, πόσο μάλλον όταν στα δύο 45λεπτα αυτά ζητούνται και ασκήσεις ή και περίληψη ή όλα μαζί (!!!) με την κατάλληλη οργάνωση, προετοιμασία και με συχνή εξάσκηση μπορούν να ξεπεραστούν όλα τα εμπόδια.
- Αυτό που μπορεί ευκολότερα να μάθει ο κάθε μαθητής/τρια και να χρησιμοποιεί επιτυχημένα είναι η δομή του κειμένου. Η συνήθης δομή (ανάλογα με το όριο των λέξεων, την τάξη, τυχόν συγκεκριμένες οδηγίες του εκπαιδευτικού) είναι:

1. Πρόλογος

2. Κυρίως μέρος:

2-3 παραγράφους για το α' ζητούμενο

2-3 παραγράφους για το β' ζητούμενο

3. Επίλογος

- Θεμιτή είναι η χρήση μεταβατικής παραγράφου (μικρότερη παράγραφος ο οποία βοηθά στην ομαλή συνοχή μεταξύ παραγράφων) μεταξύ προλόγου και κυρίως θέματος ή μεταξύ των δύο ζητούμενων, αν και συχνά το αποτέλεσμα στις εκθέσεις των μαθητών είναι η ανεπιτυχής, αφού είναι μια μόνο πρόταση ή περίοδος λόγου ανάμεσα στις παραγράφους.

- Τι πρέπει να προσέχει ένας μαθητής στη διατύπωση του θέματος:

A. το επικοινωνιακό πλαίσιο (άρθρο, εισήγηση, ομιλία, επιστολή κτλ)

B. το α' ζητούμενο

Γ. το β' ζητούμενο

*συνηθέστερα ζητείται από τους μαθητές να αναπτύξουν δύο ζητούμενα (συνήθως τα αίτια, τις συνέπειες και τους τρόπους αντιμετώπισης ενός προβλήματος), αλλά μπορεί να ζητηθεί και η ανάπτυξη ενός μόνο ζητούμενου ή παραπάνω.

Παραδείγματα:

Γ. Σε **άρθρο** που πρόκειται να αναρτηθεί στην επίσημη ιστοσελίδα του σχολείου σας να εκθέσετε τις απόψεις σας σχετικά με:

α) τις επιπτώσεις που έχει προκαλέσει η έλλειψη σεβασμού του ανθρώπου προς το φυσικό περιβάλλον και

β) τους τρόπους με τους οποίους μπορεί ο άνθρωπος να αποκαταστήσει τη σχέση του με αυτό (500-600 λέξεις).

Μονάδες 40
(πανελλήνιες ημερησίων 2013)

Π. Σε **ημερίδα του δήμου σου** με θέμα «Τέχνη και Ζωή» συμμετέχεις ως εκπρόσωπος του σχολείου σου με εισήγηση 500-600 λέξεων. Στην **εισήγηση** αυτή αναφέρεσαι στην **προσφορά της Τέχνης στους νέους σήμερα**, καθώς και στους **τρόπους με τους οποίους μπορεί το σχολείο να συμβάλλει στην ουσιαστική επαφή τους με αυτήν**.

Μονάδες 40
(πανελλήνιες ημερησίων 2012)

Γ. Ως **ομιλητής σε ημερίδα που οργανώνει το σχολείο σου** με θέμα τη χρήση του διαδικτύου, να αναπτύξεις τις απόψεις σου σχετικά με τις **υπηρεσίες που προσφέρει το διαδίκτυο στη διάδοση της γνώσης**, καθώς και **τους τρόπους με τους οποίους μπορεί αυτό να αξιοποιηθεί δημιουργικά στο πλαίσιο του σχολείου**. (500-600 λέξεις)

Μονάδες 40
(πανελλήνιες ημερησίων 2011)

Γ. Σε **άρθρο** που θα δημοσιευθεί στην εφημερίδα του σχολείου σας να αναφερθείτε στη **σημασία της αυτομόρφωσης** και να **προτείνετε τρόπους πραγμάτωσής της** σε όλη τη διάρκεια της ζωής του ανθρώπου. (500-600 λέξεις).

Μονάδες 40
(πανελλήνιες ημερησίων 2010)

Γ. Η κυριαρχία της μηχανής σε όλους τους χώρους δράσης του ανθρώπου οδήγησε στην άνοδο του βιοτικού του επιπέδου. Ωστόσο, η ραγδαία αυτή τεχνική πρόοδος άλλαξε τους ρυθμούς της ζωής του προκαλώντας του άγχος.

Σε ένα **άρθρο** που θα δημοσιευτεί **στην εφημερίδα του σχολείου σας**, να αναφερθείτε στις **αρνητικές επιδράσεις του άγχους στους νέους** και να **προτείνετε τρόπους για την αντιμετώπισή του**. Να αναπτύξετε τις απόψεις σας σε ένα κείμενο 500-600 λέξεων.

Μονάδες 40
(πανελλήνιες ΕΠΑΛ 2010)

➤ Πέρα από την ανάπτυξη επιχειρηματολογίας σχετικά (κατά κύριο λόγο) με τα αίτια, τις συνέπειες και τους τρόπους αντιμετώπισης κάποιων φαινομένων, μπορεί να ζητηθεί από τους/τις μαθητές/τριες να **περιγράψουν** κάποια φαινόμενα ή περιστατικά. Η περίπτωση αυτή απαιτεί διαφορετικό χειρισμό, καθώς υπάρχει ο κίνδυνος ο/η μαθητής/τρια: α) να ξεφύγει και αντί να περιγράψει φαινόμενα να γράφει το γιατί ή το που οδηγεί (αίτια και συνέπειες) κατά το σύνθημα, β) να επαναλαμβάνεται .

➤ Στην περιγραφική έκθεση μπορεί κανείς να αντλήσει ιδέες από τους βασικούς τομείς:

Οικονομικός

Πολιτικός

Πολιτιστικός

Κοινωνικός

Εκπαιδευτικός

Πνευματικός

Ηθικός

Ψυχολογικός

Τεχνολογικός/επιστημονικός

Θρησκευτικός

Οικολογικός

Διεθνής κοινότητα

κι από τα προβλήματα της σύγχρονης κοινωνίας που περιγράφονται παρακάτω.

ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗ ΕΚΘΕΣΗΣ

Περιεχόμενο: 20 μονάδες

Έκφραση: 12 μονάδες

Δομή: 8 μονάδες

1. **Περιεχόμενο**= αν ο μαθητής έχει καλύψει με επιχειρήματα επαρκώς τεκμηριωμένα τα δύο (συνήθως) του θέματος κι αν δεν έχει γενικώς «βγει από το θέμα».
2. **Έκφραση**= βαθμολογείται ο λεξιλογικός πλούτος (η υπερβολή και η επιτήδευση βέβαια δεν θεωρούνται πλούτος), το κατάλληλο ύφος, η ροή του λόγου, η συνοχή και συνεκτικότητα.
3. **Δομή**= ο επιτυχής χειρισμός του επικοινωνιακού πλαισίου, ο χωρισμός παραγράφων και η ολοκληρωμένη δομή, η έκταση του κειμένου.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Γενικές αρχές και τεχνικές υποδείξεις για την αξιολόγηση των γραπτών δοκιμών των Γενικών Εξετάσεων

Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα και τη σχετική υπουργική απόφαση για τις γενικές εξετάσεις λυκείων με την έκθεση ο καθηγητής ελέγχει και αξιολογεί την πνευματική συγκρότηση του μαθητή και ειδικά την ικανότητά του να κατανοεί ένα πρόβλημα, που αφορά τον άνθρωπο και τον κόσμο του, να παίρνει ορισμένη θέση απέναντι σ' αυτό και να εκφράζει με σαφήνεια και ακρίβεια τις προσωπικές του σκέψεις.

ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΓΙΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Το πρώτο πράγμα που πρέπει να προσέξει ο διορθωτής με την προσεκτική ανάγνωση του γραπτού δοκιμίου είναι αν ο μαθητής κατανόησε σωστά όλες τις απαιτήσεις του θέματος και αν ανταποκρίνεται σ' αυτές. Γραπτά που δείχνουν ολοφάνερα ότι η σκέψη του μαθητή κινείται έξω από το θέμα βαθμολογούνται από 0-12,5.

Γενικά στα γραπτά ο διορθωτής πρέπει να προσέξει:

A) Το περιεχόμενο,

δηλ. το σύνολο των οργανωμένων σκέψεων που διατυπώνει ο μαθητής πάνω στο δεδομένο πρόβλημα.

Θετικά στοιχεία θεωρούνται:

1. Η ξεκάθαρη θέση που παίρνει ο μαθητής απέναντι στο πρόβλημα, η προσωπική του άποψη που μπορεί να είναι και αντίθετη με τις ως τώρα γνωστές και παραδεκτές απόψεις, αρκεί να είναι τεκμηριωμένη. Ο βαθμολογητής δεν πρέπει να επηρεάζεται από την προσωπική του άποψη.

2. Το είδος των γνώσεων-σκέψεων, που χρησιμοποιεί ο μαθητής, για να στηρίξει τη θέση του, και μαζί η κριτική του ικανότητα και η ορθότητα επιλογής των προσφορότερων γνώσεων. Ο βαθμολογητής δηλαδή πρέπει να προσέξει: αν οι γνώσεις είναι αφομοιωμένες και αποτελούν

κτῆμα του μαθητή· αν ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις του θέματος κι έχουν λειτουργική σχέση μ' αυτό· αν βασίζονται στα ουσιαστικά γνωρίσματα των δεδομένων εννοιών.

3. Ο τρόπος που οργανώνει τις σκέψεις του· η ικανότητά του να τους δίνει μορφή λογικών επιχειρημάτων με αποδεικτική δύναμη και αξία.

4. Ο πλούτος και η ορθότητα των επιχειρημάτων που χρησιμοποιεί για να δικαιολογήσει τις απόψεις του.

5. Η ελευθερία, η ευρύτητα, η άνεση και η σοβαρότητα της σκέψης· η έλλειψη προκατάληψης και εριστικής διάθεσης.

• Τα στοιχεία αυτά ως σύνολο έχουν ιδιαίτερη βαρύτητα και βαθμολογούνται από (0-25).

Σφάλματα για το περιεχόμενο θεωρούνται:

1. Η προβολή μιας φανερά παράλογης ή ακαθόριστης θέσης.
2. Η μη λογική "στήριξη" μιας ορθής θέσης.
3. Η φτωχή και περιορισμένη επιχειρηματολογία.
4. Η απλή παράθεση ξένων, αναφομοίωτων γνώσεων.
5. Ο περιπτός φόρτος ιστορικών και άλλων παραδειγμάτων.
6. Η αναπλήρωση της έλλειψης επιχειρημάτων με παραγγέλματα, συμβουλές, ρητά, γνώμες στοχαστών. Των στοιχείων αυτών είναι αποδεκτή η μετρημένη χρήση και μάλιστα όταν έρχονται σε ενίσχυση των λογικών επιχειρημάτων.
7. Τα παρείσακτα στοιχεία που δεν περιέχονται στις απαιτήσεις του θέματος.
8. Τα γενικά και αυθαίρετα συμπεράσματα.
9. Η ανάπτυξη δευτερευόντων σε σημασία σημείων σε βάρος των πρωτευόντων.
10. Ιδιαίτερη βαρύτητα έχει η αδυναμία του μαθητή να δει την ουσία του προβλήματος και η κίνηση της σκέψης του στην περιφέρεια του θέματος.

Β) Τη διάρθρωση των σκέψεων

που καθορίζουν το σχέδιο και την οικονομία της έκθεσης.

Θετικά στοιχεία θεωρούνται:

1. Η λογική διάταξη των σκέψεων, η οργανική και αρμονική σύνδεση μεταξύ τους, έτσι που να βγαίνει η μια μέσα από την άλλη κατά λογική ακολουθία και ακόμη η συγκρότηση των σκέψεων σε πειστικά επιχειρήματα.

2. Η ορθή κατάταξη των επιχειρημάτων σε κλιμακωτή μορφή.

3. Η προοδευτική αποκάλυψη και δικαιολόγηση της προσωπικής θέσης.

4. Η φυσική και αβίαστη κατάληξη σ' ένα λογικό συμπέρασμα.

5. Η ανεξαρτησία από προκαθορισμένα γενικά πρότυπα (καλούπια) και η πρωτοτυπία.

Τα στοιχεία αυτά βαθμολογούνται σαν σύνολο από 0-10.

Σφάλματα στη διάρθρωση των σκέψεων θεωρούνται:

1. Η έλλειψη καθορισμένης πορείας και η άτακτη παράθεση των σκέψεων.
2. Η έλλειψη ενότητας είτε ανάμεσα στα μέρη (πρόλογο, κύριο θέμα, επίλογο) είτε ανάμεσα στις επιμέρους σκέψεις και επιχειρήματα.

3. Η κυκλική πορεία στην ανάπτυξη, που δεν προωθεί τη σκέψη με νέες εμπνεύσεις, αλλά την επαναφέρει στο σημείο αφετηρίας με επαναλήψεις.

Γ) Την έκφραση ή μορφή.

Αυτή αποτελεί το είδος, την ποιότητα του λόγου, που χρησιμοποιεί ο μαθητής, για να διαρθρώσει και να παρουσιάσει το σύνολο των σκέψεών του.

Θετικά στοιχεία θεωρούνται:

1. Η ακρίβεια της διατύπωσης, η σαφήνεια και η καθαρότητα, η μετρημένη χρήση των εκφραστικών τρόπων.
2. Η συμφωνία του λόγου με τις απαιτήσεις του περιεχόμενου.
3. Η ομοιομορφία του λόγου σ' ολόκληρη την έκθεση, που δείχνει ότι οι διατυπωμένες σκέψεις είναι προσωπικό κτήμα του μαθητή.
4. Ο λογικός, λεκτικός και εκφραστικός πλούτος.
  - Τα στοιχεία μορφής στο σύνολο βαθμολογούνται από 0-15.

Σφάλματα στην έκφραση θεωρούνται:

1. Η εκφραστική ανακρίβεια, η ασάφεια και αοριστία, το σκοτεινό ύφος και ο επιφανειακός εκφραστικός πλούτος (βερμπαλισμός, κενολογία).
2. Ο ιστορισμός, ο ρητορισμός, ο λογοτεχνισμός, η φλυαρία, η ωραιολογία.
3. Η εκφραστική ανομοιομορφία.
4. Η εκφραστική δυσκαμψία και φτώχεια, που συχνά συνοδεύεται από τη μονότονη επανάληψη λέξεων και εκφράσεων.
5. Η απεραντολογία με τις φορτικές επαναλήψεις νοημάτων.
6. Η ανάμειξη της δημοτικής και της καθαρεύουσας.
7. Τα γραμματικά και συντακτικά λάθη. Η επισήμανσή τους πρέπει να γίνεται σύμφωνα με τους κανόνες που περιέχουν τα σχολικά εγχειρίδια (Νεοελληνική Γραμματική, Συντακτικό της νέας ελληνικής).

Θεώρηση του συνόλου

Η προσπάθεια για αξιολόγηση της έκθεσης με την πρόσθεση των επιμέρους βαθμών μπορεί να μην ανταποκρίνεται στο αίτημα για δίκαιη βαθμολόγηση. Ο ίδιος ο διορθωτής αισθάνεται πολλές φορές την ανάγκη να δει το γραπτό στο σύνολό του.

Άλλωστε περιεχόμενο, σχέδιο και μορφή, ουσιαστικά δεν διαχωρίζονται. Γι' αυτό, καλό είναι η βαθμολογία να στηρίζεται στη θεώρηση του συνόλου σε συνδυασμό με την εκτίμηση των επιμέρους στοιχείων.

Με την ευκαιρία αυτή μπορεί ο διορθωτής να λάβει υπόψη του και τη **γενική εικόνα του γραπτού**.

Θετικά στοιχεία θεωρούνται: η ευανάγνωστη γραφή, το καθαρογραμμένο γραπτό, η ορθή χρήση των σημείων στίξης, η ορθή διάκριση παραγράφων.

Αρνητικά στοιχεία είναι: η ακαταστασία του γραπτού, η κακή χρήση της στίξης, η έλλειψη παραγράφων, οι συχνές διαγραφές λέξεων και φράσεων, οι μουντζούρες.

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΑΡΘΡΟ

(κείμενο που δημοσιεύεται σε εφημερίδα τοπική ή σχολική, σε ιστοσελίδα κτλ)

- Τίτλος   απρόσωπο ύφος, γ' ενικό
-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ

A. Τυπική - Επίσημη

Ημερομηνία

Αξιότιμε κύριε Υπουργέ/ Αγαπητέ κύριε,

.....

.....

Μετά τιμής / Με εκτίμηση,
(ονοματεπώνυμο)
(υπογραφή)

B. Φιλική

Ημερομηνία

Αγαπητέ φίλε / Φίλε Πάτροκλε,

.....

.....

Με αγάπη/ Φιλικά,

ΛΟΓΟΣ/ΟΜΙΛΙΑ/ΕΙΣΗΓΗΣΗ

Προσφώνηση : Κύριοι σύνεδροι/ Αγαπητοί συμμαθητές/τριες / Αγαπητοί φίλοι/ Αγαπητό ακροατήριο/ Ελληνίδες- Έλληνες(πολιτικός λόγος)/ Αγαπητοί συμπολίτες/τύπισσες Κυρίες και κύριοι βουλευτές κτλ.

Τυπικό κλείσιμο: Ευχαριστώ για την προσοχή σας / Ευχαριστώ που με ακούσατε / Σας ευχαριστώ

- Σε προφορικές ομιλίες, κυρίως, ενδείκνυται να χρησιμοποιούμε διάσπαρτα στο κείμενό μας β' πρόσωπο και ερωτήσεις
- Μπορούμε να χρησιμοποιούμε α' ενικό και α' πληθυντικό πρόσωπο
- Συνιστώνται και επαναλήψεις στις προσφωνήσεις
- Στον πρόλογο αξιοποιούμε το δεδομένο του θέματος: π.χ. έχω βρεθεί στην εκδήλωση ... και εκπροσωπώ το σχολείο/ ως εκπρόσωπος του σχολείου μου/της χώρας μου κτλ.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

- Σύντομες συνήθως ερωτήσεις
- Οι απαντήσεις τις περισσότερες φορές αναλυτικές

επιμέλεια: Χριστίνα Πετρά

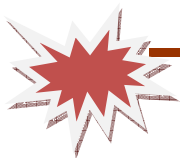
ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ

- Σε α' ενικό πρόσωπο
- Χωρίς προσφώνηση ή με την προσφώνηση : Αγαπητό ημερολόγιο
- Ημερομηνία
- Απλός καθημερινός λόγος

ΔΙΑΛΟΓΟΣ

- Τυπικός ή οικείος
- Οι απόψεις πρέπει να έχουν περίπου ίδια έκταση

ΟΔΗΓΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Το κείμενο είναι ένα σύνολο από λέξεις και έχει ένα αυτοτελές νόημα. Μια σοβαρή μεταβολή που έχει συντελεστεί στην εξέταση της ικανότητας των μαθητών να παράγουν κείμενο είναι η κατάργηση της παραδοσιακής έκθεσης ιδεών και η απαίτηση να γραφούν ποικιλία κειμένων εφαρμόζοντας τις γνώσεις από το σχολείο

Η πρόθεση του συγγραφέα πρέπει να είναι η διατύπωση:

- ⇒ Προβληματισμών
- ⇒ Απόψεων
- ⇒ Στοχασμών
- ⇒ Θέσεων
- ⇒ Στάσης

Για τη σύνθεση ενός κειμένου ο συγγραφέας πρέπει να ακολουθήσει κάποια στάδια:

1. διερεύνηση-κατανόηση του θέματος
2. στρατηγική-στόχοι-συγκέντρωση υλικού
3. σχεδιάγραμμα
4. γράψιμο
5. διόρθωση

Το πιο σημαντικό είναι να οργανώσω σωστά τις ιδέες μου και έπειτα να το γράψω. Ακολουθώ λοιπόν τα εξής βήματα:

1. διαβάζω (παραπάνω από μια φορές) το θέμα μου μέχρι να βεβαιωθώ ότι: αντιλαμβάνομαι το θέμα, γενικά ,το επικοινωνιακό πλαίσιο και τα 2 (συνήθως) ζητούμενα που συγκεκριμένα πρέπει να αναπτύξω
2. γράφω πρόχειρα τις ιδέες μου σε σχεδιάγραμμα
3. τις ελέγχω να όντως ανταποκρίνονται στο θέμα
4. τις ιεραρχώ
5. γράφω την έκθεση
6. την ελέγχω (2 φορές, μια ως προς το περιεχόμενο, μια ως προς τα ορθογραφικά, τόνους, συντακτικά κτλ.)
7. την παραδίδω

Άρα, χρειάζεται περισσότερος χρόνος για την προετοιμασία της έκθεσης προτού αρχίσω να γράφω!!!

ΤΥΠΟΙ ΠΡΟΛΟΓΩΝ:

1. γενική διαπίστωση. από τα γενικότερα στο ειδικό του θέματος
2. αντίθετη απόδειξη
3. ιστορική ανάδρομη-διαχρονική εξέταση του φαινομένου
4. διαπίστωση με εγκυρότητα, ρητό ή γνωμικό
5. διασάφηση λέξεων-ορών του θέματος
6. περιστατικό ή αφήγηση ενός γεγονότος που εμπεριέχει το θέμα
7. ερώτηση

ΤΥΠΟΙ ΕΠΙΛΟΓΩΝ:

1. συνοψίζει όσα έχουν γράψει στο κύριο μέρος
2. εξάγει συμπεράσματα
3. προτείνει κάτι σημαντικό για το θέμα
4. αποφθέγματα, φράσεις κύρους

ΛΕΚΤΙΚΗ ΣΥΝΔΕΣΗ

ΧΡΗΣΙΜΕΣ ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΘΕΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

- ⇒ παράλληλα, ακόμα, επιπλέον, ταυτόχρονα
- ⇒ πάνω στο σημείο αυτό θα μπορούσε ακόμα να προστεθεί...
- ⇒ αξίζει να επισημάνουμε το γεγονός ότι...
- ⇒ στους παράγοντες που προαναφέραμε θα πρέπει να συγκαταλέξει κάνεις και...
- ⇒ είναι ακόμα σημαντικό το γεγονός ...
- ⇒ άμεσα συνυφασμένο με...
- ⇒ εδώ αξίζει να αναφερθεί...
- ⇒ δε θα πρέπει να παραβλέψουμε και τη σημασία...
- ⇒ σε άμεση συνάρτηση με... βρίσκεται και ...
- ⇒ αξίζει στο σημείο αυτό να τονίσουμε...
- ⇒ ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και το...
- ⇒ θα πρέπει ακόμα να διευκρινίσουμε και να αποσαφηνιστούν και τα...
- ⇒ αξιοσημείωτο είναι και το γεγονός ότι ...
- ⇒ μια άλλη σημαντική παράμετρος που θα πρέπει να εξεταστεί είναι...
- ⇒ κρίνεται ωστόσο απαραίτητο να αναφέρουμε και το ...
- ⇒ πραγματικά, ως βασικότερη αίτια μπορεί κανείς να αναφέρει
- ⇒ μέσα σ' αυτό το κλίμα εντάσσεται και το...
- ⇒ Ενδεικτικά αναφέρουμε...
- ⇒ Δεν είναι δύσκολο να πιστοποιήσουμε το γεγονός ότι ...
- ⇒ Πέρα από τις γενικές αυτές διαπιστώσεις αξίζει να εξετάσουμε διεξοδικά...
- ⇒ Ευλόγα θα μπορούσε να υποστηριχτεί ότι...
- ⇒ Μια προσέχτηκη εξέταση του θέματος οδηγεί στο ακλόνητο συμπέρασμα ότι...
- ⇒ Σε μια αρχική προσέγγιση του θέματος αξίζει να επισημάνουμε...

- ⇒ Είναι ακόμα ανάγκη να λάβουμε υπόψη το γεγονός ότι...
- ⇒ Θα ήταν παράλειψη να μην αναφέρουμε ακόμα...
- ⇒ Μια άλλη παράμετρος, που δε θα πρέπει να διαφεύγει της προσοχής μας, είναι το γεγονός ότι...
- ⇒ Είναι σκόπιμο να εξετάσουμε στο σημείο αυτό...

Αντιθετικές εκφράσεις:

- Παρά το γεγονός ότι..
- Ωστόσο, αντίθετα, απεναντίας...
- Στην αντίθετη περίπτωση όμως...
- Παρ' όλα αυτά είναι γνωστό...
- Στον αντίποδα του βρίσκεται...
- Εύκολα διαπιστώνουμε την αντίθεση που υπάρχει ανάμεσα...
- Αν και ...ωστόσο..

Συμπερασματικές εκφράσεις:

- Συμπερασματικά,
- Εν κατακλείδι,
- Επαγωγικά σκεπτόμενοι διαπιστώνουμε ότι...
- Το συμπέρασμα που απορρέει από όλα αυτά...
- Τα γενικότερα συμπεράσματα που μπορούν να εξαρθούν από αυτή την κατάσταση είναι πάμπολλα και εξαιρετικά ενδιαφέροντα...
- Θα μπορούσαμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ...
- Επομένως, προκύπτει το συμπέρασμα ότι...
- Καταλήγοντας θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε...
- Οι γενικές αυτές διαπιστώσεις οδηγούν στο συμπέρασμα ότι...
- Συνοψίζοντας λοιπόν, θα μπορούσε να υποστηριχτεί...
- Απ' όλα τα παραπάνω εύκολα διαπιστώνεται λοιπόν πως...

Εκφράσεις για τα αίτια:

- Έχει πρωταρχική σημασία να αναζητήσουμε τα αίτια του ... προκειμένου να λάβουμε μετρά για την αντιμετώπιση του.
- Ένας πρωταρχικός παράγοντας από τον οποίο πηγάζει το ... είναι...
- Αναζητώντας τα γενεσιουργά αίτια του... εντοπίζουμε...
- Το... έχει τις πηγές της γένεσης του στο...
- Ένας παράγοντας που συντελεί στην λύση του προβλήματος ...
- Το πρόβλημα εκτείνεται ακόμα περισσότερο...
- Το... δημιουργεί τις κατάλληλες προϋποθέσεις για την εκδήλωση του προβλήματος που μας απασχολεί...
- Μεγάλο μέρος της ευθύνης μπορούμε ακόμα να επιρρίψουμε...
- Ίσως θα πρέπει να καταλογιστούν ευθύνες και στο...
- Γίνεται εύκολα αντιληπτή η αιτιατή σχέση που υπάρχει μέσα στο... και στο...

- Στην προσπάθεια μας να διερευνήσουμε τις αιτίες του φαινομένου είναι σκόπιμο να επισημάνουμε το ρόλο του...
- Οι ρίζες του προβλήματος μπορούν να εντοπιστούν ...
- Ένας άλλος παράγοντας που ευθύνεται για... είναι...
- Αδιαμφισβήτητα, ένας ακόμα παράγοντας που διαδραματίζει σημαντικό ρόλο...

Εκφράσεις για συνέπειες:

- ο Το πρόβλημα που μας απασχολεί έχει ποικίλες θετικές /αρνητικές συνέπειες τόσο στην ατομική όσο και στην κοινωνική ζωή. Συγκεκριμένα...
- ο Το... επιφέρει αρνητικά αποτελέσματα στην οικονομική/κοινωνική/πολιτιστική πραγματικότητα
- ο Τα τραγικά/καταστροφικά επακόλουθα του...γίνονται εύκολα αντιληπτά
- ο Αρκεί να ρίξουμε μια μάτια γύρω μας, για να αντιληφτούμε τον τραγικό αντίκτυπο του προβλήματος...
- ο Αναπόφευκτα επακόλουθα του ...είναι...
- ο Το ...γίνεται ανασταλτικός παράγοντας /παράγοντας οπισθοδρόμηση
- ο Η τάδε συνέπεια είναι επακόλουθο/παρεπόμενο/απότοκο ...
- ο Ως απόρροια...
- ο Στο σημείο αυτό κρίνεται σημαντικό να αναφερθούν και κάποιες άλλες, λιγότερο φανερές, ίσως, συνέπειες...

Εκφράσεις για τρόπους αντιμετώπισης:

- Όπως σε κάθε προβληματική κατάσταση/πρόβλημα, έτσι και στην περίπτωση αυτή, δεν αρκεί να αναλωνόμαστε στην επίρριψη ευθυνών και στην αναζήτηση αιτιών, αλλά όλα τα παραπάνω αποκτούν νόημα όταν οδηγούν και στην εξεύρεση λύσεων.
- Είναι επιτακτική ανάγκη να ληφθούν άμεσα και δραστικά μετρά για την αντιμετώπιση/καταπολέμηση/άμβλυνση του...
- Είναι πρωταρχικό καθήκον όλων μας να ανταποκριθούμε στο κάλεσμα των καιρών/στο αίτημα της εποχής μας για...
- Η λήψη αμέσων και αποτελεσματικών μέτρων προβάλλει την επιτακτική αναγκαιότητα, ώστε να επιλυθεί το πρόβλημα
- Η ευαισθητοποίηση και η άμεση κινητοποίηση δεν αφορά τους κρατικούς φορείς , αλλά αποτελεί καθήκον του κάθε πολίτη. Για να γίνουμε πιο συγκεκριμένοι...

ΤΟΜΕΙΣ ΑΝΤΛΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΩΝ

⇒ Χωρίς να είναι εφικτό ούτε και θεμιτό να αντικατασταθεί η δημιουργικότητα και η φαντασία του μαθητή/τριας, ωστόσο, ακόμα και στο «δύσκολο» κομμάτι της εύρεσης επιχειρημάτων για το θέμα που πραγματευόμαστε συχνά βοηθά να σκεφτόμαστε:

Α. τη σύνδεση του θέματός με όλα τα προηγούμενα που έχουμε δει μέχρι στιγμής

(π.χ. στη Β' λυκείου, στη θεματική ενότητα που μελετώνται ο ρατσισμός, τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις, μπορεί ο/η μαθητής/τρια να αναζητήσει αίτια, συνέπειες και τρόπους αντιμετώπισης αυτών σκεπτόμενος/η τη σύνδεσή τους με τα προηγούμενα: ΜΜΕ ως 4^η εξουσία, παραπληροφόρηση, τη μη τήρηση της δημοσιογραφικής δεοντολογίας κτλ.

Β. τους παρακάτω τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας:

Οικονομικός	Ηθικός
Πολιτικός	Ψυχολογικός
Πολιτιστικός	Τεχνολογικός/επιστημονικός
Κοινωνικός	Θρησκευτικός
Εκπαιδευτικός	Οικολογικός
Πνευματικός	Διεθνής κοινότητα

Γ. τους φορείς κοινωνικοποίησης (τις κοινωνικές εκείνες ομάδες που συμβάλλουν στη διαμόρφωση της προσωπικότητας, του ηθικού και αξιακού κώδικα, των πνευματικών οριζόντων, της κριτικής ικανότητας κτλ. του ατόμου, από την παιδική του ηλικία και δια βίου)

Οικογένεια

Σχολείο/εκπαίδευση (η παιδεία είναι ευρύτερη έννοια και καλλιεργείται από όλους)

Κοινωνικός περίγυρος (παρέες, φίλοι, συγγενείς)

Μ.Μ.Ε.

Τεχνολογία/διαδίκτυο

Πνευματικοί άνθρωποι/διανοούμενοι

Πολιτεία/κράτος

Θρησκεία

Και το ίδιο το άτομο

Αντιμέτωπιση των σύγχρονων προβλημάτων.
Συμβολή των φορέων κοινωνικοποίησης του ατόμου:

Οικογένεια

Σχολείο

Κρατική ηγεσία/ πολιτεία

ΜΜΕ

Πνευματικοί άνθρωποι

⇒ Όταν ζητείται σε ένα θέμα έκθεσης η πραγμάτευση των αιτιών και των πιθανών τρόπων επίλυσης, άμβλυνσης κάποιου φαινομένου/προβλήματος (π.χ. στερεότυπα) μπορούμε να αντλήσουμε επιχειρηματολογία σκεπτόμενοι «πως ευθύνονται ή τι λάθος ή τι δεν κάνουν» οι φορείς κοινωνικοποίησης και να αντιστρέψουμε τις προβληματικές καταστάσεις για να βρούμε λύσεις στη συνέχεια. Μερικά προβλήματα και ιδέες για λύσεις παρατίθενται παρακάτω:

(Σημαντικό είναι, όταν ζητούνται τρόποι αντιμετώπισης, να μη γράφουμε μόνο τι πρέπει να γίνει, αλλά και το πώς)

Οικογένεια:

Προβλήματα: έλλειψη ελεύθερου χρόνου λόγω υποχρεώσεων όλων, άγχος που οδηγεί σε ξεσπάσματα, ενδοοικογενειακές συγκρούσεις, ενδοοικογενειακή βία, χωρισμένοι γονείς, εργαζόμενες μητέρες, απομάκρυνση από οικογενειακές παραδόσεις, κρίση του θεσμού της οικογένειας, τα διαζύγια αποτελούν συχνό φαινόμενο.

Τρόποι αντιμετώπισης: Αφίερση αρκετού και ουσιαστικού ελεύθερου χρόνου στα παιδιά, με τα παιδιά, συνεχής διάλογος, νουθεσία, παροχή ερεθισμάτων, περιθώριο αυτενέργειας, μετάγγιση αξιών/ αρχών, σεβασμός στην προσωπικότητα του παιδιού, κατανόηση των προβληματισμών του, το σπίτι ως χώρος αλληλοσεβασμού, δήλωση της αγάπης των γονέων προς τους εφήβους

Σχολείο:

Προβλήματα: Έλλειψη διαλόγου και ουσιαστικής επαφής μεταξύ διδασκόντων-διδασκομένων, βαθμοθηρία, έλλειψη διαθεματικότητας και σύνδεσης της γνώσης με την πραγματικότητα και την επικαιρότητα, τενοκρατική παιδεία εις βάρος της ανθρωπιστικής, συνεχείς αλλαγές που οδηγούν σε απαξίωσή του, πτυχίο: πανάκεια, τυποποίηση της διδασκαλίας, δάσκαλοι που δεν εμπνέουν τους μαθητές, αποστήθιση γνώσεων, βαθμοθηρία, το σχολείο ως θεσμός αδυνατεί να εκπληρώσει τους πολυποίκιλους στόχους του, ο ρατσιστική αντιμετώπιση των Ελλήνων μαθητών προς τους μετανάστες μαθητές

Τρόποι αντιμετώπισης: μαθητοκεντρικό σύστημα, νέος ρόλος δασκάλου, σύγχρονα μέσα διδασκαλίας, χρήση οπτικοακουστικών μέσων, συνεχής παρακολούθηση επιμορφωτικών σεμιναρίων από τους εκπαιδευτικούς,, σχολικός και επαγγελματικός προσανατολισμός, πολιτιστικές δραστηριότητες στο χώρο του σχολείου (πρωτοβουλία των μαθητών), διαπολιτισμικό σχολείο, ευρωπαϊκή διάσταση της παιδείας, σχολείο ανοικτό προς την κοινωνία, τοπική πρώτα και ευρύτερη, διαθεματική προσέγγιση όλων των μαθημάτων και επικαιροποίηση των γνώσεων

Δια βίου μάθηση/ εκπαίδευση, αυτομόρφωση: μια συνεχής, δυναμική διαδικασία, όχι στατική, απαραίτητη σε όλους για τη συνεχή ενημέρωση, εκσυγχρονισμό και εμπλουτισμό των γνώσεων. Απαραίτητος και για τους εκπαιδευτικούς ώστε συνεχώς να ενημερώνουν τις παιδαγωγικές μεθόδους.

ΜΜΕ:

προβλήματα: Παραπληροφόρηση, προπαγάνδα, μη τήρηση των κανόνων δημοσιογραφικής δεοντολογίας, ποσότητα μηνυμάτων διαφορετικού περιεχομένου αμφιβόλου ποιότητας, “στήσιμο” των ειδήσεων που προκαταβάλλουν την κρίση του δέκτη, εξυπηρέτηση μεγάλων συμφερόντων των

πολιτικών παρατάξεων, τα ΜΜΕ πορεύονται με μοναδική πυξίδα το κέρδος και όχι την ενημέρωση του πολίτη, εμπορευματοποίηση των ΜΜΕ, το κοινό χειραγωγείται μέσω της τηλεόρασης, οι εκπομπές ενισχύουν την αντιπνευματικότητα της εποχής, η πολυφωνία αποκαρκτηρίζει τα τηλεοπτικά παράθυρα.

Τρόποι αντιμετώπισης: Αντικειμενικότητα, αμεροληψία, ποικιλία θεματολογίας, τήρηση δημοσιογραφικής δεοντολογίας, διασταύρωση πηγών, προβολή προτύπων κι όχι μόνο ειδώλων, αποφυγή λαϊκισμού και χρήσης της γλώσσας για εντυπωσιασμό και υψηλή τηλεθέαση/νούμερα, προβολή πνευματικών ανθρώπων, ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης

Πολιτεία- κράτος:

Προβλήματα: Γραφειοκρατία που παραλύει την εύρυθμη λειτουργία του κράτους, συγκεντρωτισμός της εξουσίας, δημοκόποι πολιτικοί, αναξιοκρατικά φαινόμενα, αναβίωση πολιτικών παθών, διεφθαρμένα πολιτικά πρόσωπα, πολιτική διαφθορά, ακόρεστη μανία για την κατοχή αξιωμάτων εκ μέρους των πολιτικών, έργα βιτρίνας τα δημόσια έργα και όχι έργα υποδομής, πολιτικές πρακτικές που επιβεβαιώνουν την απαξίωση των πολιτικών ταγών, προσωποπαγή κόμματα

Τρόποι αντιμετώπισης: Αξιοκρατία, ουσιαστική δημοκρατία που πηγάζει από το λαό, προτεραιότητα του συνολικού συμφέροντος και καλού, συνειδητοποίηση ότι το κράτος αποτελείται από όλους, άρα οι ενέργειες του καθενός έχουν επίδραση στη λειτουργία του κρατικού μηχανισμού, κράτος δικαίου κι όχι ιεραρχικών δομών, πρόνοια, ειδικά για τις ευαίσθητες κοινωνικά ομάδες, κίνητρα για νεανική επιχειρηματικότητα, για εξειδίκευση και μετεκπαίδευση, δομές δια βίου μάθησης

Πνευματικοί άνθρωποι/ταγοί/άνθρωποι του πνεύματος:

Προβλήματα: εποχή υλισμού και απομάκρυνση από την πνευματικότητα, έλλειψη σημαντικών και ξεχωριστών προσωπικοτήτων, εποχή του μετρίου και της ατομικότητας, αποστασιοποίηση και αδιαφορία των διανοούμενων, απογοήτευση και παραίτησή τους από κάθε προσπάθεια για λύση, δεν προβάλλονται από τα ΜΜΕ

Τρόποι αντιμετώπισης: προβολή τους από τα Μέσα, αφύπνιση των συνειδήσεων και ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης μέσα από το έργο τους κι από την τοποθέτησή τους σχετικά με τα ζητήματα της επικαιρότητας και τα προβλήματα των καιρών, πρέπει να αποτελέσουν τους φωτεινούς οδοδείκτες που θα δείξουν το πρόβλημα και τη λύση του, θα απαλλάξουν από προκαταλήψεις και δεισιδαιμονίες. Πώς; : μέσα από το έργο τους (μουσική, λογοτεχνία, ακαδημαϊκό βήμα), αρθρογραφία στον παραδοσιακό ή ηλεκτρονικό Τύπο, συμμετοχή σε εκπομπές (με την προϋπόθεση ότι τους καλούν), δημόσιες συζητήσεις διοργανωμένες από δήμους και τοπικούς φορείς, ανάληψη ηγετικών θέσεων σε τοπικό και εθνικό επίπεδο, επισκέψεις σε σχολεία και πανεπιστημιακά ιδρύματα

Άτομο:

Προβλήματα: ατομικισμός, αδιαφορία για τα κοινά, αποστασιοποίηση, αποξένωση, υλιστικό πρότυπο ζωής, αποδυνάμωση κριτικής ικανότητας, παθητικότητα, αποχαύνωση και υπνωτισμός μπροστά από μια οθόνη, αποπολιτικοποίηση, αυτοματοποίηση-μηχανοποίηση, απομάκρυνση από τη φύση, άγχος, γρήγοροι -ασθματικοί ρυθμοί ζωής, θεοποίηση του χρήματος, εγωπάθεια

Τρόποι αντιμετώπισης: ευαισθητοποίηση, κατανόηση της ανάγκης προτεραιότητας του συνόλου και της κοινωνικής ευημερίας ώστε να είναι ευτυχισμένο και το ίδιο, πολιτικοποίηση,

ανθρωπισμός, επιστροφή στον άνθρωπο-στο εμείς, εθελοντισμός, επανιεράρχιση αξιών, διασταύρωση πληροφοριών, εύρεση και ορθή αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου, αυτοκριτική-αυτογνωσία

Απαραίτητη είναι, τέλος, η συνεργασία των φορέων. Η αποσπασματική δραστηριοποίηση μεμονωμένων ατόμων ή φορέων δεν μπορεί να έχει το ίδιο αποτέλεσμα, όσο η διαρκής και συστηματική δραστηριοποίησή τους και οι συνδυασμένες ενέργειες.

Βιβλιογραφία:

*Κωστάλα Τ. - Καμαργιάδης Ν (1995). , Έλλογη Σκέψη, εκδ. Κορφή, Αθήνα
Καμαργιάδης Ν. Σερπάνου Αγγελική (2006), Κοινός νους, εκδ. Ελληνοεκδοτική, Αθήνα
Καψάλης Γ., ?διδασκαλία της Έκθεσης. Η παράγραφος, εκδ. Σαββάλας, Αθήνα
Μπαμπινιώτης Γ, Λεξικό της Ν. Ελληνικής γλώσσας_*

ΤΑ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

A. ΗΘΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ:

1. **ΚΡΙΣΗ ΗΘΙΚΩΝ ΑΞΙΩΝ:** αξίες και ιδανικά του παρελθόντος τείνουν στη σημερινή εποχή να καθούν χωρίς να αντικαθίστανται. Η έλλειψη αξιών είναι εμφανής.
2. **ΑΛΛΟΤΡΙΩΣΗ:** ο άνθρωπος χάνει κάποια στοιχεία της προσωπικότητάς του. Αποξενώνεται από τον εαυτό του, τους άλλους, την εργασία, τη φύση.
3. **ΕΛΛΕΙΨΗ ΧΑΡΑΣ ΤΟΥ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΥ:** το φαινόμενο της εξειδίκευσης εμποδίζει το σημερινό άνθρωπο να νιώσει τη χαρά της δημιουργίας στο χώρο εργασίας του.
4. **ΑΠΑΝΘΡΩΠΟΙΗΣΗ:** σήμερα ο άνθρωπος δεν αντιμετωπίζεται σαν αξία, αλλά θεωρείται το μέσο για την επίτευξη κάποιου σκοπού. Καταπατούνται σε παγκόσμιο επίπεδο τα ανθρώπινα δικαιώματα.
5. **ΑΝΤΙΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΝΕΥΜΑ:** ο σύγχρονος άνθρωπος ενδιαφέρεται για το «εγώ» και όχι για το «εμείς». Θεωρεί πως το ατομικό συμφέρον αντιδιαστέλλεται προς το κοινωνικό.
6. **ΑΠΟΞΕΝΩΣΗ:** οι άνθρωποι δεν επικοινωνούν μεταξύ τους. Κυριαρχεί η ιδιοτέλεια, η ανασφάλεια, η αδιαφορία για το συνάνθρωπο, με αποτέλεσμα οι ανθρώπινες σχέσεις να μετατρέπονται σε τυπικές, απρόσωπες, επιδερμικές.
7. **ΒΙΑ - ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ:** οι απρόσωπες σχέσεις - οι ανταγωνιστικές τάσεις οδηγούν τους ανθρώπους σε αποκλίνουσα συμπεριφορά, με αποτέλεσμα να εμφανίζονται φαινόμενα κοινωνικής παθολογίας.
8. **ΚΑΤΑΠΑΤΗΣΗ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ:** ο άνθρωπος αντιμετωπίζει το συνάνθρωπό του ως μέσο και όχι ως σκοπό.
9. **ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΔΙΑΦΟΡΙΑ - ΑΤΟΜΙΚΙΣΜΟΣ:** οι άνθρωποι αδιαφορούν για τα «κοινά», δεν ενεργούν συλλογικά για την επίλυση των προβλημάτων που απασχολούν την κοινωνία.
10. **ΑΝΤΙΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΣΤΑΣΗ - ΞΕΝΟΜΑΝΙΑ:** άρνηση της πολιτιστικής παράδοσης σημαίνει απώλεια της ιστορικής - εθνικής μνήμης, απώλεια της εθνικής ταυτότητας. Από την άλλη πλευρά η άκριτη υιοθέτηση πνευματικών και υλικών προϊόντων ξένων λαών οδηγεί στον εθνικό εκφυλισμό.
11. **ΧΑΣΜΑ ΓΕΝΕΩΝ:** οι ιδεολογικές αντιθέσεις μεταξύ των νέων και των μεγαλύτερων σε ηλικία ανθρώπων, αποτελούν συχνό φαινόμενο μέσα στα πλαίσια της κοινωνίας.
12. **ΕΛΛΕΙΨΗ ΕΛΕΥΘΕΡΟΥ ΧΡΟΝΟΥ:** οι αυξημένες απαιτήσεις της σύγχρονης καταναλωτικής κοινωνίας ανάγκασαν τον άνθρωπο να αφιερώνει ολοένα και περισσότερο χρόνο

επιμέλεια: Χριστίνα Πετρά

στην άσκηση του επαγγέλματός του. Η επίπονη και εξουθενωτική εργασία περιορίζει τον ελεύθερο χρόνο.

Β. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ:

1. **ΕΛΛΕΙΨΗ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ - ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ:** οι εξειδικευμένοι επαγγελματίες και επιστήμονες είναι πνευματικά μονομερείς. Γνωρίζουν μόνο το αντικείμενο με το οποίο ασχολούνται λόγω έλλειψης γενικής παιδείας.

2. **ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΜΟΝΟΜΕΡΕΙΑ - ΦΑΝΑΤΙΣΜΟΙ:** σήμερα κυριαρχεί ο φανατισμός κάθε μορφής, ιδεολογικός - πολιτικός - κοινωνικός - θρησκευτικός, άμεση απόρροια της πνευματικής μονομέρειας.

3. **ΜΑΖΟΠΟΙΗΣΗ - ΠΑΘΗΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ:** οι αλλοτριωτικές συνθήκες ζωής κάνουν τους ανθρώπους να χάνουν τα ατομικά τους χαρακτηριστικά, να γίνονται «μαζάνθρωποι».

4. **ΧΕΙΡΑΓΩΓΗΣΗ ΜΑΖΩΝ:** οι άνθρωποι έχουν χάσει τα ατομικά τους χαρακτηριστικά, έχουν τυποποιηθεί, έχουν τις ίδιες προτιμήσεις, τις ίδιες ανάγκες, κάνουν τις ίδιες επιλογές. Οι ανάγκες τους προβλέπονται εύκολα και υπάρχουν κάποιοι που το εκμεταλλεύονται.

5. **ΣΤΑΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ:** η υπέρμετρη ανάπτυξη του υλικού πολιτισμού οδηγεί σε στασιμότητα τον πνευματικό. Είναι αυτό που ονομάζουμε υποκουλτούρα.

6. **ΕΜΠΟΡΕΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ:** στη σημερινή κοινωνία όπου τα πάντα είναι αντικείμενο εμπορίου και συναλλαγών, η τέχνη και η επιστήμη τείνουν να χάσουν το πραγματικό περιεχόμενό τους.

Γ. ΥΛΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ:

1. **ΚΑΤΑΝΑΛΩΤΙΣΜΟΣ:** οι άνθρωποι δεν επιθυμούν να ικανοποιήσουν μόνο τις πρωτογενείς ανάγκες τους, αλλά επιδιώκουν να εξυπηρετήσουν και τις διαρκώς αυξανόμενες δευτερογενείς ανάγκες τους. Η υπερκατανάλωση οφείλεται στη λανθασμένη ιεράρχηση των αναγκών.

2. **ΑΝΕΡΓΙΑ:** ο οικονομικός παράγοντας καθορίζει την κοινωνική διαστρωμάτωση. Το φαινόμενο της ανεργίας διαταράσσει την ομαλή λειτουργία του σύγχρονου καπιταλιστικού συστήματος και δημιουργεί κοινωνικές ανισότητες.

επιμέλεια: Χριστίνα Πετρά

3. ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ: η ρύπανση, η μόλυνση, η ενεργειακή κρίση, η εξάντληση των φυσικών πόρων συνιστούν το πρόβλημα. Όταν ο άνθρωπος στρέφεται εναντίον της φύσης, ουσιαστικά στρέφεται εναντίον του εαυτού του.

4. ΑΣΤΥΦΙΛΙΑ: ερήμωση της υπαίθρου, συσσώρευση πληθυσμού στα μεγάλα αστικά κέντρα.

5. ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ: μάστιγα των σύγχρονων κοινωνιών με αρνητικότερες συνέπειες για τους ανθρώπους και κυρίως τους νέους.

<http://www.kks.gr/images/EK/ta.spoud.doc>

ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ- ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΑ, ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΑ ΛΑΘΗ

⇒ Επειδή τα τελευταία ειδικά χρόνια παρατηρούνται ολοένα και περισσότερα ορθογραφικά λάθη, από άγνοια μάλιστα, καθώς και λάθη στη χρήση των σημείων στίξης και του τελικού ν, παρατίθενται παρακάτω κάποιοι βασικοί κανόνες:

Τα σημεία στίξης

τελεία, άνω τελεία, κόμμα, ερωτηματικό, θαυμαστικό, άνω και κάτω τελεία, παρένθεση, αγκύλες, αποσιωπητικά, παύλα, διπλή παύλα, εισαγωγικά

1. Τελεία (.)

Στο τέλος της πρότασης.

Σε συντομογραφίες.

Σε μεγάλους αριθμούς, στη δήλωση της ώρας.

Αποφεύγεται σε τίτλους, επικεφαλίδες, επιγραφές.

2. Άνω τελεία (·)

Χωρίζει ομάδες προτάσεων.

Πριν από πρόταση που επεξηγεί ή έρχεται σε αντίθεση με την προηγούμενή της.

Μετά την άνω τελεία αρχίζουμε με μικρό γράμμα.

3. Κόμμα (,)

το πιο συχνό και το πιο δύσκολο σημείο στίξης

Το κόμμα χρησιμεύει για να χωρίζονται:

Ι. Μέσα στην πρόταση:

α) Όμοιοι όροι, δηλαδή υποκείμενα, αντικείμενα, κατηγορούμενα, προσδιορισμοί κλπ.:

β) Οι μετοχικές προτάσεις, όταν είναι επεξηγήσεις ή όταν είναι πολύ μεγάλες.

γ) Τα ρήματα που έχουν το ίδιο υποκείμενο, όταν είναι ασύνδετα, χωρίζονται με κόμμα.

δ) Επίθετα που αναφέρονται στο ίδιο ουσιαστικό. Χωρίζεται με κόμματα η παράθεση και η επεξήγηση.

ε) Η κλητική προσφώνηση.

στ) Τα αρνητικά ή βεβαιωτικά μόρια και επιρρήματα στην αρχή της πρότασης.

II. Μέσα στην περίοδο:

α) Χωρίζονται με κόμμα οι δευτερεύουσες από τις κύριες προτάσεις, εκτός εάν αποτελούν αντικείμενο ή υποκείμενο ρήματος.

Συγκεκριμένα χωρίζονται:

οι αιτιολογικές

οι αποτελεσματικές, συμπερασματικές

οι υποθετικές

οι εναντιωματικές

οι χρονικές

οι τελικές (εκτός όταν εισάγονται με το να)

οι αναφορικές που δεν είναι απαραίτητο συμπλήρωμα της κύριας

Δε χωρίζονται

οι ειδικές (εκτός αν είναι επεξήγηση ή βρίσκεται πριν από την κύρια).

οι πλάγιες ερωτήσεις (εκτός αν βρίσκεται πριν από την κύρια).

οι διστακτικές/ ενδοιαστικές

οι αναφορικές που είναι απαραίτητο συμπλήρωμα της κύριας

β) Χωρίζονται με κόμμα οι κύριες αντιθετικές προτάσεις, όταν συνδέονται με αντιθετικούς συνδέσμους.

γ) Πριν από το και.

Όταν μεσολαβεί δευτερεύουσα πρόταση.

Όταν το και ενώνει όλα τα προηγούμενα με το παρακάτω ή ενώνει με διαφορετικό τρόπο.

Όταν ευκολύνεται το σωστό διάβασμα.

Οι κανόνες για το κόμμα, όπως και οι κανόνες για τη στίξη γενικά, δεν είναι απόλυτοι. Κάποτε παραλείπουμε ένα κόμμα που κανονικά θα έπρεπε να μπει, ή θέτουμε ένα κόμμα εκεί που κανονικά θα παραλειπόταν, **για να αποφύγουμε παρεξηγήσεις.**

4. Ερωτηματικό (;)

Στο τέλος ερωτηματικής φράσης.

Δε σημειώνεται στην πλάγια ερώτηση.

Σε χωριστές ερωτήσεις, σημειώνεται ερωτηματικό στην καθεμιά.

Μέσα σε παρένθεση (;) δείχνει ειρωνεία, αμφιβολία.

5. Θαυμαστικό (!)

Στο τέλος της πρότασης που εκφράζει θαυμασμό.

Μέσα στην πρόταση μετά από επιφωνηματική φράση.

Μέσα σε παρένθεση για να δείξει απορία.

Μέσα στα εισαγωγικά όταν ανήκει στα λόγια που περικλείονται.

Το ερωτηματικό και το θαυμαστικό έχουν λογική και συναισθηματική αξία. Μετά το ερωτηματικό ή το θαυμαστικό αρχίζουμε με κεφαλαίο, εκτός αν η συνέχεια συνδέεται άμεσα με τα προηγούμενα («Πού είσαι;» ρώτησε ξαφνικά).

6. Άνω και κάτω τελεία (:)

Χρησιμοποιείται για να εισάγει ευθύ λόγο ή κατάλογο πραγμάτων.

Έπειτα από πρόταση που αναφέρει γνωμικό ή παροιμία.

Η λέξη που ακολουθεί τη διπλή τελεία γράφεται με κεφαλαίο, όταν η διπλή τελεία έχει θέση τελείας, (με μικρό, όταν η φράση που περιέχεται σε εισαγωγικά αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της πρότασης).

7. Παρένθεση (())

Απομονώνει λέξη ή φράση που συμπληρώνει το νόημα, αλλά μπορεί και να παραληφθεί.

Αναφέρονται οι παραπομπές.

Αν το κείμενο μέσα στην παρένθεση αρχίζει με κεφαλαίο, η τελεία μπαίνει πριν κλείσει η παρένθεση.

8. Αγκύλες ([])

Χρησιμοποιούνται όταν θέλουμε να βάλουμε νέα παρένθεση μέσα σε παρένθεση.

9. Αποσιωπητικά (...)

Είναι πάντοτε τρεις (και όχι περισσότερες) τελείες.

Δηλώνουν ατελή πρόταση.

Χρησιμοποιούνται όταν αναμένεται να ξαφνιαστεί ο αναγνώστης.

10. Παύλα ( ) μεγαλύτερη από το ενωτικό (-)

Εισάγει αλλαγή προσώπου σε διάλογο.

Δείχνει μεγαλύτερη αντίθεση προηγούμενων και επόμενων.

Δείχνει απότομη αλλαγή, ανακολουθία στη φράση.

Ύστερα από τελεία για μεγαλύτερο σταμάτημα.

Για να υποδηλωθεί ότι η φράση έμεινα ατέλειωτη, όπως με τα αποσιωπητικά.

11. Διπλή παύλα

Εξηγεί ή συμπληρώνει τα λεγόμενα, όταν θεωρείται τόσο σημαντική, ώστε να μην μπορεί να χρησιμοποιηθεί παρένθεση, ενώ το κλείσιμό της σε κόμματα θα δημιουργούσε ασάφεια.

Πρέπει να γίνεται διάκριση μεταξύ παύλας και ενωτικού.

12. Εισαγωγικά («»)

Λόγοι τρίτων που αναφέρονται όπως ειπώθηκαν.

Ρητά, φράσεις, κ.λ.π. που δεν ανήκουν στη συνηθισμένη γλώσσα.

Τίτλοι βιβλίων, εφημερίδων, πλοίων, κ.λ.π.

Στην περίπτωση που χρειάζονται εισαγωγικά μέσα σε κείμενο που είναι σε εισαγωγικά, τότε χρησιμοποιούνται τα “διπλά κόμματα”.

Τα εισαγωγικά δε χρειάζονται σε λέξεις που τυπώνονται με διαφορετικούς χαρακτήρες.

Η τελεία, η άνω τελεία αλλά και το κόμμα σημειώνονται έξω από τα εισαγωγικά, ενώ το ερωτηματικό και το θαυμαστικό μέσα σε αυτά, εκτός αν τα συγκεκριμένα σημεία στίξης δεν ανήκουν στο κείμενο που βρίσκεται μέσα στα εισαγωγικά, οπότε σημειώνονται έξω από αυτά.

Το τελικό ν

τον άνδρα – το διακόπη

τον καιρό – το συμμαθητή

την πόλη – τη χώρα

δεν ξέρω – δε πέρασα

μην ακούς – μη μιλάς

Σε μερικές λέξεις άλλοτε φυλάγεται το τελικό τους ν κι άλλοτε χάνεται. Οι λέξεις αυτές είναι το άρθρο **τον, την**, το αριθμητικό και αόριστο άρθρο **έναν**, η προσωπική αντωνυμία του τρίτου προσώπου **αυτήν, την** και τα άκλιτα **δεν, μην**.

i) **Διατηρούν το τελικό ν**, όταν η ακόλουθη λέξη αρχίζει από φωνήεν, σύμφωνο στιγμιαίο ή διπλό:

Φωνήεν ή από τα

κ, π, τ

μπ, ντ, γκ, τς, τζ

ξ, ψ

τον άνεμο

μην έλθεις

δεν είδα

την πρόλαβα

έναν καιρό

δεν μπορώ

μην κάθεις

αυτήν έλεγα

τον ξένο

τον παίκτη

την μπάλα

τον ψεύτη

ii) Χάνουν το τελικό ν, όταν η ακόλουθη λέξη αρχίζει από σύμφωνο εξακολουθητικό:

γ, β, δ, χ, φ, θ, μ, ν, λ, ρ, σ, ζ

τη γάτα

το λεκέ

δε γράφω

δε με ρώτησες

τη χαρά

τη νίκη μη φοβηθείς

μη σταματήσουμε

το φόβο

τη ζώνη

μη ρωτήσεις

αυτή θέλω

Συνηθισμένα ορθογραφικά λάθη

Σωστό

αλλεργία
γενέθλια
διακεκριμένος
δωσίλογος
εισητήριο
Ευριπίδης
καθετί
κάθισα
καμία ή καμιά
κατάλυμα
καταχώριση
Οτιδήποτε (ό,τι)
πληροί
πώρωση
συμπόνια
συγκρητισμός
συνωμότης
Ψιθυρίζω
Προβάλλω
Να προβάλλω
Θα προβάλλω
Επίσης
Επειδή
Έλλειψη
Έλλειμμα
διαδίκτυο

Λάθος

αλεργία
γεννέθλια
διακεκριμένος
δοσίλογος
εισητήριο
Ευρυπίδης
κάθε τι
κάθησα
καμμία ή καμιά
κατάλυμμα
καταχώρηση
ο,τιδήποτε
πληρεί
πόρωση
συμπόνοια
συγκριτισμός
συνομώτης
Ψυθυρίζω
Προβάλω
Να προβάλλω
Θα προβάλλω

Έλειψη
Έλλειμα/έλλειμα
διαδίκτιο

ΠΡΟΣΟΧΗ!!

οφείλω, όφελος *αλλά* ωφελώ, επωφελής

γενικός άτυπος κανόνας για την κατάληξη -τε/ται και -με/μια:

⇒ όταν το υποκείμενο του ρήματος είναι **εμείς και εσείς**, τότε γράφεται με **ε, -με, -τε**

π.χ. **εμείς γράφουμε, εσείς γράφετε**

⇒ και σε όλες τις άλλες περιπτώσεις (**εγώ,εσύ, αυτός/η-ο, αυτοί**) γράφεται με **αι, -μαι και -ται** π.χ. **εγώ γράφομαι, εσύ γράφεσαι, αυτός γράφεται, αυτοί γράφονται**

Λάθη στη χρήση των επιρρημάτων

Σωστό

απλά = με απλά λόγια

αδιακρίτως = ανεξάρτητα από

άμεσα = χωρίς να μεσολαβήσει κάποιος ή κάτι

έκτακτα =έξοχα, θαυμάσια, υπέροχα

ενδεχομένως = ίσως

ευχαρίστως = πρόθυμα

κατ' αρχάς = αρχικά, αρχικώς

προηγούμενος = πριν

Λάθος

απλώς = μόνο

αδιάκριτα = χωρίς διακριτικότητα, τακτ

αμέσως= τώρα

εκτάκτως = ξαφνικά

ενδεχόμενα = πληθυντικός του ουσιαστικού ή επιθέτου

ευχάριστα = πληθυντικός του ουσιαστικού ή επιθέτου

καταρχήν = βασικά, κατά βάση, όσον αφορά την ουσία

Προηγούμενα = πληθυντικός του ουσιαστικού ή επιθέτου

Λάθη σε καθιερωμένες εκφράσεις από το γλωσσικό παρελθόν

Σωστό

“**εκ των ων ουκ άνευ(sine qua non)**” = αναφέρεται σε πράγμα, στοιχείο ή ιδιότητα, που είναι απαραίτητα ή αναντικατάστατα σε κάτι ή για κάτι
εξ ολοκλήρου = ολοκληρωτικά.

αυτολεξεί= με τις ίδιες ακριβώς λέξεις

Λάθος

“**εκ των ουκ άνευ**”

εξολοκλήρου

αυτολεξί

μέτρον άριστον

κτήμα ες αεί = κάτι που το έχει κάποιος για πάντα

“τα αγαθά κόποις κτώνται” = τα αγαθά αποκτούνται με κόπο

υπέρ το δέον = παραπάνω από όσο πρέπει

εκ βαθέων(π.χ. εξομολόγηση) = από τα βάθη

όσον αφορά = σχετικά με

Ανέκαθεν = από πάντα (-θεν = από)

Αμφότεροι = και οι δύο

παν μέτρον άριστον

κτήμα εσαιί

“τα αγαθά κόπους κτώνται”

υπέρ του δέοντος

εκ βάθους ή εκ βαθών

ως αναφορά

από ανέκαθεν ή εξ από ανέκαθεν

αμφότεροι και οι δύο

Σωστοί τύποι της προστακτικής

Σωστό

εγκατάλειψέ το

κατάθεσέ τα

υπόγραψε

αντίγραψε

υπόθεσε

μετάβαλε

ανάστειλε

ανάγγειλε

διάγραψε

διάταξε

επίμεινε

απόβαλε

απόκλεισε

ανάπτυξε

επίλεξε

μετάτρεψε

Λάθος

εγκατέλειψέ το

κατέθεσέ τα

υπέγραψε

αντέγραψε

υπέθεσε

μετέβαλε

ανέστειλε

ανήγγειλε

διέγραψε

διέταξε

επέμεινε

απέβαλε

απέκλεισε

ανέπτυξε

επέλεξε

μετέτρεψε

Συχνά φωνολογικά λάθη

Σωστό

αγοραπωλησία
άρδευση
αρχαιρεσίες
ιστιτούτο
κοινοτοπία
κομπλιμέντο
μεγέθυνση
Οκτώβριος
η ψήφος
ακατονόμαστος
ανεξεταστέος
καίριος
ανήκα
θα επιστήσω
περιθάλπω
τίθενται
παρεπιπτόντως

Λάθος

αγοροπωλησία
άρδρευση
αρχιερεσίες
ιστιντούτο
κοινοτυπία
κοπλιμέντο
μεγένθυνση
Οκτώμβριος
ο ψήφος
ακατανόμαστος
αναξεταστέος
καίρεος
άνηκα
θα εφιστήσω
περιθάλπτω
τίθονται
παρεπιπτόντως

(Μαθαίνω να γράφω και να μιλώ σωστά ελληνικά, Πετρά, Χ., Χρυσίδου, κ., Φροντιστήρια
Ηλιάσκος)
(Παπαζαφείρη Ιωάννα, *Λάθη στη χρήση της γλώσσας μας, τόμος I και II*, εκδόσεις Σμίλη,
Αθήνα 1996)

καταλήξεις ουσιαστικών

Καταλήξεις	παραδείγματα
-ητής	αθλητής, επιθεωρητής, ποιητής, περιηγητής αλλά: ιδρυτής, μηνυτής, κριτής
-ιστής	(από τα ρήματα σε -ίζω) ζυγιστής, παραθεριστής, λογιστής αλλά: δανειστής, ληστής
-ίτης	μεσίτης, οπλίτης, πολίτης, Θασίτης, Ανατολίτης αλλά: αλήτης, διαβήτης, ιδιοκτήτης, κομήτης, κυβερνήτης, μαγνήτης, πλανήτης, πλοιοκτήτης, προφήτης, δύτης, θύτης, λύτης
-ονας	ακτήμονας, άξονας, βραχίονας, δαίμονας, επιστήμονας, πνεύμονας αλλά: καύσωνας, άμβωνας, καύσωνας, μεσαίωνας, θερμοσίφωνας
-ώνας	αγκώνας, αγώνας, αιώνας, αρραβώνας, θαμώνας, κυκλώνας, χειμώνας αμπελώνας, ελαιώνας, πευκώνας, Μαραθώνας αλλά: αλαζόνας, ηγεμόνας, κανόνας, Στρυμόνας, Μακεδόνας
-ωνας	Απόλλωνας, Ζήνωνας, Ιέρωνας, Κίμωνας, Πλάτωνας, Σόλωνας, Τρύφωνας, Ωρίωνας αλλά: Αγαμέμνονας, Αριστογείτονας, Ιάσωνας, Φιλήμονας
-ωμός	λυτρωμός, τελειωμός αλλά: ερχομός
-αία/ -αια	αυλαία, κεραία, μαία, περικεφαλαία, Νίκαια, Ποτίδαια αλλά: θέα, ιδέα, νέα, παρέα
-ιά	βαριά, βραδιά, ελιά, γειτονιά, ξενιτιά αλλά: (από τα ρήματα -εύω): γιατρεία, δουλειά, σοδειά, παντρεία
-ία	αηδία, Ακαδημία, απληστία, ηγεμονία, προεδρία, τυραννία, Ασία αλλά: (από τα ρήματα -εύω και τα επίθετα σε -υς κυρίως): αγγαρεία, βασιλεία, ερμηνεία, εταιρεία, εφεδρεία, εφορεία, θητεία, βαρεία, δασεία, οξεία, πλατεία, θεία, λεία, μνεία, και Τροία
-ια	αρρώστια, γύμνια, ζήλια, κάμπια, περηφάνια, συμπόνια αλλά: άδεια, αλήθεια, αμέλεια, βοήθεια, ευλάβεια, συγγένεια, συνήθεια, Θάλεια, Ιφιγένεια, Μαντίνεια, Φιλαδέλφεια άγνοια, δικόνοια, έννοια, εύνοια, ομόνοια πρόνοια, άπνοια, Εύβοια
-ίδα	επικεφαλίδα, εφημερίδα, μερίδα

	αλλά: <i>χλαμύδα, σημύδα</i>
-ισσα	αρχόντισσα, γειτόνισσα, Σαμιώτισσα αλλά: <i>Λάρισα, σάρισα</i>
-όνα	αμαζόνα, εικόνα, σταγόνα, Καρχηδόνα αλλά: <i>αρραβώνα, αχυρώνα, κρυψώνα, χελώνα, Αυλώνα, Βαβυλώνα</i>
-είο	γραφείο, ιατρείο, σχολείο, σωματείο αλλά: <i>τοπίο, πεδίο, θρανίο, θηρίο και πλοίο</i>
-ιο	γέλιο, τετράδιο αλλά: <i>απόγειο, ισόγειο, υπόγειο, λύκειο</i>
-ί/-ι	αυτί, κλειδί, μαλλί, νησί αλάτι, τραγούδι, θυμάρι αλλά: <i>βράδυ, δάκρυ, δίχτυ, στάχυ, δόρυ και οξύ</i>
-ίδι	βαριδί, ταξίδι, φίδι αλλά: <i>αντικλειδί, στρεϊδί, καρύδι, κρεμμύδι, μύδι, φρύδι, Παλαμίδι</i>
-όνι	σηδόνι, λεμόνι, πριόνι, τιμόνι αλλά: <i>αλώνι, κυδώνι</i>
-ριό	καμπαναριό, νοικοκυριό αλλά: <i>μαγειρειό</i>
-τήρι	κλαδευτήρι, ξυπνητήρι, ποτήρι, ποτιστήρι, τρυπητήρι αλλά: <i>κεφαλοτύρι (με δεύτερο συνθετικό το τυρί)</i>
-τήριο	γυμναστήριο, δικαστήριο, σιδερωτήριο αλλά: <i>μαρτύριο</i>

Καταλήξεις	καταλήξεις επιθέτων παραδείγματα
-αίος	ακμαίος, κεφαλαίος, τελευταίος αλλά: νέος (και τα σε -λέος, -τέος)
-είος	αστείος, θείος, λείος αλλά: γελοίος, κρύος
-ικός	αθλητικός, γνωστικός, ευγενικός αλλά: θηλυκός, δανεικός, δαρεικός
-ινός	αντικρινός, βορινός, βραδινός, μακρινός, φετινός αλλά: ελεεινός, ορεινός, σκοτεινός, ταπεινός, υγιεινός, φωτεινός
-ιος	άγιος, άγριος, άξιος, ουράνιος, τίμιος αλλά: άδειος, βόρειος, γυναικείος, επίγειος, τέλειος, όμοιος, αλληλέγγυος
-ίσιμος	νησισίμος, υπολογίσιμος αλλά: κατοικήσιμος, συζητήσιμος
-ίσιος	αρνίσιος, βουνίσιος, παλικαρίσιος αλλά: ετήσιος, ημερήσιος, γνήσιος, Μιλήσιος, Ιθακήσιος

Καταλήξεις	καταλήξεις ρημάτων παραδείγματα
-άβω	ανάβω, ράβω αλλά: παύω, αναπαύω
-εύω	κλαδεύω, ονειρεύομαι αλλά: κλέβω, σέβομαι
-αίνω	ζεσταίνω, φαίνομαι αλλά: δένω, μένω, πλένω
-έρνω	γέρνω, φέρνω αλλά: παίρνω
-ιάζω	αγκαλιάζω, βιάζομαι αλλά: αδειάζω, χρειάζομαι, μοιάζω, μονοιάζω, νοιάζομαι
-ίζω	αντικρίζω, συλλογίζομαι

	αλλά: πήζω, πρήζω, αναβλύζω, αναβρύζω, δακρύζω, κατακλύζω, συγχύζω, σφύζω, δανείζω, αθροίζω
-λλω	αναβάλλω, αναγγέλλω, μέλλω, ποικίλλω αλλά: θέλω, μέλει, οφείλω
-σσω	αναπτύσσω, ανταλλάσσω, απαλλάσσω, εξελίσσω αλλά: αρέσω
-πτω	πλήπτω, εισπράπτω αλλά: θέτω, κείτομαι

(Νεοελληνική Γραμματική Μανόλη Τριανταφυλλίδη, ΟΕΔΒ)